

BoFA

መን'ዩ ክርስትያን?

በመም. ተኪአ መብራህተ

አገልግሎት ናይ ብስራት ሕብረት ወንጌላውያን

መቼድም

“መን እዩ ክርስትያን?” ዝእርእዮ ንእሽቶ መጽሓፍ ዓቢ ቁም ነገርን ዕላማን ዝሓዘት መዓልኩም ትብልኩም ኣላ እዋ ምስኣ ተዛናግዑ። ብቐዳሚነት፡ ኣታ ኣማኒ፡ ብዛዕባ ክርስትያን ምዃን ደንቁሮ ከይትኸውን ወይስ ኩታፍ ምርዳእ ከይህልወካ እንቢብካ ከትምሃረላ ንእኻ እያ። ክርስትያን ምዃን ባህላዊ ትርጉም እኳ እንተ ኣለዎ እቲ ዝፃበዩ መልሲ፡ መንፈሳዊ ምዃን፡ ኣብቲ ቃል ኣምላኽ ዝኹን መጽሓፍ ቅዱስ ሂሰና ዘሎ ኢና እንረኽቦ። ቦቲ ንሱ ዝህበና ሓበሬታ ምስቲ ታሪኽ ቤተ ክርስትያንን ተመክሮ ኣመንትን መርመራ ኣካይድና ኣብ ድግ ዝበለን ዝጸዓየን መልሲ ከንበጽሖ እዛ መጽሓፍ እዚኣ ኣበርክተልኩም ኣላኹ። ኩላትና ቃል ኣምላኽ ብዝህበና ሓበሬታ ለቢምና፡ ንዝለበምናሉ ዘሰንይዎ ኣድለይቲ ሰጉምትታት ወሲድና፡ ብጸጋ ኣምላኽ፡ ልብና ኣብ ዝቐሰነሉን ምስትውዓልና ኣብ ዝፃርፈሉን ተመክሮ ከንኣቲ ብጸሎት ኣሰንዩ እዛ ንእሽቶ መጽሓፍ ኣበርክተልኩም ኣላኹ።

ጽዛ ንእሽቶ መጽሓፍ ሓሙሽተ ምዕራፋት ሓሳ ኣላ። ምዕ ሬፍ ሓደ “መን እዩ ክርስትያን?” ዚብል ሕቶ ዓቢ ጉዳይ ምዃኑ ይዛረብ። ምዕራፍ ክልተ ብዛዕባ እቲ ክርስትያን ዚብል ቃል ከመይ ኢሉ ከም ዝፈለመ ታሪኹን ትርጉሙን ይመራመር። ምዕ ሬፍ ሰለስተ ካብዚ ሓደ ሃይማኖት ክርስትያን፡ ካቶሊክ፡ ኦርቶዶክስ፡ ተዋህዶ፡ ኮኒኻ ዝብሃሉ ከመይ ኢሎም ከም ዝጨንፈሩ ይዛተ። ምዕራፍ ኣርባዕተ ነቲ ዘካየድናዮ መርመራ ኣብ ዝጸዓየ መልሲ ይጥርንፎ። ምዕራፍ ሓሙሽተ፡ ቀሪም ዚብል ሽም ሂሰናዮ ኣሎና። እዚ ምዕራፍ እዚ ጉሲና ንዝሓለፍናዮ ነገራት ሓጺር መልሲ ይህበና።

እቲ ኣብቲ ጽሑፍ ሓሽሩ ዘሎ ቍጽርታት ምስቲ ምስኣ ተቐሪኑ ዝኸይድ ናይ እግራ-መጽሓፍ (Footnote) ቍጽርታት ኣስተባህሉሉ። ንዝርርብ ሓጋዚ እዩ። እንተ ብግሊ ወይስ ብጉጅለ ከተንብቡዎ ከላኹም፡ ናይ ንባብ መጽሓፍ ጥራይ ዘይኩነስ ከም ናይ መጽናዕቲ ድማ ከትጥቀሙላ ትኽእሉ ኢኹም ቦቲ ሓሽሩ ዘሎ ቍጽርን እግራ-መጽሓፍ ዘሎ መቐርንቲን ተደሊፍኩም። እናተዛተና ከንንብባ እዋ ዝበለጸ ምርድእ ከህልወና እያ ባዚ ቅዲ እዚ ተጸሒፋ።

ምስጋና

ምስጋና ንደር. ሃብቱ ገብረአብ፤ አባ መንበር ናይ ብሰራት ሕብረት ወንጌላውያን፤ እዛ ንእሹቶ መጽሓፍ ክትጽሓፍ መንቀልን መተባበሪን ሸኹነ፤ ንሳራ ገብረሚካኤልን የማን ገብረመስቀልን ነዛ መጽሓፍ እዚኣ አንቢቦም ብዘበርከትዎ ናይ ቃላት፤ ናይ አረፍተ ነገር ምእራም፤ ሓሳባቶም ብምክፋል፤ ንሰዩም ዘርእዝጊ ተስፋጽዮን፤ ስለቲ ኹሉ ዘድሊ ምቅራብ ናይ ኮምፒውተርን ማሕተምን ኣበርክቶኡ።

መሰል ናይ ብ.ሕ.ወ. እተሓለወ እዩ።

© Copy right 2001 Besserat Evangelical Society

All rights reserved. No part of the material protected by this copyright may be reproduced or utilized in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording, or by any information storage and retrieval system, without permission in writing from the copyright owner.

ርእይቶኹም፤ ምእራምኩም፤ ሕቶታትኩም ከምኡ'ውን እትውሰኽዎ እንተሉ ደጋፊና እዩ እሞ ክትልእኩልና ሓደራ ንብል። አድራሻና፤

BESSERAT EVANGELICAL SOCIETY
142 KING AVENUE
COLUMBUS, OHIO - 43201 - 3325
U. S.A.

ዓይነ-ንስሪ - መን እዩ ክርስትያን?

ትሕዝቶ

ገጽ

መቅድም፤	i
ዓይነ-ንስሪ	iii
 ምዕራፍ 1 - አገዳስነት ሕቶን ምንጪ ናይ መልስን	1
1. አገዳስነት እቲ ሕቶ፤ ብዛዕባ ኣዝዩ ዓቢ፤	
1.1 ጉዳይ ስለ ዝኹን	1
1.2 መፍትሒ ስለ ዝኹን	1
1.3 መጠንቀቓታ ስለ ዝኹን	2
1.4 ታሪኽ ስለ ዝኹን	2
 2. እዚ ረዚን ሕቶ ንመን ይምልከቶ?	3
2.1 ንክቶሊኩ፤ ንኦርቶዶክስ፤ ንተዋህዶ፤ ንኪሻ ይምልከት	3
2.2 ኹሉ ሰብን ንነፍሰወከፍን ይምልከት	3
 3. መልሱኽ እባይ ይርከብ?	3
3.1 ብቐፅ ምንጪ ናይ መልሲ የድልየና	3
3.2 ክልተ ምንጭታት ናይ መልሲ	4
3.3 መጽሓፍ ቅዱስ ዘይብዳህ ምንጪ መልሲ	4
 ምዕራፍ 2 - ክርስትያን ዚብል ቃል፤ ታሪኹን ትርጉሙን	7
2.1 33-44 ድ.ል.ክ.፤ ቅድሚ ክርስትያን ዚብል ቃል ምፍላግ፤	7
2.2 44-100 ድ.ል.ክ.፤ ከም ሳን እቲ ስም ከመይ ኢሉ ጠበቓም?	8
 ምዕራፍ 3 - ምፍንጫል	21
3.1 በሽራ ሕድሪ እተቐበሉ፤ ዝሓለዉ፤ ዘሳገሩ ማሕበር። 33 - 100 ድ.ል.ክ.	22
3.2 ዘመን ስነመለኮታዊ ምሕቋን	24
 መጠረፍታ ናይ ምዕራፋት 1, 2, 3	47

ምዕራፍ 4 - ዝጸዓ መልሲ፡፡ ክርስትያን ምዃን፡	50
4.1. ምምስራት ሓፂ ርክብ እዩ፡፡	50
4.2. ብጸጋ ዝግዛህ ህይወት ምንባር እዩ፡፡	59
4.3. ብንጽር ህያው እምነቱ ዝልለ እዩ፡፡	65
4.4. ኣባልን ተሳታፊነቱን ኣብ ማሕበር እዩ፡፡	68
4.5. ተሳታፊ ኣብ ምብላር ወንጌል እዩ	70
4.6. ተስፋ ናይ ዘልኣለም ህይወትን፡ ተስፋ ናይ ምምላስ የሱስ ክርስቶስን ዘለዎ እዩ	76

ምዕራፍ 5 - ቀሪም	79
5.1 ባህላውን መንፈሳውን ክርስትያን	80
5.2 ኣርባዕተ ሃይማኖትዶ እዮም?	81
5.3 መን ይፍረዶ?	81
5.4 ኣየናይ ስርዓት?	81
5.5 ኣየናይ ቅዲ ኣምልኮ?	82
5.6 ኣየናይ ተመክሮ?	83
5.7 መናፍቕነት?	84

መን እዩ ክርስትያን?

ምዕራፍ 1

ኣገዳስነት ሕቶን ምንጪ ናይ መልስን

1. ኣገዳስነት እቲ ሕቶ፡

መን እዩ ክርስትያን ዚብል ሕቶ መዘና ዘይብሉ ጉዳይ ናይ ህይወት እዩ፡፡ ኣዕጋቢ መልሲ ድማ ክንረክብሉ ይግባእ፡፡ ስለምንታይከ ከጻዕ ክንድዚ ዝግበዩ ሚዛን ሂብና ንግደሰሉ? ናይ ህይወትና ጉዳያት ክንመዝናም ከሎና ዓብን ንእሽቶን እንብሎም ኣለዉዎ፡፡ ንኣብነት ጉይታና የሱስ ክርስቶስ ኣብ ወንጌል ማርቆስ 8፡36 “ንሰብ፡ ብዛላ ዓለም ረቢሑ፡ ነፍሱ እንተ ኣጥፍኢ፡ እንታይ ይጠቕሞ?” እናበለ ዕቢት ዋጋ ነፍሲ እነልልዮሉ፡ ክንዝንግዎ ወይ ሸለል ክንብሎ ዘይግብእና፡ ረቢን ሕቶ የቐርበልና፡፡ ነዚ ልዕሊ ኩሉ ካልእ ጉዳያት ናይ ህይወትና ብቐዳሚነት ክንግደሰሉ ናይ ግድን እዩ፡፡ ነፍሱ ወከፍና ድማ ብሰብእዊ ደረጃ ክርስትያን ምዃነይ ዝተኣማመነሉ ኣዕጋቢ መልሲ ክረክብ ኣሎኒ ዚብል መኸተ ይሃልወና፡፡ ነዚ ሕቶ እዚ ኣዝዩ ዓቢ ጉዳይ ዚገብሮ ኣርባዕተ ዓበይቲ ነጥብታት ብሓጺር እስከ ነስተንትነሉም፡፡

1.1 ብዛዕባ ዝግበዩ ጉዳይ ናይ ህይወት ስለ ዚኹን ብልቢ ክቐልብሉ ይግብእና፡፡ ኣብዚ ሕቶ እዚ ተጠርኒፎም ዘለዉ ጉዳያት ኣዝዮም ዓበይቲ እዮም፡፡ ክርስትያን ምዃን ብዛዕባ ብእምነት ሕድገት ሓጥያት ምርካብ፡ ብዛዕባ ምስ ኣምላኽ ርክብን ሕብረትን ምትካል፡ ብዛዕባ መንግስተ ሰማያት እንወርሰሉን፡ ገሃነም እሳት እነምልጠሉን መገዲ ምፍላጥ እዩ፡፡ ከምዚ ጌርና በብሓደ እንተ ንዝርዝርም፡ ኣብዚ ሕቶ እዚ ተጠርኒፎም ዘለዎ ነጥብታት ኣዝዮም ብዙሓትን ዓበይትን ምዃናም ንርዳእ፡፡ ኣብ ህይወት ካብዚ ዚዓቢ ካልእ ጉዳይ ክህልወናዶ ይኸእል? ሓንቲ እኳ!

1.2 ብዛዕባ ኣዝዩ ዓቢ መፍትሒ ስለ ዝኹን ድማ ክንግደሰሉ ይግባእ፡፡ በየናይ መገዲ ኢና ሕድገት ሓጥያት ንረክብ፡ ብመንፈስ

፡ ንኣገዳስነት እንዛተየሉ ዘሎና ኣርእስቲ ከውሃቦ ዚግባእ ሚዛን ኣብ መወጃእታ ምዕራፍ ተዛራርብሉ፡፡ እተተምበሃ 4 ነጥብታት ኣቐልቡላን፡፡

ቅዱስ ተመሊእና ካብ ሓጥኣን ናብ ቅዱሳት ሰባት እንልወጥ? በየናይ መገዲ እዩ ህይወቶም ሰላምን ፍቕርን ሓጉስን አሳልጠን ዓወትን ዝግዛዘ ሰባት ንኸውን? እምብእርከስ መን እዩ ክርስትያን ኣብ ዚብል ሕቶ ዓበይቲ ጉዳያት ጥራይ ዘይኩነስ ዓበይቲ መፍትሒታት ድማ ከም ዘለዉ ዘበሰረና እዩ። ብሰራት ዝሓዘለ ሕቶ፣ ሓራ እንወጽሖ መፍትሒ ስለ ዝኹነ እጸቢቕና ከንቕልበሉ ይግብእና። የሱስ ክርስቶስ ዝተሰብኦሉ፣² ዝተሰውኦሉ፣ ዝተንሰኦሉ፣ ዝግረገሉ፣ ዳግማይ ዝምለሰሉ ዘጠቓለለ ከቢድ ዋጋ እቶኸፍለሉ መፍትሒ ኣዝዩ ዓቢ እዩ።

1.3 ብዛዕባ ኣዝዩ ዓቢ መጠንቀቕታ ስለ ዝኹነ ነዚ ሕቶ እዚ ኣዚና ከንግደስሉ ናይ ግድን እዩ። ድሓን ኣሸኹ እናበልካ እትኣትዎ ጥፍኣት ኣሉ። መን እዩ ክርስትያን ብዛዕባ መዘናን መተካእታን ዘይብሉ ሓቅን፣ መዘናን መተካእታን ዘይብሉ መድሃኒትን እዩ። ብዛዕባ እንተ ገበርካዮ ድሓን እንተ ዘይገበርካዮ ድማ ድሓን ጉዳይ ኣይኩነን። ካብ በረኽታት ኣምላኽ ከይንኹለፍ፣ መንግስተ-ሰማያት ከይዕጸወና መጠንቀቕታ ዝሕብረልና ጉዳይ እዩ።

1.4 ክርስትያን ሃይማኖት ኣዝዩ ብርቱዕ ናይ ኣሸሓት ዓ መታት ታሪኽ ዘለዎን ገና ድማ ዝቕጽል ዘሉን ስርዓት እዩ። ሰዓ ብቲ እዚ ሃይማኖት እዚ ኣብ ምሉእ ዓለም ኣለዉ። ካቶሊካውያን፣ ኦርቶዶክሳውያን፣ ከኒሻ (ፕሮተስታንት)፣ ተዋህዶ ዚብል ጨንፈራት መጸውዒታት ዝሓዙ ምእመናን በዚ ጊዜና ልዕ ሊ ክልተ ቢልዮን ከም ዝኹኑ ንፈልጥ። በዚ ናይ ጨንፈር ሰማት ቅድሚ ምጽውዖም፣ ንመጀመርያ ጊዜ ክርስትያን ዚብል መጸውዒ ዝጠበቐም ኣብ ኣንጾኪያ እትብሃል ከተማ ናይ ሶርያ ብ44 ድሕሪ ልደተ ክርስቶስ (ድ.ል.ክ) ነበረ። ከላዕ ከንድዚ ሓያል ሕሉፍ ታሪኽ ዘለዎ፣ ገና ሕጂውን ሓያል ዝኹነ ክርስትያን ዚብል ሃይማኖት ተገዲሰና ከንፈልጦ ግቡእና እዩ። ብታሪኽ ዘይልብም ሰብን ሀዝብን ኣብኡ ከኣ ገስጋስ ዘይገብር ዕንኪላሎ ምዃኑ ንፍለጥ።

² የሱስ ክርስቶስ ዝተሰብኦሉ እንታይ ግለት እዩ? 1ይ ኢፑ.1፡18-19።

2. መን እዩ ክርስትያን ዚብል ረዚን ሕቶ ንመን ይምልከቶ?

2.1 ብቐዳሚነት ንኑፍስ ወከፍ ካቶሊካ፣ ከኒሻ፣ ኦርቶዶክስ፣ ተዋህዶ ይምልከቶ። እዚኣቶም ከሉም ካብቲ ክርስትያን ዚብል መንነት በኸሪ ሱርን ጉንድን ዝጨንፈሩ ማሕበራት ስለ ዝኹኑ ብቐዳሚነት ንኣታቶም ይምልከት ከንብል ልክዕ እዩ። እምብእር ኣበዚ ይምበታት ዘሉና ከተላትና ንኣይ ይምልከተኒ እዩ ኢልና ንቀበሎን ነቕልበሎን።

2.2 እንተኹነውን ነዞም ኣቐዲምና ብቐዳሚነት ይምልከቶም ዘበልናዮም ተደራቱ ዚተርፍ ኣይኩነን። የሱስ ክርስቶስ፣ መሰራቲ ክርስትያን እምነት፣ መድሓኒ ዓለም ድኣ እምበር መድሓኒ ካቶሊክን፣ ከኒሻን ኦርቶዶክስን ተዋህዶን ክኸውን ጥራይ ኣይኩነን ናብዛ ዓለም ዝመጸ። ስለዚ ንምሉእ ዓለምን ንኹሉ ዘመናትን ከም ዚምልከት ንንገዘበ። ከምኡ ድማ ቦታ ዓባይ መጻልቲ ፍርዲ፣ የሱስ ክርስቶስ ፈራዲ ናይ ምሉእ ዓለም ድኣ እምበር ናይቶም ክርስትያናት ዝበሃሉ ጥራይ ከምዘይኩነ መጽሓፍ ቅዱስ ይነግረና። ስለዚ እዚ ከንመራመረሉን ከንምሃሮን ዘልዕልናዮ ሕቶ ብቐዳሚነት ነቶም ክርስትያናት ኢና በሃልቲ፣ ብተወሰኽ ንምሉእ ዓለምን ንኑፍ ሰወከፍ ሰብን ዚምልከቶ ጉዳይ ምዃኑ ክቱት ዘረባ ጌርና ንቀበሎ። ብወልቃውን ሰብኣውን ደረጃ ድማ ንኣይ ዚምልከተኒ እዩ ኢልና ኣብ ልብና ነእትዎ። ብደረጃ ማሕበርን ብደረጃ ተልእኾ ወንጌልን ድማ ዚምልከተና ጉዳይ እዩ። ዋጋ ነፍሲ ዚኹነ ዓቢ ሕቶ እዩ።³

3. መን እዩ ክርስትያን ዚብል ረዚን ሕቶ መልሱ ኣበይ ይርከብ?

3.1 ኣድላዩነት ናይ ብቐዕ ምንጪ ናይ መልሲ። መሰረት ዝኹነ መልሲ ኣሉ። ነዚ ሕቶ እዚ እንረኽቡ ወይስ እንህቦ መልሲ ካበይ ኣምጸእካዮ ተባሂልና ከንውጦር ናይ ግድን ስለ ዝኹነ፣ ምንጪ ናይ መልሱን እንተኣማመነሉ ድልዕል መሰረት ዘለዎ ክኸውን ናይ ግድን እዩ። ከምኡ እንተ ዘይኩነ ከምቲ “ጥፃ

³ እዚ ሕቶ እዚ ከምልከቶ ዘይከኣል ኣካልዶ ኣሉ እዩ? ሰለምንታይ?

⁴ ...ኣብ ላዕሊ ተሰርዝን ዘለዎ ኣረፍተ-ነገር ተገትኑወንን ተሓተብንን።

ሞት ዘይኣክልስ ድራር ኢሉም ይሰምደም ኳንና ብዘይ አዕጋቢ መልሲ ከይንተርፍሲ ሰንኩፍ፣ ኩታፍ፣ ሻራዊ መልሲ አይንድላ። አጥቢቂ ዘይሓትት ተፃሽዩ ይነብር እዩ እሞ ኣብ ዝጸፃዩ ሓቂ ክንበጽሕሲ ዘየናሕሲ ምርምርና ንቐጽል።

3.2 ክልተ ዓበይቲ ምንጭታት ናይ መልሲ ኣለዉና ክንብል ንክእል። ቀዳማይ፣ በሹሪ፣ መሰረታዊ ኢልና እንሰምዮ ምንጪ ናይ መልሲ ኣሎና። ካልኣይ፣ ተወሳኺ ኢልና እንሰምዮ ድማ ኣሎ። እቲ ቀዳማይ፣ በሹሪ፣ መሰረታዊ ኢልና እንሰምዮ ዘሎና ነቲ መን እዩ ክርስትያን? ዚብል ሕቶ ዚህበና መልሲ ወሳኒ እዩ። ልዕሊኡ ሓሊፍና ይግባኝ እንብላሉ የብልናን። እቲ ካልኣይ፣ ተወሳኺ ሰሚናዮ ዘሎና ምንጪ ድማ ነቲ መሰረታዊ ኢልና ዚሰመናዮ ዚህበ መልሲ የብርሃ፣ ይድግ፤ የጽንዖ። ግናኽ ናይ ምጽዳቕ ወይ ናይ ምፍራስ ወይ ናይ ምውሳኝ ግደ የብሉን። እንተኹነውን ናይ ግድን ኣድላዩ እዩ።

3.3 ዘይብዳህ ወሳኒ ምንጪ።

እምብኣርከ፣ እየኖት እየም እቶም በሹሪ ምንጭታት እየኖትከ እቶም ተወሳኺቲ? ኩላትና ቦቲ በሹሪ ምንጪ ዝውሃበና ወሳኒ መልሲ ክንቅየድ ናይ ግድን እዩ። ንሱ፣ እቲ ዘይብዳህ መጽሓፍ ቅዱስ እዩ።

ብዛዕባ እዚ ኣልፂልናዮ ዘሎና ሕቶ፣ መጽሓፍ ቅዱስ ዘይብዳህን ወሳኒን መልሲ ዚህበና ብቐጥታ ኣለዎዶ? ብዛዕባ ብቐጥታ ት መጽሓፍ ቅዱስ ዘይብዳህን ወሳኒን መልሲ ከም ዚህበና ብዘሓት መጽሓፍቲ ተጻሒፎም ኣለዉ። ብዛዕባ እዚ ዘርዚርና ክንዛረበሉ ቦታኡ ኣይኩነን። ስለዚ ርዳእ ጌርና ንውሰዶ፣ እቲ መጽሓፍ ቅዱስ ዚህበና መልሲ ወሳኒን ዘይብዳህን ምዃኑ። ክንግንዘቦ ግና፣ ንኣብነት፣ ወንጌል ማቴዎስን ወንጌል ሉቃስን ንመልከት። ኣብ ማቴ.7:24-29 ጉይታና የሱስ ክርስቶስ ከምዚ ይብላና።

ነዚ ነገረይ ሰሚዑ ዚገብሮ ኹሉ፣ ቤቱ ኣብ ከውሒ ዝሰርሐ ብልሂ ሰብኣይ ይመስል። ዝናም ዘመ፣ ውሒዝ ውሒዝ፣ ንፋስውን

ካፈሉ፣ ነታ ቤት ከኣ ደፍሉዋ። ኣብ ከውሒ ተሰሪታ እያ እሞ ኣይወደቐትን። ነዚ ነገረይ ሰሚዑ ዘይገብሮ ኹሉ ሰብ ኹኣ ቤቱ ኣብ ሑጸ ዝሰርሐ ዓሻ ሰብኣይ ይመስል። ዝናም ዘመ ውሒዝ ውሒዝ፣ ንፋስውን ካፈሉ፣ ነታ ቤት ደፍሉዋ። ወደቐት። ኣወዳድቓ ድማ ዓብዩ ኹነ። ኩነ ድማ የሱስ ነዚ ነገርዚ ምስ ወድኢ፣ ከም ጸሓፍቶም ዘይኩነስ፣ ስልጣን ከም ዘለዎ ይምህርም ክበረ እሞ፣ እቶም ህዝቢ ብምህርኡ ተገረሙ።

እዘን ጥቕስታት ናይ እቲ የሱስ ክርስቶስ ኣብ ምዕራፋት ሓሙሽተን ሸዳሽተን ሸውዓተን ተጻሒፉ ዘሎ ዝመሃር መደምደምታ እየን። ኣብኣን ድማ ብዛዕባ ዘይብዳህነት ናይ ቃል ኣምላኽ ክልተ ነገራት ከስተብህል ንክእል።

ቦቲ ኣደ ወገን የሱስ ክርስቶስ ነቲ ቃሉ፣ ከም ቃል ኣምላኽ፣ ዝሃቦ ሚዛን ንርኢ። ማለት ኣብ የሱስ ክርስቶስ መሰረት ጌርና ብናቱ መምርሒ ህይወትናን ማሕበርናን እንተ ሃጽና ብልህታት ከም እገኸውን፣ ዝመጸ ጸብእትታት እንተ መጸውን ዝሃጽናዮ ከይወደቐ ጸኒዑ ከም ዚነብር ብትኽ ዝበለ መልሲ ይህበና። ብኣንጻሩ፣ ካብ ክርስቶስን ቃሉን ዘበልና እንስርቶን እንነብርን ህይወትን ማሕበርን ዓያሱ ከም ዘምስለና፣ መወዳእታና ከኣ ዕንወት ከም ዝኸውን ኣዳዕዲዑ የጠንቅቅና።

ቦቲ ካልኣይ ወገን ድማ ተዓዘብቲ ብዛዕባ ኣገባብ ትምህርቲ የሱስ ክርስቶስ ከመይ ፍልይ ዝበለ ከም ዝነበረ ዝበልዎ ንርኢ። ከም ጸሓፍቶም ዘይኩነስ፣ ስልጣን ከም ዘለዎ ይምህርም ክበረ እሞ፣ እቶም ህዝቢ ብምህርኡ ተገረሙ። ይብላና። ጸሕፍቲ ተሰምዮም ዘለዉ ቦቲ ጊዜ እቲ ዝለዓለ ሊቅነት ዝነበርዎ መምህራን ናይ ህዝቢ እስራኤል እየም። ኣብ መንጎ ኣገባብ ኣመሃራ የሱስ ክርስቶስን ጸሓፍትን ክሳብ ብምግራም ተዓዘብቲ ዘስትብሃልዎ ፍልልይ ነይሩም። የሱስ ክርስቶስ ከምህር ከሎ ብስልጣን ከም ዝመሃረ ተዓዚቦም። ማለት ናይ የሱስ ክርስቶስ ትምህርቲ ዘይብዳህ፣ ይግባኝ ዘይብሉ፣ ወሳኒ ኩይኑ ከም ዝተቐረበሎም ኣለልዮም።

⁵ ነቲ መጽሓፍ ቅዱስ ዚህበና መልሲ ዘይብዳህ እዩ ክንብሉ ከሎና እንታይ ማለት ምዃኑ ኣስፈሕኩም ተንትንዎ።
መንዩ ክርስትያን - 4

የሱስ ክርስቶስ ንባዕሉ፤ ደጊሙ፤ ነቲ ናቱ ቃልን ነቲ ናቱ ትምህርትን ዝሃቦ ሚዛን ክሳብ ክንደይ ዓቢ ምዃኑ ኣብ ወንጌል ሉቃስ 21:33 ኣንቢብና ክንግንዘቦ ንክእል። ከምዚ ድማ ይብል፤

ሰማይን ምድርን ኪሓልፍ፤ ቃልይ ግና ኣይከሓልፍን እዩ።

እዚ ዘተሓሳብኩ ዓቢ ኣዋጅ ዘተምብሆ እስከ ነቕልብሉ።

1. ሰማይን ምድርን ስፍሓቱ፤ መዋእሉ፤ ጽንዓቱ ... ወዘተ መስተንከር እኳ እንተኹን ሓላፊ ምዃኑ ይሕብረልና።
2. ግናኸ ቃላት ናይ የሱስ ክርስቶስ፤ ማለት እቲ ንሱ ዝህበና ሓቂ፤ ካብቲ ዕቢትን ጽንዓትን መዋእልን ናይ ሰማይን ምድርን ዝበለጸ ዋጋ ከም ዘለዎ ይምህረና። ቃላት ናይ የሱስ ክርስቶስ ከቶ ዘይሓልፍ እዩ። ንዲማ እዩ።

እምብእርከስ፤ ኣብዘን ከም ንኣብነት እተምህባ ክልተ ጥቕስታት ነቲ መን እዩ ክርስትያን ዚብል ሕቶና መልሱ ኣበይ ንረኽቦ? ዚብል ሕቶ፤ መልሲ ተሓቢሩልና ንርእዚ። ማለት እቲ ወሳንን ዘይብዳህን መልሲ ኣብ መጽሓፍ ቅዱስ ኢና እንረኽቦ። እቲ ንሱ ዚህበና መልሲ ናይ ኣምላኽ ድኣ እምበር ናይ ሰብ ኣይኩነን። ምስናይዚ ነዚ ዘይብዳህን ወሳንን መልሲ ዚህበና ቃል ኣምላኽ ኣድለይትን ተወሰኸትን ደገፍትን ምንጭታት ናይ መልሲ ከም ዘለዎ ኣብ መፈለምታ ተሓቢሩልና ነይሩ። ስለዚ ጐሲናዮ ኣይክንሓልፍን ኢና። እምብእር፤ ነቲ መን እዩ ክርስትያን? ዚብል ሕቶና መልሲ ንምርካብ ከምዚ ዝስዕብ ገርን ክንግም ኢና።

1. መጽሓፍ ቅዱስ ዚህበና መፈለምታ መሰረታዊ ታሪኻዊ መልሲ ንርእዚ። ነዚ ከምቲ ሱርን ጉንድን ናይ ሓይ ገረብ ገርና እንተ መሰልናዮ፤ ድልዱል መሰረት ከም ምንጻፍ ይኸነልና።
2. ብድሕሪኡ ነቲ ምጭንፋር ካብቲ ናይ መፈለምታ ሱርን ጉንድን ዝበልናዮ ዝተፈጸሙ ናይ ታሪኽ ጉዳያት ከነስተብ ህለሎም ኢና።
3. ኣብ መደምደምታ፤ ብመሰረት መጽሓፍ ቅዱስ ዘብርሃልና መልሲ፤ ምስ ታሪኽ ቤተ ክርስትያንን፤ ተመክሮ ምእመናን ኣቋሪንን ኣብ ስነ-መለኮታዊ ምርዳእ ብምዕላብ ንዝዝሞ። ነቲ መን እዩ ክርስትያን ዚብል ሕቶና ድማ ዝጸዓዩ መልሲ ረኺብናሉ ንቕሰን።⁶

⁶ መን እዩ ክርስትያን ንዚብል ሕቶ ከመይ ገርና ክንግም ከም ዝገብርና ተዘራራብናሉ።

ክርስትያን ዚብል ቃል - ታሪኽ

2.1 ካብ ጥንቲኮስተ ክሳብ 44 ድ.ል.ክ.፤ ቅድሚ “ክርስትያን” እቶም ቀዳማት ሰዓብቲ የሱስ ክርስቶስ ሓይ ማሕበር ኩይኖም ክጥርነፉ ዝጀመሩ ብ 33 ድ.ል.ክ.፤ በታ መዓልቲ ጥንቲኮስተ ነበረ። ናይዚ ማሕበር መፈለምታ ካንታኡ ኣብ መጽሓፍ ግብሪ ሃዋርያት ኣብ ምዕራፍ 1 ክሳብ ምዕራፍ 11 ተመዝጊቡ ንረኽቦ። እዞን ምዕራፍት እዚኣተን ናይ 11 ዓመታት ካንታ ናይ ምዕባሊ ናይቶም ኣመንቲ የዘንትዋ። በዘን ዓሰርተ ሓይ ዓመታት፤ ክሳብ 44 ድልዘ፤ ንግዚ ርእሶም በዘን ዝስዕባ እተፈላለያ ሰማት ከም ማሕበር ይፍለጡ ነይሮም። ክርስትያን ተባሂሎም ግና ግና ኣይተሰምዩን ነበሩ።⁷

1. ደቀመዛሙርቲ	ግብ 1:15። 6:1,2,7። 20:1,7።
2. ኣመንቲ	ግብ 5:14። 1ይ ጢጥ.4:12።
3. ቅዱሳን	ግብ 9:13,32,41። ሮሳ.1:7።
4. ኣሕዋት	ግብ 6:3። 10:23። ሮሜ.7:1።
5. ሕሩያት ኣምላኽ	ቆሎ 3:12። 2ይ ጢጥ.2:10።
6. ማሕበር ኣምላኽ	ግብ 20:8። 2ይ ቁረ.1:1። ⁸
7. ባርት/ኣገልገልቲ ኣምላኽ	1ይ ጴጥ.2:16። ፊሊ.1:1።
8. ስም ኣምላኽ ዝጽውዑ	ግብ 9:14።

ነዘም ሰዓብቲ ክርስቶስ፤ ኣብ መጀመርታ ኣኸሪሮም ተቓወምቶም ዝነበሩ ኣይሁዳውያን ስለ ዝነበሩ፤ ክሰምዶም ክለዉ ናይ ምንሻው ቃላት፤ ንኣብነት ናዝሬታውያን (ግብ 24:5)፤ ገሊላውያን (2:7) እናበሉ ይሰምዶም ነይሮም። ስለዚ ነዘም ኣመንቲ እቲ ክርስትያን ዚብል ናይ ክብሪ ስም ካብ ኣይሁድ ክጠብቆም ኣይክእልን እዩ። ኣይሁድ፤ የሱስ፤ ንሱ ክርስቶስ ማለት እቲ መሲህ ምዃኑ ስለ ዘይተቐበልዎ እዩም ሰቕሎምዎ። ስለዚ እቲ ክርስትያን ዚብል ክቡር ስም፤ መሲሃውያን ዝተርጉሙ፤ ኣይሁድ ከጥብቑሎም ዘይመስል እዩ። እዚ ስም እዚ ዝጠበቐም

⁷ ቢሊ እተፈላለዩ ስማት ንግዚ ርእሶም ምጽውዓም ዝሕብር እስከ በብሓይ ተቀብሮሉ።

⁸ ማሕበር ተተርጉሞ ዘሎ ብግሪኽ ኣክልዶስ (ኣቕላሲያ) ኣዋጅ ኣኸቢሩ እተሓነጸን እተጠርነፈን ሀዘቢ የመልኮት።

አብ የሩሳሊያ ወይ ካልእ ከተማ ናይ እስራኤል አይነበረን፤ አብ ከተማ አህዛብ ዝነበረት አንጻክያ ድኣ እምበር።

ከምኡውን፡ እቲ ክርስትያን ዚብል ስም እቶም ደቀ መዛሙርቲ ድሕሪ 11 ዓመታት ጉብኤ አኪቦም ሓደ መጻውዒ ንግበር ኢሎም ዝሓረይዎ አይኩነን። ንዝሓርአሎም ከም ማሕበር ክፈልጥዎ ክለዉ ዝተቀመሉ ዝነበሩ መጻውዒታት፡ ንአብነት፡ ሸሞንተ አቐዲምና ጠቐስና ኣሎና።

2.2 44-100 ድ.ል.ክ.፡ ምጅማሩ ከም ሳን ክርስትያን ዚብል ስም ከም ሰዓብቲ ክርስቶስ ብ 44 ድ.ል.ክ. ደቂ ዓዲ ከተማ አንጻክያ ናይ ሶርያ ድሕሪ ብዙሕ ትዝብቲ ከም ሳን ምስ አጥባቂሎም ዝለገገም ምንባሩ ንፈልጥ ኢና። ካብ ታሪኽ ዓለም ከም እንረኽቦ፡ ህዝቢ አንጻክያ ብምጭራቕን ሳን ብምውጻእን ፍሉጣት እዮም ነይሮም። በዚ እንዛረበሉ ዘሎና ዘመን ሰለስተ ዝዓበያ ከተማታት ዓለም ተባሂለን ዝፍለግ ዝነበራ ቀዳመይቲ ሮማ ዓዲ ጥልያን፡ ካልአይቲ እስክንድርያ ናይ ግብጺ፡ ባልሰይቲ ከአ አንጻክያ ናይ ሶርያ ነበራ። አንጻክያ ብዙሕ ህዝቢ፡ ብዙሓት ዓ ሊታት፡ ብዙሕ ነጻነት፡ ብርቱዕ ንግዲ ዝነበራ ዓባይ ከተማ ነበረት። አብዛ ከተማ እዚአ እዩ ነቶም ሰዓብቲ ክርስቶስ፡ ክርስትያን ዚብል ሽም ከም ሳን ንመጀመርታ ዝጠበቐም። እቶም አመንቲ ከምቲ ምውሓዶምን ጀመርቲ ምንባሮምን፡ አብዛ 200,000 ዝኣኸሉ ህዝቢ ዝነበሩዎ ከተማ ተዋሒጦም አይተረፉን። ክሳብ ሽም ዝጠበቐም ክፍለጡ ህልውናእም ተዋዓይቦ ተቐሊሎ ከም ዝነበረ ንርዳእ። እቶም ሰዓብቲ ክርስቶስ አብቶም መውጻእቲ ሳን እንታይ ጠባላሕታ ከም ዘሕደሩ ካብ አብ ግብሪ ሃዋርያት ተዋሂቦና ዘሎ ሰእሊ ክንቅርጥ ንክእል ኢና።

እቲ መውጻእቲ ሳን ብትዕዝብቲ ዘጥበቐሎም ክርስትያን ዚብል ስም ነቲ አቐዲሞም ዝሰመደሉ ዝነበሩ መጻውዒታታት ቀስ እናበለ ዓብላሎ። ነዚ ታሪኽ እዚ ብምምርማር፡ ነቲ መን እዩ ክርስትያን ዚብል ሕቶና መሰረታውን በሽጥን መልሲ ክንረኽቡ ኢና። እዚ ብቐድሚያ አብ ግብሪ ሃዋርያትን መልእክትታት ናይ ሓዲስ ዚዳንን ንረኽቦ። አብኡ እንረኽቦ ምስ ዝቋረን አቋሪንና ቀዳማይ መልስና ንረኽብ። እቲ ክርስትያን ዚብል ቃል ንመጀመርያ አብ ግብ 11፡19-26 ኢና እንረኽቦ እሞ ብእኡ መንቀሊ ንግበር። ከምዚ ይብል፡

እቶም ብሰሪ እቲ አብ እስጢፋኖስ ዝበጽሖ መኪራ⁹ እተበተኑ ግና፡ ክሳብ ፊንቄስን (ሊብናን)፡ ቆጵሮስን፡ አንጻክያን ዞሩ፡ ... ሓያሎ ካባታቶም ግና ሰብ ቆጵሮስን ሰብ ቄረኔን (ሊብያ) ነበሩ፡ እዚአቶም ናብ አንጻክያ ምስ መጹ፡ ወንጌል ጉይታና የሱስ ክርስቶስ እናሰበኹ፡ ነቶም ጽርአውያን (ግሪካውያን) ነገርዎም። ኢድ እግዚአብሔር ምሳታቶም ነበረት፡ ብዙሕ ዝቐጽሮም ሰብ ድማ አሚኖም ናብ ጉይታ ተመልሱ። እዚ ወረ እዚ ... አብ የሩሳሊያ ተሰምዒ፡ ንበርናባስ ድማ ናብ አንጻክያ ለኣኸም። ንሱ ምስ መጹ፡ ጸጋ እምላኽ ርእዩ ተሓጉሱ። ... ብምሉእ ልቦም ብጉይታ ጸኒያም ኪነበሩ መቐጥም። ብዙሕ ህዝቢ ኸእ ንጉይታ ተወበኸ። ... ኩነ ኸእ፡ አብታ ማሕበር ዓመት ምሉእ ብሕብረት ነበሩ (ጳውሎስን በርኅባስን) ንብዙሕ ህዝቢውን መሃሩ። እቶም ደቀ መዛሙርቲ ኸእ ቅድም አብ አንጻክያ ክርስትያን ተሰምዩ።

አቐዲሙ እተጠቐሰ ድሕረ-ባይታ ናይ ምውጻእ ስም፡ እቶም መውጻእቲ ሳን ሰብ አንጻክያ፡ አብቶም አመንቲ እተግዙብዎ የተምብሃልና። ነዚ ምስቲ ካልእ ክፍልታት ናይ ግብሪ ሃዋርያትን ሓዲስ ዚዳንን ዚህቦ ሰእሊ አዋሲብና፡ ነቲ መን እዩ ክርስትያን ዚብል ሕቶና ናይ መጀመርታን መሰረታውን መልሲ ንርከቡ። ሰብ አንጻክያ፡ ምስቲ ክርስትያን ዚብል ስም እተተሓሓዙ፡ እተዓ ዘብዎ ሓሙሽተ ዓበይቲ ነጥብታት ነስተብህል።

ሀ. ብርቱዕ ተወፋይነቶም ንየሱስ ክርስቶስ ተዓዚቦም። ሰብ አንጻክያ አብዞም ቀዳሞት አመንቲ ንየሱስ ክርስቶስ ዝነበሮም መስተንክር ዝኹን ተወፋይነት እስተብሂሎም። ብርዳእ፡ ብዘይድሃል፡ ካብ መስዋእቲ ድሕር ብዘይብል ፍቕሪ ንየሱስ ክርስቶስ ምውፋዮም ተዓዚቦም። አብ እስራኤል፡ ብፍላይ ከአ እቶም አብ የሩሳሊያ ዝነበሩ አመንቲ፡ ብምፍርራህ፡ ንብረት ብምግባት፡ ብማእለርቲ፡ ብቕትለት ብዙሕ ምስ ተገፍዑ እዮም መነባብሮአም ጠንጢኖም ናብ አንጻክያ ሃዲሞም። ንሳቶም ዘሕለፍም ግፍዕታት ክሳብ ክንደይ ከም ዝነበረ እዞን ዝሰዕሩ ጥቕስታት ካብ ግብሪ ሃዋርያት ብምንባብ ክንግምቶ ንክእል። 4፡1-3,5-7። 5፡17-18,26,33። 7፡58-60። 8፡1-3። 9፡1-2,23። 11፡19።

⁹ ካንታ ናይ እተጠቐሰ መኪራ አብ ግሃ.6፡8-15። 7፡54-60። 8፡1-4 ብምንባብ እፋፍኖት ግበሩ።

እንተኩነውን ተባረርም ናብ እንጾክያ መጸእም ተጻሂሎም ትም ኣይበሉን። ሰዓብቲ ክርስቶስ ምዃኖም ከይፍለጡ መንነቶም ኣይሓብሉን። ብእንጾሩ ኣዳዕዲያም ድላ ኣጋለጽዎ። እቶም ተዓ ዘብቲ ከኣ፡ እዞም ሰደተኛታት ናብራኡም፡ መዝሙሮም ብዓቢ ምቅላሕ የሱስ ክርስቶስ ከም ዝነበረ ኣስተብሃሉሎም። ንብረቶምን ጊዚኣምን ጥራይ ዘይኩነስ ህይወቶም ከይተረፈ ንየሱስ ክርስቶስ እተሰውሐ ኩይኖም ተራእዩዎም። ከም ሻኽራም ብመስተ መሊኡ ዚሰክር፡ እዚኣቶም ድማ ብየሱስ ክርስቶስ ዝሸከሩ መሲሎም ተራእይዎም። ስለዚ ከም ሳን “ክርስትያን” ዚብል ስም ኣጥባቂሎም።

እቲ ምውፋዮም ወይ ንክርስቶስ ጥብቕ ምባሎም ክሳብ ከንደይ ከም ዝነበረ መስፈሪ መረድኢ ዝኹነና ኣብነት ምስክር ናይ ሃዋርያ ጳውሎስ ኣብ ሮሜ 8፡35-39 ነንብብ። ከምዚ ይብል፡

ካብታ ፍቕሪ ክርስቶስ ዚፈልየና መን እዩ? ከመዮ ምእንታኻ ምሉእ መዓልቲ ንቕተል ኣሎና፡ ከም ኣባጊሪ ማሕረዲውን ተቈጽርና ዚብል ዘሎ፡ ጭንቀትዶ፡ ጸበባዶ፡ ሰደትዶ፡ ጥሜትዶ፡ ዕርቃንዶ፡ ፍርሂዶ፡ ወይስ ሲፍ፡ ሞት ኩነ ወይ ህይወት፡ መላእኽቲ ኩነ ገዛእቲ፡ ዘሎ ሹነ ወይ ዚመጽእ፡ ወይ ኣይልታት ልዕል ዝበለ ሹነ ወይስ ትሕት ዝበለ፡ ካልእ ፍጥረትውን እንተኩነ ካብታ ኣብ ክርስቶስ የሱስ ዘላ ፍቕሪ ኣምላኽ፡ ከቶ ዚፈልየና ኽም ዘይኩነሉ ኣርጊጸ ኣሎኹ እዋ፡ በዚ ኩሉ በቲ ዘፍቕረና ኣጸቢቕና ንስዕር ኢና።

እዚ ዘይብዓህ ናይ ጳውሎስ ምስክር ኣብ ህይወት ኩላቶም ናይ ሽዑ ኣመንቲ ዝርእ ዝነበረ ከንቱ መደረ ዘይምንባሩ ታሪኽ ዝምስክር እዩ።

እተዛተናላ ቀዳመይቲ ነጥቢ ነቲ መን እዩ ክርስትያን ዚብል ሕቶና ናይ መጀመርያን መሰረታውን መልሲ ተለማትልና ኣላ። ናብተን ዝስዕባ ኣርባዕተ መልስታት ቅድሚ ምቕጻልና፡ ክርስትያን ምዃን ብርቱዕ ተወፋይነት ንየሱስ ክርስቶስ ከም ዝሓትት

ተተምቢሁልና ዘሎ ኣጸቢቕና ነቕልበሉን ይሰቕረናን።¹⁰ ቀጸልና ናብቲ ካልኣይ ነጥቢ ተዓዘብቲ ዘስተብሃልዎ ንሕልፍ።

ለ. ጸጋ ዝዓዘዞ ህይወቶም ተዓዚቦምዎ።
ጸጋ ክልተ ዓበይቲ ኣምራት ዘጣመረ ቃል እዩ። በቲ ሓደ ወገን ዘይጸመኹሉ፡ ኣምላኽ ብልግሱ ዝህበካ በረኽት ይሕብር። በቲ ሓደ ድማ እቲ ኣባኻ ዝሰረጸ በረኽት ጠባይካ ኩይኑ ኣብ ህይወትካ ከግሃድ ከሎ የመልክት። እዚ ክልቲኡ ኣብ ህይወት እዞም ኣመንቲ ናይ እንጾክያ ተራእዩ። ተዓዘብቲ ድማ ኣስተብሂሎምሉ። ጸጋ ዝዓዘዞ ህይወት ብኹሉ ጠባያትና ንየሱስ ክርስቶስ ዘምስለና ናብራ እዩ።

ጸጋ ዝዓዘዞ ህይወት ብክልተ ዓበይቲ ባህርያት፡ ማለት፡ ብቕድስናን ብፍቕርን ይልል። ቅድስና ክልተ ክፍሊ ኣለዎ። በቲ ሓደ ወገኑ ካብ ክፍላት ዘበል ምርሓቕ ክኸውን ከሎ፡ በቲ ሓደ ወገኑ ድማ ነቲ ጽቡቕን ቅኑዕን ዘበለ ኣብ ህይወትካ ከም ዝስሰን ምግባር ይኸውን። እቲ ካልኣይ ክፍሊ ናይ ጸጋ ዝዓዘዞ ህይወት፡ የሱስ ክርስቶስ ዝኣርእያሉ፡ ብፍቕሪ እተመልኦ ኣማኒ ምዃን እዩ። ነዚ ጠባያት ናይ ጸጋ ዝዓዘዞ ህይወት መጽሓፍ ቅዱስ ፍረ መንፈስ ቅዱስ ይብሎ። ማለት ኣብቲ ህይወቶም ሓጎስ፡ ዓቕሊ፡ ለውሃት፡ ሕያውነት፡ እምነት፡ ህድእት፡ ተመስገን ምባል ... ወዘተ ዓብላሊ ኩይኑ ይግሃድ ነይሩ።

ወረ ናይዚ ኣብ እንጾክያ ዝካየድ ዝነበረ ብርቱዕ መንፈሳዊ ምንቕቓሕ ኣብታ ኣብ የሩሳሌም ዝነበረት ቀዳመይትን በፑርን ማሕበር ተሰምዐ። ሽዑ እቶም መራሕቲ ንበርናባስ ወኪሎም ከጸሪ ለእኹዎ። ንሱ ድማ 350 ማይልስ (560 ኪሎ ሜተር) ተጓዲዞ ናብቶም ማሕበር እንጾክያ ምስ መጸ እተዓዘዞ ኣብ ፲፱፡፲፭፡፳፭ ተጸሒፉ ኣሎ። ከምዚ ድማ ይብል፡

“ንሱ ምስ መጸ ጸጋ ኣምላኽ ርእዩ ተሓጎሰ።”

ነዚ ባህ ዘብል ጸጋ ዝዓዘዞ ህይወት ዘስተብሃሎ እቲ ከማታቶም ኣማኒ ዝነበረ በርናባስ ጥራይ ኣይነበረን። እቶም ደቂ ዓዲውን ኣስተብሂሎምሉ ነይሮም። ሓደ ካብቲ ብብዝሒ

¹⁰ ብደረጃ ተወፋይነት ነንገዳ ርእሶና እንተ ሰፈርናዎስ እቲ ክርስትያን ዚብል ክቡር ስም ብግቡእ ይሰጥሉ ኣሎና?

ዝሰላም፤ ብዩሱስ ክርስቶስ ኣሚኖም ደቂ ማሕበር ክኹኑ ዝመሰጠም ከኣ እቲ ጸጋ ዝግዛህ ህይወት ናይ እቶም ድሮ ኣመንቲ ዝኹኑ ነበረ፤ ግብ 11፡23-24 ተመልኩ።

እዚ ጸጋ ዝግዛህ ህይወት ብጠባያት ቅድስናን ፍቕርን ዚግለጽ ኣብቶም ኣመንቲ ኣብ ኣንጻክያ ዝነበሩ ጥራይ ኣይኩንን ተጋሂዱ። እብ ኩላቶም ኣመንቲ ዝርከብ ዝነበረ ድማ እዩ። ሃዋርያ ዮሃንስ፤ ንኣብነት ነቶም ኣብ እተፈላለያ ከተማታት ናይ ንእሽቶ እስያ (ናይ ሎሚ ቱርኪ) ዝነበሩ ኣመንቲ ክጽሕፈሉም ከሎ ከምዚ ይብሉም (1ይ ዮሃ 3፡1-3)።

ርእዩ፤ ውሉድ ኣምላኽ ክንብሃል እቲ ኣብ ኸመይ ዝበለ ፍቕሪ ሃበና፤ ከምኡውን ኢና። ስለዚ ኸኣ ዓለም ንእኡ ኣይፈለጠቶን እዩ፤ ንኣና ኣይትፈልጠናን እያ። ኣቲም ፍቁራተዮ፤ ሕጂ ውሉድ ኣምላኽ ኢና። እንታይ ከም እገኸውን ኸኣ፤ ገና ኣይተገልጸን። ንሱ ምስ ዚግለጽ ግና ከምታ ዘለም ክንርእዮ ኢና እዩ፤ ንእኡ ኸም እንመስል ንፈልጥ ኣሎና። እዛ ተስፋ እዚኣ ዘላቶ ዘበለ፤ ከምቲ ንሱ ንጽሀ ዝኹኑ ንርእሱ የንጽህ ኣሎ።

ክርስቶስ ኣርኣያእም ገይሮም ንኣድሕዶም ከፋቕሩ ኣቐዲሙ ድሮ የሱስ ክርስቶስ ዝኣንጸጸሉም መምርሒ እዩ ነይሩ። ሰዓብቲ ክርስቶስ ምዃኖም ተግዛቢ ዓለም ዘለልዮም ድማ ብእኡ ምዃኑ ነጻሩ ከም ዝሓበረሎም ኣብ ዮሃ 13፡34-35 ነንብብ። ከምዚ ይብል፤

ንኣድሕድኩም ከትፋቕሩ፤ ከምቲ እኔ ዘፍቀርኩኹም፤ ከምኡ ጌርኩ ም ከኣ ንኣድሕድኩም ከትፋቕሩ፤ ኣድሻ ትእዛዝ እህበኩም ኣሎኹ። ነንኣድሕድኩም ፍቕሪ እንተላትኩም፤ በዚ ደቀ መዛሙርተይ ምዃንኩም ኩሉ ሺፈልጥ እዩ።

ክርስቶስን ዚብል ሰም ብ44 ድ.ል.ክ. ከም ዝጠበቐም፤ ሽዑ ድማ ፍቕርን ቅድስናን መለዮእም ከም ዝነበረ ንርእ። ጳርጋ ድሕሪ ሓምሳ ዓመታት ምስ ሓለፈ እቶም ኣብ ኤፌሶን ዝነበሩ ማሕበር (ምናልባትውን ካልኣት ድማ) ካብዛ መለዮ እዚኣ ከም ዝረሓቑ፤ ራእዩ ዮሃንስ 2፡1-5 ኣንቢብና ክንርድእ ንኸእል። ከምዚ ይብል፤

ናብ ... ማሕበር ኤፌሶን ... ግብርኻን ጸዕርኻን ትፅግስትኻን፤ ነቶም እኩያት ሰባትውን ከትጽርም ከም ዘይከኣልኻን፤ ነቶም

ሃዋርያት ኢና ዚብሉ እዩ ዘይኩኑ፤ ተግዚብኩምሲ ሓሰውቲ ኹይኖም ከም ዝረኽቡኩምን፤ እፈልጥ ኣሎኹ። ትፅግስቲ ኸኣ ኣሎካ፤ ስለ ሰመይ ኢልካውን ተጻወርካ፤ ኣይስልኪኻን። ግናኽ ነታ ቐዳመይቲ ፍቕርኻ ሓዲግካ ኢኻ እዩ እዚ ረኪበልካ ኣሎኹ። እምብኣርሲ ኻበይ ከም ዝወደቕካ ዘክር እዩ ተነሳሕ።

ማሕበር ኤፌሶን የሱስ ክርስቶስ ዝፈተወሎም ብዙሕ ዝንኣድ መንፈሳዊ ጠባያት ነይርዎም። ግናኽ እታ ቀደም ዝነበረቶም ናይ ንኣድሕድ ምፍቕር ስለ ዘጥፍኡዎ ወዲቕኩም ይብሉም።¹¹

ነቲ መን እዩ ክርስቶስን ዚብል ሕቶና ከሳዕ ኣብዚ፤ ክልተ መልሲ፤ ኣብ ታሪኽ እተመሰረተ ረኪብናሉ፤ ማለት ክርስቶስን ንየሱስ ክርስቶስ መሊኡ እተወፈዩ፤ ጸጋ ዝግዛህ ህይወት ዝነበር ምዃኑ። እምብኣር ናብቲ ሳልሳይ ትፅግብቲ ንሳንር።

ሐ. መስተንክር ዝኹኑ ሕብረቶም ተግዚቦምዎ።
“ሃይማኖት ናይ ግሊ እዩ ...” ዚብል ምስላ፤ በዚ ዘመን ሃዋርያት ዝነበሩ ኣመንቲ ብዚምልከት ፍርቂ ሓቂ እዩ። ካብ ዛንታ ናይ እዞም ኣመንቲ ኣብ መጻሕፍቲ ሓዲስ ኪዳንን ካልኣት መጻሕፍትን ከም እንረኽቦ ናይ ግሊ ክርስቶስን ዚብሃል ቦታ ኣይነበሮን። ነፍስ ወከፍ ኣማኒ ናይ ግድን ኣባልን ኣካልን ናይ ሕብረት ኣመንቲ ስለ ዝነበረ፤ ብርቱዕ ጥርናፈ ዝነበሮም ማሕበር እዮም ነይሮም። ካብቲ ማሕበር ኣመንቲ ብ33 ድ.ል.ክ. ኣብ ዮሩሳሌም ዝፈለመሉ ከሳዕ ኣንጻክያ 44 ድ.ል.ክ. 11 ዓመታት ሓሊፉ። በዚ እዋን እዚ እዞም ኣመንቲ፤ ርሑቕን ቀረባን ዝነበሩ፤ ብርቱዕ ምጥርናፍ (ማሕበርነት) ኣርእዮም። ነዚ ሕብረት ኣሕዋት እተወፈዩን ዝሕጉስሉን እዮም ነይሮም።

ንገዛእ ርእሶም ከም ውልቃውያን ኣመንቲ ዘይኩነስ ከም ኣባላትን ኣካልን ናይ ማሕበር ይርእዩዎ ከም ዝነበሩ እቲ ዝጽውዕ ሉ ዝነበሩ ሰማት፤ ማሕበር ኣምላኽ፤ ሰድራ ኣምላኽ ዝብል ይሕብረልና። እቲ ማሕበር ዚብል ቃል ትግርኛ፤ ትርጉም ናይቲ ኣክላሲያ (ኣቕላሲያ) ዚብል ቃል ግሪኽ እዩ። ኣክላሲያ ብጻውዒት

¹¹ ካልኣይቲ መለዮ ናይ ክርስቶስን ምዃን ስመዮን ተንቲኦዋን። ብዘይ ጸጋ ኣምላኽ ዝግ ዘዩ ህይወት፤ ብደረጃ ባህሊ ጥራይ፤ ክርስቶስን ዚብል ስም ክገለብሶ ከሎናስ ከም እዞም ሰብ ኤፌሶን ንንፋሩን ንኸገንዶን

አዋጅ ንጉስ ወይ መንግስቲ እተሓከበ ጉባኤ የሰምዕነ፡ ማለት እቲ ምጥርና፡ ካብ መንፍዓት ገዛእ ርእሶም ዘይኩነሰ ካብ ኣምላሽ ባዕሉ ዝኸለ ምዃኑ ይነግር። እቅላሲያ (አክላሲያ) ጥራይ ኣይነበረን። ምስ ተጠርነፈ ድማ ኮይነንያ እዩ ነይሩ። ኮይነንያ፡ (ብግሪኽ) ሕብረቶም ቅዱሚ ዝኾነ ሕብረተ ሰብ የመልክት።

የሱስ ክርስቶስ ንጥርናፈ ነቶም ብእኡ ዝሓመኑ ከመይ ቅዱሚ ምዃኑ ከነላልዮ መጓሰ ይብሉም። ኣብ ዮሃ 10:3-5,16 ዝብሉ ንስማዕ።

... እተን ኣባጊዑውን ቃሉ ይሰምዓ። ነተን ኣባጊዑ ኸእ በብስመን ጸዊዕ የውፍረን። ነተን ኣባጊዑ ምስ ኣውፈረን ድማ ቅቅድሚእን ይኸይድ። እተን ኣባጊዑውን ድምጹ የለልያ እየን እሞ ይሰባላ። ድምጺ ኸልእ ዘይፈልግ ሰለ ዝኹና፡ ንኸልእ፡ ካብኡ ይገልባ እምበር ኣይሰባእን እየን። ... ካብዚ መጓሰ እዚ ዘይኩና ኸልእት ኣባጊዑውን ኣለዋኒ። ንኣታተ ድማ ኪምጽእን እየ፡ ቃለይውን ኪሰምዓ እየን። ሓደ መጓሰ ኪኸና እየን፡ ንሰእንውን ሓደ።

ንገዛእ ርእሶም ከም ኣባልን ኣካልን ማሕበር ኣመንቲ፡ ከም መጓሰ፡ ድኣ እምበር ከም ናይ ግሊ ኣመንቲ ጥራይ ይርእዩዋ ኣይነበሩን። መረዳእትታት እስከ ነስተብህል።¹² ግብ 2:1 “ኣብ መበል ሓምሳ መዓልቲ ድማ ኩላቶም ሓቢሮም ብሓንሳእ ነበሩ” ይብል።

እዚ ካብ ንቕሎ፡ ማለት ካብቲ ማሕበር ክርስትያናት ዝፈለመሉ ኣትሒቲ፡ ብብርቱዕ ጥርናፈ ከም ማሕበር ከም ዝጀመሩ የመልክት። እዚ ጥቕሲ ኣብ ሓደ ቦታ ኣብ ዮሩሳሌም ምንባሮም ኣይኩነን ዘተኮረልና ዘሎ ስሙር ልቢ ከም ዝነበሮም ድኣ እምበር። ከምኡ ኩይናም ንሰላሳ ዓመታት ዚኣክል ከም ዝቐጸሉ ድማ ግብሪ ሃዋርያት የዘንታዎ። ግብ 2:14 “ሽዑ ጴጥሮስ ምስቶም ዓሰርተ ሓደ ተንሲኡ...” ይብል።

እቶም ደቀ መዛሙርቲ ቦታ መዓልቲ ፐንቲኮስተ ብዝረኽቡዎ በረኽት ኣበርቲዎም ሓጉሶም ክርእዩ ከለዉ፡ መላገጽቲ፡ ጉዕ ሚስ

12 ውልቀ ክርስትያን ብዘይ ኣባልን ኣካልን ማሕበር ምዃን ይከላልዩ እዩ?

ጸጊቦም እዮም ኢሎም ኣላገጹሎም። ሽዑ ጴጥሮስ ነቲ መካፍሊ ሀዘቢ ናይ ምእራም ገለጻ ከሀብ ምስ ተንሰእ እቶም ዓሰርተው ሓደ ሓድነቶም ከርእዩ ሓቢሮም ምስኡ ብትብዓት ብድድ በሉ። ንላግጺ ኩነ ወይስ ንሞት ምስ ጴጥሮስ ምዃኖም መርገጸም ብጋህዲ ኣነጸሩ። ካብዚ እዋን እዚ ጀሚሩ ኣብ ልዕሊ እቶም ሰዓ ብቲ የሱስ ክርስቶስ ዝወረደ በብዓይነቲ ግፍዕታት ንፈልጦ ኢና። እንቲኹነውን ወትሩ ሓደ ልቢ እዮም ነይሮም። ኣብቲ ሕብረቶም ብምጥላም ዘግድዕ ዳርጋ ኣይነበረን ኪብሃል ይከኣል።

ግብ 2:42,44,45,46። 4:32,35 ዝብልና ድማ ንስማዕ።
ቦታ መዓልቲ እቲኣ ኣስታት ሰለስተ ሽሕ ነፍሳት ናብታ ማሕበር ተወሰኸ። ብትምህርቲ ሃዋርያትን ብሕብረትን ብምቕራስ እንገራን ብጸሎትን ጸኒዖም ነበሩ ... እቶም ዝሓመኑ ኩላቶም ከኣ ብሓደ ነበሩ። ዘለዎም ኩሎውን ብርኪ ነበረ። መሬቶምን ጥራቶምን ይሸጡ፡ ንኹሎም ከኣ ከከም ዚድልዮም ይመቐልዎም ነበሩ። ... ብሓጉስን ብግሩህ ልብን ንኣምላሽ እናእመስገኑ ብሓንሳእ ኩይናም ይበልዑ ነበሩ። እቶም ዝሓመኑ ኩላቶም ሓንቲ ልብን ሓንቲ ነፍስን ነበሩ። ብኹሉ ብርኪ ነበሩ እምበር ሓደ እኒ ኹብ ገንዘቡ፡ እዚ ናተይ እዩ፡ ቢብል ኣይነበሮምን፡ ... ሓደ ሽጉር ኣይነበሮምን።¹²

መንቀሊ ዝገበርናዮ ጥቕሲ ግብሪ ሃዋርያት 11:19-25 ከም ዝእምቶ ድማ እቶም ኣብ ኣንጾኪያ ክርስትያን እተሰምዩ ደቂ ሓንቲ ሃገርን ዓድን ዓሊትን ኣይነበሩን። ኣይሁዳውያን፡ ፊንቄኣውያን (ሊብናን)፡ ቆጵሮላውያን፡ ቄሪናውያን (ደቂ ሊብያ)፡ ሶርያውያን፡ ግሪኻውያን ... ወዘተ እዮም ነይሮም። ክርስትያናት ቅድሚ ምዃኖም ገሊእም ኣይሁድ መብዝሕትእም ድማ በብዓይነቲ ሃይማኖት ዝነበሮም ኣህዛብ ምንባሮም ዝከርእ። ቀጽሮምውን ብኣሸሓት ምንባሩ ንግምት። እዚኣቶም ሓደ ልብን ሓደ ነፍስን ዘለዎም ማሕበር ኩይናም ክጥርነፉ ዝገበርም ተኣምራታዊ ምስጢር ከሁሉ ናይ ግድን እዩ። ብዘይ ትንታኔ ሓደ-ሓደ ነጥብታት ናይ ምጥርናፍም ምስጢራት እስከ ነስተብህል።

1. እቲ ዝዓበዩ ምስጢርን ሓይልን ናይ ምጥርናፍም የሱስ ክርስቶስ ነበረ። እምነቶም ኣብኡ፡ ምውፋሮም ንእኡ፡ ህልውና ኣምላሽ ኣብ ህይወቶም ብመንፈስ ቅዱስ፡ ጠርኒፍዎም ነበረ።

2. አምልኮ ጠርኒፍዎም ነበረ። ዘወትር ተአኪዎም ከም ሓደ አካል ቃል አምላክ ይምሃሩ፤ ይጽልዩ፤ ይምህሉ፤ ይዘምሩ፤ ይውጡ ... ወዘተ ነይሮም።
3. ብተልእኾ ተጠርኒፎም ነይሮም። ሓቢሮም ድማ ንተልእኾአም ተሰለፉ። ወንጌል ንምሉእ ዓለም ከበሰሩ፤ ማሕበራት አመንቲ ከተኸሉን ከክብሩን ሰሚሮም ይጋደሉ ነይሮም።
4. ብእምነት ተጠርኒፎም ነይሮም። ንመን ትእምን ወይስ እንታይ ትእምን ከብሃል ከሎ እንድሂ በሃሊ አይነበሮምን። ብእምነቶም ርዳኣት ነይሮም። ሓደ ልቢ ነይሮምም።
5. ብፍቕሪ ተጠርኒፎም ነይሮም። አክሊስያን ኮይነንያን እዮም ነይሮም። ንሓድሕዶም ዝመላኹ ኣብ ክንዲ ዝደቐቑ፤ ዝለጋገሱ፤ ዝለዋወሁ፤ ዘይትዓማመዱ፤ ዝኣፈቁ ዘይማኸሩ፤ ... ወዘተ እዮም ነይሮም። ማሕበሮም ዝሕጉሱ ናይ ሕብረት መሓዶም ነበረ። ነዚ ሕብረት እዚ እዩ ሓዲስ ኪዳን አክሊስያን ኮይነንያን ዝብል ስም ዚህቡ።¹³
6. ብተስፋ ተጠርኒፎም ነይሮም። ተስፋ ናይ ዘለኣለም ህይወት፤ ተስፋ ምምላስ የሱስ ክርስቶስ፤ ተስፋ ናይ መንግስቲ አምላክ ጠርኒፍዎም ነይሩ።

ብዛዕባ እቶም ንመጀመርያ ክርስትያን ተባሂሎም እተሰምዩ፤ ካብ 33 ድ.ል.ክ. ክሳብ 100 ድ.ል.ክ. ዝነበሩ አመንቲ ሓደ ልቢ ምንባሮም ኢና ንዛረብ ዘለና። እዚ ግና ኣብ ማእከሎም ድኻማት፤ ፖለቲካት፤ ጌጋታት አይነበረን ማለት አይከክብን። ነይሩ እዩ። እንተኸክውን መፍትሒ ዝሰኣንሉ አይነበረን ከብሃል ይክእል። በመልክዕ አክሊስያን ኮይነንያን ፕሮቴስታንት ማሕበር ምንባሮምሲ ነቲ መን እዩ ክርስትያን ዚብል ሕቶና እንታይ መልሲ ይሕብረልና?

መ. ተወፋይነቶም ንምብሳር ወንጌል ተዓዚቦምዎ።
እንዛረቡሎም ዘለና አመንቲ ወንጌል የሱስ ክርስቶስ ናብ ምሉእ ዓለም ንምዝርጋሕ ዘከደዎ ዳርጋ ናይ ሰበዓ ዓመታት ገድሊ ኣብ መጽሓፍ ግብሪ ሃዋርያትን መልእክትታት ሓዲስ ኪዳንን ተተሪቑ ንረኽቡ። በዚ ዘመን እዚ ንሃገራት ናይ ሎሚ ማእከላይ ምብራቕ እንብሎ ዘለና፤ ንደቡብ ኡውሮጳ፤ ንእጃቶ እስያ (ሎሚ ቱርኪ ዚብሃል)፤ ንሰሜን አፍሪቃ፤ ንኢትዮጵያ፤

¹³ ነዚ ሕብረት አመንቲ ሓዲስ ኪዳን ብክልተ ናይ ግሪክ ቃላት፤ አክሊስያ፤ ኮይነንያ እሉ ይገልጻ። እንታይ ይምህረና አሎ?

ምናልባትውን ክሳብ ህንዲ ወንጌል የሱስ ክርስቶስ ኣበሊሮምዎ። ንላቶም ዝተኸልዎ እንሆ ዳርጋ ድሕሪ 2000 ዓመታት ገና ይዕ ምብብ አሎ። ከመይ ገይሮም አስለጡዎ? እንታይ ጸገማት አንነፎም? ናታቶም ኣብነትከ ነቲ ሕቶና መልሲ ይሕብር እዩ? ኢልና ክንሓትት ግቡእ እዩ።

መስዋእትታት ዘኸተለ ቃልስትታት አካይዶም እዮም። ክርስትያን ሃይማኖት በዚ ዘመንዚ ናብ ዓለም እናቐልጠፈ ዝዝርጋሕ ዝነበረ ሓድሽ እምነት ምንባሩ ንዘክር። ስለዚ እዞም ወንጌል ዘበሰሩ ዝነበሩ ክርስትያናት ካብ ህዝቢ፤ ካብ ሰብ-ስልጣን፤ ካብ መራሕቲ ሃይማኖት ዝተሃንደደ ሕሉም ግፍዕታት ከም ዝወረደም ክንርስዕ የብልናን። ንመረጻእታ ሓደ-ሓደ ኣብነታት እስከ ነስተብህል።

ኣብቲ ዛሬባ ናይቲ ኣብ የሩሳሌም ዝነበረ ቤተ መቐደስ አይሁድ፤ ጴጥሮስን ዮሃንስን፤ (ግብ 4፡1-3,5,18,21)

“ንህዝቢ ኺንግሩ ክለዉ፤ ካህናትን ሓለቓ ሓለውቲ ቤተ መቐደስን ሰዱቃውያንን መጽዎም፤ ንህዝቢ ስለ ዝመሃሩን፤ ትንሳኤ ኹብ ምወታት ብየሱስ ክርስቶስ ስለ ዝሰበኹን፤ ሓሪቓም፤ ኢዶም ዘርጊሖም ሓዘዎም፤ ምድሪ መስዩ ነበረ እሞ ... ናብ ቤት ማእሰርቲ አለተዉዎም። ... ንጽቢሕቲ ... መኪንንቶምን ዓ በይቶምን ጸሓፍቶምን ... ተአክቡ። ... እምራሮም ከላ ብስም የሱስ ንሓደ እኳ ኸይነግሩ ወይስ ከይምህሩ ኣዘዘዎም። ... አፈራሪሆም ሓደጉዎም።

መልእክቲ ናብ እብራውያን ብ66 ድ.ል.ክ. ኣቢሉ ተጻሒፉ። እቲ ማሕበር ካብ ዝምስረት ድማ ዳርጋ 30 ዓመቲ ኩይኑ ነይሩ። በዚ እዋን እዚ አመንቲ ዘሕለፍዎ ግፍዕታት፤ ኣብ እብ 10፤ 32-35 ጥርንፍ ኣቢሉ ክህበና ከሎ ከምዚ ይብል።¹⁴

ነተን ብዙሕ ገድልን ሰቓይን ተዓጊስኩም ብርሃን እተቐበልኩምለን ቀዳሞት መዓልታት ዘክሩወን፤ ብሓደ ወገን ብጸርፍን ብጸበባን መላገጺ ኺንኩም፤ ብሓደ ወገን ድማ ምስቶም ከምዚ ዚመስለ ዝበጽሖም ሰባት ተማቐልቲ ኳንኩም፤ ዚሓይሽን ዚነብርን ገንዘብ ኣብ ሰማይ ከም ዘለ-ኩም ፈሊጥኩም፤ ምስቶም እሱራት እንተኸክውን መከራ ጸገብኩም፤ ምግባት ገንዘብኩም ድማ

¹⁴ ሮሜ 8፡35-39 ናይቲ ዝወርዶም ዝነበረ ግፍዕታት ስኢ ይህበና።
መንዩ ክርስትያን - 17

እንተኾነ፤ ብሓጉስ ተግንኩም፤ እምብላርሲ ነቲ ብዙሕ ዓበቢ ዘለዎ ትብዓትኩም አይትደርብይዎ፤

ግናኽ ዝወርዶም ዝነበረ ግፍዕታት ንብልሖም አየጉደዎን፤ ካብቲ ዝተገባዘኹም ምብላር ወንጌል የሱስ ክርስቶስ ድማ አይኩለፎምን፤ አረ እቲ መከራ ብዝያዳ አብልሖም፤ ነቲ ናይ ምብላር ስራሖም ድማ መሊሱ አጉሃሮ፤¹⁴

ዘስለጥዎ ናይ ምብላር ወንጌል መስተንክር ነበረ፤ ከም ናይ ዘመንና ቅልጡፍ መሪሽቢ (መጉዓዝያ፤ ቤትማሕተም፤ ተለፎን፤ ራድዮ፤ ... ወዘተ) ዘይነበሮም ክነሱ፤ አብ ውሽጢ ሓጺር ግዜ ነታ ሳልሰይቲ ዝገበየት ከተማ ናይ ዓለም፤ ንአንጾክያ፤ ወንጌል ክርስቶስ ኣበሰሩዋ፤ እሸሓት ከም ዝአመኑ ድማ ንግምት፤ እዞም አብ አንጾክያ ዝነበሩ ማሕበር እቲ ወንጌል አብ ሶርያን አንጾክያን ተደራቱ ጥራይ ከምዕብል አይፈተዉን፤ ምሉእ ኤውሮጳን ዓለምን ወንጌል ከብሰሮ አለዎ ኢሎም ብ46 ድ.ል.ክ. ሚሰዮናውያን ምልእኽ ዝጀመሩ ንሳቶም ነበሩ፤ ንሳቶም ዝተሸልዎ ድማ ከሳዕ ሕጂ ጸኒዑ ይነበር አሎ፤

ከመይ ገይሮም ከአልዎ? ንምብላር ወንጌል ዝነበሮም ተወፋይነት ዕቲብን፤ ዓብን መስተንክርን ምንባሩ ብቐዳሚነት ርዳእ ክኸውን ይግባእ፤ ምስናይዚ አብ ምብላር ተሳተፍቲ ዝነበሩ ፍሉያት ሰባት ፍሉይ ክእለት ዝነበሮም ጥራይ አይነበሩን፤ ነፍስ ወከፍ አማኒ፤ ሰብአይ ኩነ ሰበይቲ፤ ተሰሊፉ ነይሩ፤ ማሕበር ናይ አንጾክያ ንባዕሉ፤ ንአብነት፤ ብተራ እተባረሩ አመንቲ እዩ ተመስራቲ፤ ምስናይዚ እዚ ስራሕ ናይ ምብላር ወንጌል ፍቕሪ ንእምሳኸን ንሰባትን፤ ፍልጠት ወንጌል፤ ትብዓት ናይ ስጉምትታት ምውሳይን፤ ክእለት ናይ ምብላርን ምኽሶኳስን ምጥርናፍን ምምልማልን አመንቲ፤ ትዕግስቲ ... ወዘተ ይጥይቕ፤ እዚታት ከም ዝገበርዎ ድማ ንርእ፤

ልዕሊ እተተምብሁ ናይ ምንፋዕ ጠባያት ድማ መለኮታዊ ዕ ጥቂ፤ ማለት ቅብአት መንፈስ ቅዱስ ተዋሂብዎም ነይሩ ብቐዓት ዝገበርዎ፤ ብዘይ ቅብአት መንፈስ ቅዱስ ዕዮ ናይ ምብላር ወንጌል ዘይክአል ምዃኑ የሱስ ክርስቶስ እቐዲሙ አጠንቂቕዎም ነበረ (ግብ 1:4-5)፤ መንፈስ ቅዱስ ምስ ተቐበሉ ግና ከም

ከኸለሎም አተሰፍይዎም ነይሩ፤ ግብ 1:8፤ እቲ ንሳቶም ዘስለጥዎ ብመንፍዓት ሰብ ጥራይ ከግለጽ አይክአልን እዩ፤ መለኮታዊ ግደ አለዎ፤ እምብላርከ፤ መን እዩ ክርስትያን? ናይዞም ቀዳሞት ክርስትያናት ንምብላር ወንጌል ዝነበሮም ተወፋይነትን እርአያእምን ዝነበሮም ቅብአት መንፈስ ቅዱስን እቲ ጽሑፋት ናይ ሓዲስ ኪዳን ዘቐርበልናን እንተ አቋረንናዮ እንታይ መልሲ የተም ብሃልና?¹⁵

ሲ. ርዳኣት አመንቲ እዮም ነይሮም፤
እቐዲምና ክርስትያን ዘሰመዮም እርባዕተ ዓበይቲ መለዮታት ሰሚና፤ ተወፋይነቶም ንየሱስ ክርስቶስ፤ ጸጋ ዝገዛዙ ህይወቶም፤ አከለሰዎውን ኮይነንያውን ሕብረቶም፤ ናይ ምብላር ወንጌል ገድሎም ናይ ክርስትያን መንነቶም መለዮ ምንባሩ ተዛቲና፤ ምስናይዚ፤ ግብ 11:26 ከም ዝሕብሮ፤ ርዳኣት አመንቲ እዮም ነይሮም፤ ጥቕሲ 26 በርነባስን ጳውሎስን አብታ ማሕበር፤ ዓመት ምሉእ ብሕብረት ከም ዝነበሩን ንብዙሕ ሀዘቢውን ከም ዝመሃሩን ይነግረና፤ ምሉእ ዓመት ይምህሩ ነበሩ ዝብሉ ቃላት እንተ እስተብሃልናሉ እቶም አመንቲ ብእምነቶም ርዳኣት ምንባሮም ይምህረና፤

እቲ ማሕበር አብ ዩሩሳሌም ከፍልም ከሎ፤ 11 ዓመታት ቅድሚ አንጾክያ፤ ብርዳኣት አመንቲ ከም ዝጀመረ ንርእዮ፤ ብዛዕባ እዚአቶም ግብ 2:42 “ብትምህርቲ ሃዋርያት ... ጸኒዖም ነበሩ” ይብልና፤ ምምሃር አመንቲ ሱራዕን መትከላውን መምርሒ ናይቲ ማሕበር ምንባሩ ሓዲስ ኪዳን እኻሊ ምስክር ይህበና፤ ርዳኣትን ዝበሰሉን አመንቲ ድማ አፍርዩ፤

እገባብ አመሃህራኦም ጽዑቕን ጽቡቕን ነይሩ፤ አብ እጅባታት፤ አብ አባይቲ፤ ብቐትሪ፤ ብምሸት፤ ብምድግጋም፤ ብክዝከር ዝኸለል መገዲ ብምጥርናፍ ጽሚቕም ይምህርዎም ነይሮም፤ ናይ እስጢፋኖስን፤ ፊሊጶስን እገባብ አመሃህራ ከም አብነት እንተ ወሰድናዮ፤ (ግብ 8:26-40፤ 6:8-7:1-53) ዝምህርዎም ዝነበሩ ዝፈልጡ መምህራን ምንባሮም ነስተብህል፤ ኩሉ መልእኽትታት ናይ ሓዲስ ኪዳን ነቶም አብ እተፈላለዩ ቦታት ዝነበሩ አመንቲ ምእንቲ እምነቶም ከፈልጡ፤ ከእረሙ፤ ከጸናንዑ፤ ክኸሰኩሉ እዩ ዘዋሪ መልእኽትታት ኩይኑ ተጸሒፉ፤ ነዚ ኩሉ

¹⁵ ንአብነት ፊሊጶ 1:12-14 እንብሉ፤

ብምስትብሃል እንበጽሖ ምርጻእ እቶም አመንቲ ብእምነቶም ርዳኣት ምንባርም እዩ። እታ ርዳኣቲ እምነቶም መምርሒ ህይወቶም፣ ጠርፍፊት ሕብረቶም፣ ሰሓሊት ተልእኾእም፣ መጻናንዒ ት ኣብ ሽግርም እያ ነይራ።

ብመንን እንታይን ይእምኑ ነይሮም? ናይዚ መልሲ ኣብ መጻሕፍቲ ሓዲስ ኪዳን ብምልኣት ንረክቡ። እቲ ሓዲስ ኪዳን ዘበርከተልና ሰነ-መለኮት እምነቶም፣ እምብእር፣ ብጥርፍፈ ብዘይ ትንታኔ ንመልከቶ።

1. ብምስጢረ ብሰላሲ፣ ብኣብ፣ ብወልድ፣ ብመንፈስ ቅዱስ፣ ብስሉስ ሓደ እምላኽ ይእምኑ ነይሮም።¹⁶
 - 1.1 ብስብእዊነት፣ መለኮትነት፣ ዘለኣለማዊነት እግዚአብሄር ኣቦ።
 - 1.2 ብስብእዊነት፣ መለኮትነት፣ ዘለኣለማዊነት፣ ትብብእትነት፣ ቤዛነት፣ ትንሳኤ፣ ዕርገት፣ ምምላስ የሱስ ክርስቶስ።
 - 1.3 ብስብእዊነት፣ መለኮትነት፣ ዘለኣለምነት፣ ሰራጺነት፣ መጋቢ ነት የሱስ ክርስቶስ ይእምኑ ነይሮም።¹⁷
2. ብዛዕባ ሰብ ድማ ከምዚ ዝሰዕብ ይእምኑ ነይሮም።
 - 2.1 ኣዳምን ሄዋንን ብሰላሲን ብኣርኣያእምን ምፍጣሮም
 - 2.2 ኣዳምን ሄዋንን ኣብ ሓጥያት ምውዳቕም
 - 2.3 ኩላትና ሰባት ብባህሪና፣ ብተግባርና፣ ብምርጫና ሓጥኣን ምኽንያና፣
 - 2.4 እንተኹን-ውን እምላኽ ባዕሉ ከድሕነና ከም ዝመጸ
3. ብህልውናን ኣገልግሎትን ቅዱሳት መላእክቲ እምላኽ
4. ብወደረፍነት ሰይጣንን ኣጋንንቲን ይእምኑ ነይሮም።
5. ብማሕበር አመንቲ (ቤተ ክርስትያን) ይእምኑ ነይሮም።
6. ብትንቢት ይእምኑ ነይሮም።
7. ብተስፋ ዘለኣለም ህይወትን ትንሳኤን ይእምኑ ነይሮም።
8. ብናይ ዘለኣለም ፍርድን ብኩሃኔ እምቢተኛታት ይእምኑ ነይሮም።

እምብእርከስ መን እዩ ክርስትያን ዚብል ሕቶና ድግ ዝበለ ታሪኻዊ መንቀሊ ዘለዎ መልሲ ከም ዘለዎ ተዛቲና። እቲ ክርስትያን ዚብል ስም ኣበይን ከመይ ስለምንታይን ከም ዝጀመረ ንባዕሉ ብቕዕ መልሲ ይእምተልና። እዚ ስም እዚ በቶም ጸላእቲ

¹⁶ ነቲ እምነት ሰላሲ ስለምንታይ ምስጢር እዩ እንብሎ?
¹⁷ ኣብ 1.1 - 1.3 ተሰሪፎን ዘለዎ ናይ ስመለኮት ታላት ስመዳወን፣ ኣብርሀውን።

ክርስትያን ዝነበሩ ኣይሁድ ከም ዘይተዋህቦም፣ እቶም ማሕበር ባዕ ላቶም ብጉባኤ ዝመረጸዎ ስም ከም ዘይነበረ ተማሂርና። እቶም መውጻእቲ ሳን ዝኹኑ ደቂ ኣንጾክያ ነዞም ብክርስቶስ ዝሸከሩ ኩይናም እተራእይዎም አመንቲ ዘጥባቑሎም እጥ ክላዕ ሕጂ ድማ ጸኒዑ ዝነብር ዘሎ ስም ምዃኑ ድማ ርኢናዮ።

እምብእር ነቲ መን እዩ ክርስትያን ዚብል ሕቶ እቲ ክላዕ ሕጂ ሓቕኑንና ዘጽዓናዮ መልሲ እስከ ንጠርን።

1. ከምቲ ሻክራን ብመስተ ዝምላእ እቲ ክርስትያን ድማ ብክርስቶስ ዝተመልኣ፣ ንእሉ ብልብን ብኣእምሮን እተወፈየ ኣማኒ እዩ።
2. ቅድስናን ፍቕርን ዝባህሪኡ ጸጋ ዝዓዘዝ ህይወት ዝነበር።
3. ኣባልን ኣካልን ናይ ብኣክለስያውን ኮይናኒያውን እተጠርነፈ ማሕበር።
4. ንምብሓር ወንጌል ኣንቂዱ እተሰለፈን ብቕብኣት መንፈስ ቅዱስ ድማ ዝበቐዐ ሰልፊ እዩ።
5. እምነቱን ተስፋ-ኡን እተረድኣን ዘነጸረን ኣማንን ኣባልን ኣካልን ማሕበር እዩ።

እዞም ቀዳሞት አመንትን ማሕበርን እንታ ዘይነበሮም ፍጹማትዶ ኣይመሰሉን? ፍጹማት ኣይነበሩን። እምሰሉነት ከም ናይ ሃናንያን ሰጺራን ተራእዩ (ግብ 5:1-11)። ምጥርምራም ነይሩ። ድንቁርናውን ከምኡ። ዳርጋ ኩሉ መልእክትታት ሓዲስ ኪዳን ኣብተን ማሕበራትን ኣብ አመንትን እተጋህደ ኣበራት ንምእራም እዩ ተጸሒፉ። እንተኹን-ው መፍትሒ ዝረከቡ፣ ንቕድሚት ዝግስግሱ አመንትን ማሕበራትን እዮም ነይሮም።

ምዕራፍ 3

ምፍንጫል ካቶሊክ፣ ኦርቶዶክስ፣ ተዋህዶ ከኒቫ

ተጠቒሶም ዘለዉ ኣርባዕተ ዓበይቲ ጨንፈራት ምእስን ካበይን መጹ? ስለስተ ካብ እዚአቶም ኣብ ውሽጢ 100-450 ድ.ል.ክ. ዘሎ ዘመናት ካብቲ ሸኾሪ ክርስትያን ሃይማኖት ኣብ 33 -100 ድ.ል.ክ. ዝነበረ ድሕሪ ናይ ዓመታት ምሕቋን ዝጫለዱ ሻራታት እዮም። ናይ ምፍንጫሎም ምኽንያት ገሊኡ ብናይ ሰነ-መለኮት ክርክራት ኪኸውን ከሎ፣ መብዝሕትኡ ግና ብስላሳ

ስልጣን ናይ መራሕቲ ቤተ ክርስቲያናት ዝመጸ ነበረ። ኣብቶም ምእመናን ዝነበረ ናይ ዓሊታት፣ ቋንቋታት፣ ባህልታት፣ ሃገራዊ ስምዒታት ፍልልይ ድማ ነቲ ምፍንጫል ኣሳወር። እቲ ማሕበር ምስ ሰፍሐ፣ እቲ ቀደም ዝነበረ ሃዋርያዊ ዓቕምን ልብን ኣገባብን ናይ ምጥርናፍ ድማ ምስ ኩተፈን ዘባል ምስ ኩነን እቲ ኣንድነት ዝነበሮ ህዝቢ ክርስትያን ዝጋጮ ማሕበራት ኩነ።

ወንጌል ኣብ መጀመርታ ኣብ ከባቢ ማእከላይ ባሕሪ፣ ትሕቲ ሓያል ጥርናፈ ናይ ሃጺያዊ መንግስቲ ሮማ ዝነበራ ሃገራት፣ ኣብ ኤውሮጳ፣ ሰሜን ኣፍሪቃ፣ ማእከላይ ምብራቕ፣ ኣብ ሕጺ ቱርኪ ተባሂሉ ዝሰመ እዩ ተዘርጊሑ። ኣብ ሰለስተ ክፍለ ዓለማት ዝነበሩ ምእመናንቲ ካብ 100 ድ.ል.ክ. ጀሚሩ፣ ብድሕሪኡ ዘሎ ዘመናት ጥርኑፋት ኩይኖምዶ ክቕጽሉ እዮም?

3.1 ቅድሚ ምፍንጫል - ክሳብ 100 ድ.ል.ክ.

ሕድሪ ዝሓለወን ዘሳገሩን ማሕበር 33-100 ድ.ል.ክ. ዘሎ ቀዳማይ መዋእል እንርእዮ ሰላሊ ናይ ቤተ ክርስቲያን ናይ ሕድሮም ዝሓለዉ ማሕበር እዩ። መን ዝሃዎም ሕድሪ? እቲ ማሕበር ኣመንቲ ክህልዎ ዝግባእ መልክዕ፣ የሱስ ክርስቶስ ባዕሉ እዩ ደይመደይ ኢሉ ሓንጺጹሎም። ነዚ እስከ ንጠምቶ። የሱስ ክርስቶስ ምእንቲ ሕብረት ደቀ መዛሙርቱ ዝጸለዩን ዝሓንጸጸን ነንብብ።

“... ቅዱስ ኣባይ ነዘም ዝሃብኪ ኹማና ሓደ ምእንቲ ኺኹኑ ብሰምካ ሓልዎም። ... ሰለቶም ብቓሎም ብኣይ ዚኣምኑ ድማ እምበር ስለ እዚሓቶም ጥራይ ኣይኩንኩን ዝልምን ዘሎኹ። ... ብኣንድነት ፍጹማት ኪኹኑ ... ንሕና ሓደ ኹም ዝኹንና ... ሓደ ምእንቲ ኺኹኑ ... ” ዮሃ 17፣ 11, 20, 23።

“ካብዚ መጓሰ እዚ ዘይኩና ኻልኣት ኣባጊዕውን ኣለዋኒ። ንኣታተን ድማ ከምጽኣን እዩ፣ ቃለይውን ኪሰምዓ እዩን። ሓደ መጓሰ ኪኹና እዩን፣ ጓሰኣን ደማ ሓደ። ዮሃ 10፣ 16።

ሰዓብቲ የሱስ ክርስቶስ ከም ሓደ ዝጓሰኣን መጓሰ፣ ከም ኣንድነት ሰላሊ ዝኣንድነቶም ማሕበር ክኹኑ ዕላማን መደብን ጸሎትን ናይ የሱስ ክርስቶስ ከም ዝነበረ ግሁድ እዩ።

ካልኣይቲ ነጥቢ ምእንቲ ደቀመዛሙርቱ የሱስ ዝጸለዩ ከምዚ ትብል፤ “በቲ ሓቂ ቀድሶም። ቃልካ ሓቂ እዩ።”

ኣንድነቶም ልዕሊ ፖሊቲካዊ፣ ወገናዊ፣ ስጋዊ፣ ... ወዘተ ክኸውን፣ ብሓቂ ኣምላኽ እተቐደሱ ክኹኑ ጸለየሎም።

ሃዋርያ ዮሃንስ ኣብ 90-95 ድ.ል.ክ. ሞተ። ዘመን ሃዋርያት ድማ ተዛዘመ። እቲ ቀዳማይ ማሕበር ፍጹም ኣይነበረን። ግሁድ ኣበራት ነይርዎ - ኣብ ምእመናን ጥራይ ዘይኩነስ ኣብ ማሕበሩም ከይተረፈ። እንቶኹንውን እምቢተኛታትን ህልኸኛታትን ስለ ዘይነበሩ፣ ጌጋታቶምን ውድቀታቶምን ኣሪሞም፣ መፍትሒ ረኺቦምቦ፣ ሓድነቶም ዓቂቦም ንቕድሚት ይግስግሱ ነይሮም።¹⁸

መልክዕ ሰላሊ ዝኣንድነቱ፣ ብሓቂ ኣምላኽ እተቐደሱ፣ ሕድሪ ወንጌል ከዩምኩኑ ዘበሰሩ ማሕበር ምዃንቲ ዘይበጸሕ ሕልሚዶ ነይሩ? ኣይፋሉን። ብዓቕሚ ሰብ ኣይክኣልን እዩ። ከክኣል ምስጢር ጸጋ ግና ተተስፋይዎምን ተዋሂብዎምን ስለ ዝነበረ ጳርጋ ንሓደ ሚእቲ ዓመታት ሓልዮምዎ። ብዛዕባኡ ዮሃ 14፣ 16-17 ከምዚ ይብል፤

“ኣነ ኸኣ ነቦ ኸልምኖ እዩ፣ ንሱ ድማ ንዘልኣለም ምላኽትኩም ዚነብር ካልእ መጻናንዒ (ፕራክሊቶስ) ኺህበኩም እዩ። ነቲ መንፈስ ሓቂ ዓለም ዘይትርእዮን ዘይትፈልጦን ስለ ዝኹንት፣ ክትቅበሉ ኣይኩነኣን እዩ፣ ንሸካትኩም ግና ምላኽትኩም ይሓድር፣ ኣባኻትኩምውን ኪነብር እዩሞ ትፈልጥዎ ኢኹም።”

ቀጺሉ ናይ ሰንብታ ቃል ናይ የሱስ ክርስቶስ ንደቀ መዛሙርቱ ኣብ ግብ 1፣ 5, 8 ነንብቦ ከምዚ ዚብል፤

“... ንሸካትኩም ግና ድሕሪ ቕሩብ መዓልቲ ብመንፈስ ቅዱስ ክትጥመቁ ኢኹም እሞ ነቲ ኻባይ ዝሰማዕኩምዎ ተስፋ ኣቦ ተጸበዩ ኢሉ ኻብ ዮሩሳሌም ከይወጹ እዘነሙ። ... መንፈስ ቅዱስ ናባኻትኩም ምስ ዚወርድ ግና ሓይሊ ክትቅበሉ፣ ኣብ ዮሩሳሌምን ናብ ኩላ ይሁዳን፣ ኣብ ሰማርያን፣ ክሳብ ወሰን ምድሪ ምስክር ክትኩኑኒ ኢኹም በሎም።”

¹⁸ ገመረደኢ ግብ 6፣ 11-11። 6፣ 17። 9፣ 10-19 ኣንብቡዎ

እቶም ቀዳሞት ደቀ መዛሙርቲ ከመይ ገይሮም ከአልዎን ቀዳማይ፣ ማእከላይ መርገጽ ዘይብሉ ንጹር መምርሕን ሕድርን ካብ የሱስ ክርስቶስ እተሞህበም ከም ዝነበርም ነስተብህል። ካልኣይ፣ መምርሒ ብዘይ ዓቕሚ ከይኩኑ ድማ ዘብቅዕ ጸጋ መንፈስ ቅዱስ ተተስፍይዎምን ተቐቢሎምን ነይሮም። ከም ግብረ ሃዋርያት ብዛዕባ መንፈስ ቅዱስ ዚሃረብ ካልእ መጽሓፍ የልቦን። ንሱ ድማ ዛንታ ናይ ጸጋ መንፈስ ቅዱስ ዝተቐበሉ ሰባት ይህበና።

እዚኣቶም፣ ካብ 33-100 ድ.ል.ክ. ዝነበሩ አመንቲ ሕድሪ ተቐቢሎም፣ ነቲ ሕድሪ ድማ ተቐሊሶምሉን ሓልዮዎን፣ ሕድሪ ድማ አሳጊሮም። ነቲ መን እዩ ክርስትያን ዚብል ሕቶና ድማ ብኣርኢያ ህይወቶምን በቲ ሓዲጎምልና ዘለዉ ጽሑፋትን ድማ ዝበለ ዲማዊ መልሲ ሓቢሮምልና አለዉ።

3.2 ምፍንጫል፣ ሰነ መለኮታዊ ምሕቋን፣
100-451 ድ.ል.ክ.

ነቶም ቀዳሞት አመንቲ (ዘመን ሃዋርያት) ነቲ እተቐበልዎ ሕድሪ ክድምስሱ፣ ከሓትል፣ ካብ መስመር ከዝብል፣ ከይሰሰነ ከሸርመ ... ወዘተ ብኩሉ ኩርናዓት መጥቃዕትታ ይመጽም ነይሩ። ግናኽ ሕድሮም ሓልዮም አሳገርዎ። መጥቃዕትታት ክሳብ ሕጂ ውን እየቋረጸን። እምብኣርከሱ፣ ነቶም ካብ ሃዋርያትር ሕድሪ እተቐበሉ ክፈናጁሎዎም ዝመጹ ሓደ-ሓደ ጠንቅታት ነስተብህሉም።

ሀ. ጠንቲ ኖስቲሲዝም 100-200 ድ.ል.ክ. ናይ ምድሓን ሕቶ።

በቲ ወንጌል ንመጀመርያ ዝብሰረሉን ዝሰፍሓሉን ዝነበረ ዘመን ኖስቲሲዝም ዝብሃል ፍልስፍና ዓብሊሉ ንባህልታትን ቋንቋታትን እተሓሰበን ናይቲ ሽዑ ዝነበረ ሕብረተ ሰባት ሰሪጽዎ ነይሩ። ነቲ ካብ ዚቅከል ሚእቲ ዓመት ዘይገበረ ማሕበር አመንቲ ክርስቶስ ድማ ብብዙሕ መልክዕ አጥቅዖ። ሃዋርያ ጳውሎስን ዮሃንስን ብፍላይ፣ ኖስቲሲዝም አብቲ ማሕበር አትዩ ከየበላሹ፣ ከይመልኽ አበርቲዮም ከም እተቃለሱ አብቲ መልእኽትታቶም ከነስተብህሉ ኸእል። ብዛዕባ እዚ ፍልስፍና ንእንዛረበሉ ዘሉና ጉዳይ ብዚምልከት ኣሕጺርና ንመልከት።

እዚ ፍልስፍና እዚ ዚምህር ዝነበረ ንስማዕ። ከምዚ ይብል። እቲ ናይ ሓቂ አምላኽ ሕዋስ ዘይብሉ ጽሑይ መንፈስ እዩ። ንሱ ድማ ንእኡ ዝመስሉ ንኡሳን መናፍስቲ ፈጢሩ። ሓደ ካብዞም ንኡሳን መናፍስቲ ዓቕሚ ምፍጣር ዘይነበር ክነሱ ክፈጥር ምስ ፈተነ ሰራሖ በርዓን። ማለት አብ ክንዲ ከምቲ አምላኽ ዝፈጠሮም መናፍስቲ ዝፈጥር፣ ሃቕናኡ ፈሺሉ እዚ ግዙፍ ቁሳቁሳዊ ዓለም ምስናይ ኩሎም ግዙፋን ፍጥረታት ተጀመረ። ስለዚ እዚ ግዙፍ ቁሳቁሳዊ ዓለም ክህሉ ዘይግብእ ስሕተት እዩ። ሓጥያት እዩ። ሰብ ድማ አብ ማሕበሥ ናይ አካላት ስጋ ተሓቢሱ ዘሉ ጽሑይ መንፈስ እዩ እናበሉ ይምህሩ ነበሩ።

ቀጺሉ እንተ ድኣ እዚ ግዙፍ ዓለም ስሕተትን ሓጥያትን ኩይኑ፣ ሰብ ድማ አብ ስጋኡ እተሓበሰ ነፍሲ ኩይኑ፣ ከመይ ገይሩ እዩ ዝድሕን ንዝብል ሕቶ፣ ፍልስፍና ናይ ኖስቲሲዝም ከምዚ ኢሉ ምሂርዎም ነይሩ። ካብቲ ዝቐይደካ ዘበለ ኩሉ፣ ብፍላይ ድማ ካብዚ ማሕበሥ ዝኹን ስጋ እትሃቕቑሉ ፍልጠት ምርካብ፣ ካብዛ ጨናዊት ዓለም ሓራ ምውጻእ እዩ እናበለ ይምህርም ነበረ።

ናይ ኖስቲክስ ግጉይ ፍልስፍና ብዛዕባ ፍጥረትን ሓጥያትን ምድሓንን አቕዲሙ ተጠቒሱ አሉ። ቀጺሉ ነቲ የሱስ ክርስቶስ መን እዩ እንታይ ክገብርከ ናብዛ ዓለም መጽ ዚብል ሕቶ ድማ ምስ ፍልስፍናኦም ዚሰማማዕ ግጉይ እተጀልሐ ትምህርቲ ከህሱ ገደዶም። ብፍልስፍና ኖስቲሲዝም ተጸልዮም ዝዓበዩ ናብቲ ማሕበር አመንቲ ምስ አተዉ፣ ገፈጣት ናይ ክስር ፍልስፍና ኢዞም መጹ።

በቲ ፍልስፍናኦም የሱስ ክርስቶስ ብሓቂ ካብ ድንግል ማርያም ከም እተወልደን ንምስጢረ ሰላሲን ክሓድዎ። አምላኽ ፈጣሪ መናፍስቲ ድኣ እምበር ፈጣሪ ሰማይን ምድርን እይኩንን በሉ። ንብሉይ ኪዳንን ንመብዝሕትኡ ክፍልታት ናይ ሓዲስ ኪዳንን ከኸሕድዎ ገደዶም።

ዝሰዕዮም ድማ እይስኣኑን፣ ቀሺ ማርሲዮን ሓደ ካብቶም ክርስትናኡ ብኖስቲሲዝም እተመረዘ መራሕቶም ነበረ። ግናኽ ሃዋርያትን ተሓባበርቶም መራሕትን ነዚ መናፍቕንት ¹⁹ ናይ

¹⁹ መናፍቕንት፣ ቀናና እንታይ ማለት እዩ? (እስፓራክ ተመልከቲ)

ኖስቲሲዝም ብሰሙር ግምባር ገጢዋም ተዓወትሉ። ሽዑ ብሃዋርያት እተጸሐፉ መጻሕፍቲ ናይ ሓዲስ ኪዳን ነቶም አመንቲ ርዳኣት አመንቲ ገበርም። ንኣና ከይተረፈ ከኣ ንዲማ ቀናናውያን መምርሒና ኩይኖም አለዉ።²⁰

ምስናይዚ ብመን ወይስ እንታይ ትአምን ምስ ተባህለ፣ እቶም አመንቲ፣ እንድሂ ከይበሉ፣ ደይመደይ ኢሎም ምእንቲ ከምልሱ እቲ ዝአምንዎ ተጸኒዑ ክድገም ከም ዝከኣል ብእተጸምቁ አገባብ ይምህርዎም ነይሮም። ነፍስወክፍ አማኒ ክጥመቕ ከሎ ተሓቲቱ እምነቱ ይደግፍ ነይሩ። ሰንበተ-ሰንበት ድማ አብቲ እኺባእም ብሓባር የቃልሕዎ ነይሮም። አመንትን መምህራንን አበርቲዎም ስለ እተቃለሰዎ፣ ጽልዎታት ኖስቲሲዝም አብታ ማሕበር ከሳዕ 200 ድ.ል.ክ. ዘምብዩ፣ ንጊዚኡ ሒደት ሰዓብቲ ፈጢሩ፣ እናቐሃመ ደኺሙ፣ ስነ-መለኮታዊ ስሕተቱ አይተዓወተን። ሓድነት አመንትን ቅድስናእምን ብሓቂ አምላኸን ብመንፈስ ቅዱስን ብመኸተ መራሕትን ተሓልዩ ከይተፈናጨሉ ሕድሪ ክርስቶስ ናብ ዳሕራይ ወለዶ ሰገረ።²¹

ለ. ጠንቂ ኪትሮደቲማኒዝም (155-325) - ናይ ስርዓት ሕቶ።

እዚ ናይ ላቲን ቃል እዩ፣ መበል 14 ድማ የስምዕ። ክርስትያናት አብ በቦታኡ ትንሳኤ ብልማድ አብ ክልተ እተፈላለዩ መዓልቲ የኸብርዎ ነይሮም። አብ ሓዲስ ኪዳን ኩነ ወይ አብ መምርሒ ናይ ሃዋርያት በዚ መዓልቲ እዚ አብዕልዎ ዚብል የልቦን። አብ ንእሽቶ እስያ፣ ሶርያ፣ ግብጺ፣ ግሪኽ ዝነበራ ማሕበራት ነቲ በዓል ፋሲካ ምስቲ ናይ ብሉይ ኪዳን አተሓሒዞም ከምቲ ናይ ኣይሁድ አቋጸጽራ አብ መበል 14 መዓልቲ ወርሒ ኒሳን (መጋቢት-ሚያዝያ) ክኸብርዎ ጸኒሖም። ብሮማ ዝምርሓ ዝነበራ ማሕበራት ግና አብታ ቀዳመይቲ ሰንበት ናይታ ፋሲካ እትወድቀላ ወርሒ የኸብርዎ ነይሮም። ብዛዕባ ምእስ እዩ ፋሲካ ዝብዓል ክርክር ተላዕለ፣ ጉባኤ ድማ ተጸውዐ። ዓብላልነት ናይ ሮማ ሓይሉ ከኣ ብጉባኤ ከም ድሊት ናይ ሮማ ጸደቐ። እቶም አብ ምብራቕ ዝነበሩ ግና ንምኽባር ትንሳኤ ዕለት ምልዋጥ

²⁰ ሓዲስ ኪዳን፣ ካብ ወንጌል ማቴዎስ ክላዕ ራእይ ዮሃንስ 27 መልእኽትታት ጠርጒቶ ይርከቡ። ነፍስወክፍ ንምጽሓፉ መንተሊ ዝኹን ምኽንያት ምፍላጥ ዓቢ ረብሓ ናይ ርዳኣ ምኽን አለዎ።
²¹ ንሕናኽ ሕድራሪ ተቐቢልና፣ ንሕልምኪ አሎና፣ ነሳግሮኹሉ አሎና? ሚዛኖዊ ፍርዲ እስከ ንፍረድ።

አድላይነቱ ስለ ዘይተራእዮም ናይ ቀደም ልማዶም ቀጸልዎ። ጳጳስ ሺክቶር ናይ ሮማ ነም ብወሳኔ ናይ ጉባኤ ዘይተቐየዱ መራሕትን ማሕበራትን ካብ ሕብረት ክርስትያናት ውጽኣት ኢኹም ኢሎ ወገዞም።

ኢራንዩስ በዓል ሰሚርና (ንእሽቶ እስያ)፣ አብ ሊዮን ናይ ፈረንሳ ወንጌል ዘበፍሐ ጳጳስ፣ እንጻር ኖስቲሲዝምውን አበርቲዑ እተቃለሰ ናይ እምነት ጅግና ሰብ፣ ንጳጳስ ሺክቶር ብዘድልን መሰረታዊ ብዘይኩነ ነጥብን ሓድነት አመንቲ ከይፈርሰ አማሕጺንዎ። ጳጳስ ሺክቶር ግና ሮማዊ ብምንባሩ ዝንባሊ ናይ ዓ ብላልነትን ሃጺያውነትን ጠባይ አጥቂዕዎ አይተቈጠበን። እዚ ከሳዕ አብ ምፍንጫል እኳ እንተ ዘየብጽሖም ምቅሕሓር ኣሕደረሎም።²²

ሐ. ሞንታኑሳውያን (190-400) - ናይ ህይወት ሕቶ።
ሞንታኑስ በዓል ፍርግያ ናይ ንእሽቶ እስያ፣ ነቲ ሕብረት አመንቲ እንተ ዘይመቐቐሎ እኳ ብግዲኡ ሓቐኝዎ እዩ። እቶም ክርስትያናት ዝሓሕተሉ፣ ዓለም ዝሰሓቡም መሲሎም ስለ እተራእይዎ፣ ሞንታኑስ ንተሓድሶ ተላጺሉስ አንቁራ ክፈሊ ጀመረ።

ሞንታኑስ ነብያት አብ ማሕበር አመንቲ ክህልዉ አለዉ ዝብል ምንቕቓሕ ጀመረ። ንሱ ንባዕሉ፣ ከምኡውን ክልተ ካልኣት አንስቲ፣ ውህበት ትንቢት ከም እተቐበሉ መስከሩ። እዚአቶም ሓቢሮም፣ የሱስ ክርስቶስ ብዘመናም ናብ ምድሪ ከም ዚምለስ፣ እታ ሓዳስ የሩሳሌም ካብ ሰማይ አብ ፍርግያ ከም ትወርድ፣ መወዳእታ ዓለም ቀልጢፋ ከም ዚኸውን ተነበዩ። ነዚ ትንቢት እዚ ዝአመኑ፣ ናብራኤም ጠንጢኖም ንክርስቶስ ኪምለስ ክቐበሉ አብ ፍርግያ ንበረኻ ከም ዝኸዱ ይንገር። እንተኹን ትንቢቶም ከም ዝፈሸለ ታሪኽ ባዕሉ ፈሪድዎም አሎ።²³

ሞንታኑስ ተረሲዑ ኩይኑ እተራእዮ ውህበት ናይ ብልሳን ምዝራብ ከም ብሓድሽ አለዓዓሎ። ድሕሪ ዘመን ሃዋርያት ንሓደ ሚእቲ ዓመታት አቢሉ፣ ክሳብ ሞንታኑስ ዝልዓል፣ ብዛዕባ ብልሳን

²² ብዛዕባ በየን መዓልቲ እዩ ፋሲካ ቢብዕል ምክርኻር፣ ጉባኤ ምጽዋዕ፣ ምውጋዝ አድላይዶ ነይሩ? ባለምንታይ ድኣ ጳጳስ ሺክቶር እኸራራ ኩነ?
²³ ትንቢት አብ ሕብረት አመንቲ እንታይ ግደ አለዎ? ግብ 2፡17,18። 1ይ ተሰ 5፡20። 1ይ ቈረ 12፡28-31። 14፡1 እንታይ ይእምቲ?

ምዝራብ አብ ታሪኽ ቤተ ክርስቲያን አይንርእዮን። ሞንታኑስ ከጥመቅ ከሎ ብልሳን ከም እተዛረበ ይንገር። ሞንታኑስን ሰዓ ብቱን፤ ውሀበት ትንቢትን ምዝራብ ብልሳንን ብመንፈስ ቅዱስ ተዋሂቡና ብምባል፤ ሃይማኖታዊ ጸብለልትነት ተሰሚዑዎም፤ አብቲ ቤተክርስቲያን ዘይጽዓዱ ኩነት፤ ንሓንሳእውን ነዚ ናይ መንፈሳዊ ጸብለልትነት ስምዒቶም፤ ዩሲብየስ ጸሓፍ ታሪኽ ከም ዝነግረና፤ ንሞራላዊ ውድቀቶም ሽፋን ይጥቀሙሉ ነይሮም። ነቲ ሰፊሕ ሕብረት ኣመንቲ ሰጋዊ ዚብል ስም ሃብዎ። ንግዛር ርእሶም ድማ ነግቲኮስ (መንፈስ እተመልኡ) ኢሎም ሰመዩዎ።

ሞንታኑስ ንሰዓብቲ ዘየናሕሰዩ ቀጻዕቲ ግዛእ ርእሶም ክኹኑ መሃሮም። በዚ ዘመን እዚ አብ ሮማ ዝነበሩ ጳጳሳት ዘፈሪሱን ካሊስቲስን ዝበሃሉ ነቲ አማኒ ብቐሊል ክሓጥእ፤ አብ ከንዲ ካብ ዓለም ዝፍለ ንዓለም መሲሉ ክኸብር ዝፈቐድሉ ኩይኑ ተሰምዖ፤ ንሞንታኑስ። ብአንጻሩ ሞንታኑስ ንሰዓብቲ ኣበርቲዖም ክጸሙ፤ ክጽልዩ፤ ካብ ዓለም ክፍለዩ፤ ካብቲ እተዋህቦም ሕግታት ፍልክት ክይበሉ ክኸብሩ፤ አረ መርዓውን ክሓርሙ መሃሮም።

ሞንቲኖሳውያን አብ ንእሽቶ እስያ፤ አብ ሮማ፤ አብ ፈረንሳ፤ አብ ሰሜን አፍሪቃ ... ወዘተ ከም ዝነበሩ ንፈልጥ። ተርቱልየን እቲ ውሩይ ሮማዊ ሊቅ (160-225 ድ.ል.ክ.) ሓደ እዋን አባል ጉጅለ ሞንቲኖሳውያን ምንባሩ ድማ ንፈልጥ። ሞንታኑሳውያን እናደኸሙ ከዱ። ብ400 ድ.ል.ክ. ድማ ሓቂቕም ተረፉ።

ሞንታኑሳውያን ነቲ ዛሕቲሉን ሓቲሉን ኩይኑ እተራእዮም ቤተ ክርስቲያን ተሓድሶ ከምጽእሉ፤ ከጽርይዎ፤ ከበራብርዎ እተላዕሉ ጉጅለ ነበሩ። እንተኹነውን ተሓድሶ ከምጽኡ ክበሉ ብዙሕ ጠንቅታት ናይ ሰነ መለኮትን፤ ናይ ዘይክርስቲያናዊ ጠባያትን፤ ትምክሕትን ድማ አምጽኡ።

በዚ ዘመን እዚ እቶም አመንቲ፤ ተኸራኪሮም፤ ተቋይቆም፤ ተሓቕሞም ድላ እምበር አይተፈናጨሉን። እቲ ብዘመን ሃዋርያት ዝነበረ ፍቕርን፤ ቅድስናን፤ ሃናጺ ምጽልጻልን፤ ጥርናፈን ግና ተቋብሙ ነበረ። ግናኽ ከም ድጉሎ ሓዊ ድላ ኩነ እምበር ፈጸሙስ አይተደምሰሰን።²⁴

²⁴ ታሪኽ ሞንቲኖሳውያን ነቲ መን እዩ ክርስቲያን ዚብል ሕቶና ብዛዕባ ሰነ-መለኮት፤ ጥርናፈ ማሕበር፤ ህይወት አመንቲ ብዚምልከት እንታይ ይሕብር?

መ. ሞናርክያውያን (190-350)- ክርክር ሰነ-መለኮት ሰላሲ። ሞናርክይዚም (ብላቲን) ንምስጢረ ሰላሲ ብሰነ-መለኮታዊ ሳይንስ ተንቲንካ ምግላጽ ካብ ዘይምኽእል እተላዕለ ሰሕተት እዩ። ሓደ ካብቶም መምህራን ናይ ሞናርክይዝም ቀሺ ሰባልዮስ ነቲ ሓድነት አምላኽ ከኸርር ንሰላሲነት አምላኽ ጀልሑ። ሰባልዮስ፤ አምላኽ ሓደ እዩ፤ ግናኽ ሓንሳእ አቦ መሲሉ፤ ሓንሳእ ወልድ መሲሉ፤ ሓንሳእ ድማ መንፈስ ቅዱስ መሲሉ፤ አብ እተፈላለዩ መዋእላት መልክዕ እናለወጠ አብ ታሪኽ ብምግሃዱ ሰላሲ ንብሎ ኢሉ መሃረ። ነዚ ናይ ሰባልዮስ ሰላሲ-መሰል ትምህርቲ፤ ተዋሰኣዊ ሰላሲ ንብሎ። ማለት ወትሩ ንሱ ባዕሉ ውልቀ አምላኽ ክኸሰስ መልክዕ እናለወጠ ዝግሃድ ማለት እዩ።

ሞናርክይዝም፤ አንቈራ ፈልዩ ማሕበር እኳ እንተ ዘይፈጠረ፤ አብ ውሽጢ ቤተ ክርስቲያናት፤ ካብ ንእሽቶ እስያ ክሳብ ሮማ፤ ሰዓብቲ ፈጢሩ ነበረ። በዚ እዋን እዚ መራሕቲ ቤተ ክርስቲያን ከም እኒ ሂፖላይተስ (165-236)፤ ተርቱልየን (160-225)፤ ክለመንት በዓል አለክሳንድርያ (150-215) ... ወዘተ ብጽሑፋቶምን ንህዝቦም ብምምሃርን ንሞናርክይዝም ኣበርቲዖም ተቓለሰዎ። ሞናርኪዝም እናደኸመ ከይዱ ድማ ብ400 ድ.ል.ክ. እቢሉ ጠፍአ።

መናፍቕነት ካብ ዘመን ሃዋርያት ጀሚሩ ዝነበረ መንሸር ማሕበር ምንባሩን ከም ዘበላሸወን አስተብሂልና። ንኣእምሮ አመንቲ ብሰሕተት ሰነ-መለኮት ካብታ መገዲ አዝቢሉ ንሓድነት ማሕበሩ ክፈናጭል መናፍቕነት አትዩዎም ነይሩ። እንተ ኹነ እውን እቶም ሽዑ ዝነበሩ መራሕቲ ነቲ መናፍቕነት አሳጢሖም ተቓለሰዎ። ንምእመናን ብእምነት ኩስኩሶም አዕጠቐዎም። እቲ ሓንሳእ ብመፈለምታ ብክርስቲስ እተዋህበ በኹሪ ሕድሪ ድማ ተሓለወን ተሳገረን።

በዚ እንዛረበሉ ዘሎና ዘመን ነቲ ዝተዋህበ በኹሪ ሕድሪ ዝዓቀሩ፤ ንሕብረት ናይ ኩሎም አብ ምለኣ ናይ ሽዑ ዓለም ዝነበሩ አመንቲ፤ ካብ ካልኣት ግዛዕቲ አንቈራታት ተፈልዩ ምእንቲ ክልሉ፤ ካቶሊክ፤ ካቶሊካዊ፤ ካቶሊካዊት ብዚብል መጽዋዕታ ምሰማይ ተጀመረ። ሽዑ ካቶሊክ ክብሃል ከሎ ነዛ ሕጂ ሮማዊት ካቶሊካዊት ተባሂላ እትሰመ ሮማ መንበረ ጽጽሰታ ዝኹነ ከም ዘይምልከት ንገንዘብ።

ሰ. ኦርዮሳውያን (310-400) - ክርክር ትስብእቲ።

ንትስብእቲ የሱስ ክርስቶስ ብስነ-መለኮታዊ ትንታኔ ምግላጽ ፈቲኖም ምግላጹ ስኢኖም አብ መናፍቅነት ወዲቆም ብጉባኤ እተወገዙ ኦርዮስ (250-336)፣ አፖሊናሪዮስ (310-392) ነበሩ። ካብ ክልቲኦም ዝገደድ ሰራም ቀሺ ኦርዮስ ወዲ ሊብያ ነበረ።

ነቲ የሱስ ክርስቶስ መለኮት ምዃኑን ሰብ ምዃኑን ክንገልጽ እንጥቀመሉ ቃል ትስብእቲ ንብሎ። ተመራመርቲ ንምስጢረ ትስብእቲ ልዕሊ ዓቕሚ ምርዳእ ሰባት እዩ ኢሎም አብ ዘለዎ አይሓደግዎን። እቲ መለኮታውን ሰባውን መንነትን ባህርያት ከመይ ኢሉ እዩ ተጋጢሙ ኢሎም ሓተታታት አለዓዓሉ። ንሓቶም ዘለዓዓልዎ ክርክር ድማ ዳርጋ ንሰለስተ ሚእቲ ዓመታት ተሳወረ። ብዙሕ ጉድኣታት ድማ አሸተለ። አቐዲምና አፖሊናሪዮስ ዝመሃሮ ትስብእቲ ንመልክት።

አፖሊናሪዮስ ልዕሊ ሰላሳ መጻሕፍቲ ዘበርከተ ምስ ኢታኒዮስ ኩይኑ ድማ ንትምህርቲ ምስጢረ ሰላሳ ተቓሊሱ ዝሓለወ አዝዩ ምሁር ጳጳስ ሎዶቅያ ናይ ሶርያ ነበረ። አብ እርጋኑ ነቲ ምስጢረ ትስብእቲ፣ ፍልስፍናን ሳይኮሎጅን ተጠቐሙ ኪገልጽ ከሎ ንመለኮትነት ክርስቶስ ክብ አቢሉ ነቲ ምሉእ ሰብ ምዃኑ ግና ከምዚ ዝሰፈነ ገይሩ ረመሶ። እቲ መለኮታዊ መንነትን ባህርን ናይ ክርስቶስ ነቲ ነፍሲ ወይ መንፈስ ዘይብሉ ስጋ ሰረጸን ለበሶን። ከም ኦፖሊናሪዮስ ዝመሃሮ እቲ አብ ነፍስ ወከፍ ሰብ ዝርከብ መንፈስ ወይ ነፍሲ አብ የሱስ ክርስቶስ ቦቲ መለኮታዊ መንፈስ ተተኪኦ ነይሩ። ስለዚ የሱስ ክርስቶስ ስጋ ዝለበሰ መለኮት ድኣ እምበር ፍጹም ሰብ ፍጹም አምላኽ አይነበረን። ብ375 አብ ሮማ እተኣከበ ሲኖዶስ ንትምህርቲ ኦፖሊናሪዮስ ወገዝ።

እንተኾነውን ኦፖሊናሪዮስ ብ376, 382, ተደጋጊሙ እኳ እንተ ተወገዝ ብወሳኔ ናይ ሲኖዶሳት አይተቐየደን። እንቁራ ማሕበር አብ ሶርያ ፈጠረ። ካህናቱ ድማ ሾመ። ሰዓብቲ ኦፖሊናሪዮስ ብአዋጅ መንግስቲ፣ ማሕበር ከይኩኑ ምስ ተአገዱ ሓቂቶም ብ428 ድ.ል.ክ. ጠፍሉ። እቶም ዝተረፉ ድማ ናብቲ ሽዑ እተላዕለ፣ ሎሚ ድማ ተዋህዶ ተባሂሉ ዝስመ ዘሎ ተጸምበሩ።

ብዛዕባ ምንዛሕ መናፍቅነት ትስብእቲ ንሰራም ዝኹን ቀሺ ኦርዮስ ወዲ ሊብያ ዝወዳደሮ የልቦን። ኦርዮስ አብ ሽምግልናኡ የሱስ ክርስቶስ ፍጡር ድኣ እምበር አምላኽ አይኩንን። መጀመርታ ዘለዎ ድኣ እምበር ዘለአላማዊ አይኩንን። ካብ ተራ ሰብ ምዃን ዝያድ ካብ አምላኽ ምዃን ግና ንታሕቲ እዩ እናበለ ብምምሃር ምእመናን አናወጸ። ኦርዮስ ብትምህርቲ ጥራይ ከይኩነስ ብክእለት አገባብ አመሃህራኡ ድማ ሰራም እዩ ነይሩ። ነቲ ትምህርቲ ተራ ሰባት ብሕቲ ከም ደርፊ ከም ዝዝምርዎ፣ ምስ ተኣከቡ ብግቕዲትን ሽብሸባን ከም ዝዝምርዎ፣ ብድራማ ከም ዝርእይዎ እናገበረ አብ ውሽጢ ሓጺር ጊዜ ከም ዝላባዕ ገበሮ። አብ እስክንድርያ፣ አብ ግብጺ፣ አብ ሊብያ፣ አብ ንእሽቶ እስያ፣ አብ ጳሊስቲን ዝነበሩ አመንትን ካህናትን ድማ ብርቱዕ ምንዋጽን ባእስን አተዎም። አብ ምቅታልውን በጽሑ።

ኮሳዕ 312 ድ.ል.ክ. ክርስትያን ሃይማኖት መንግስታዊ ሕጋዊ ህልውና ዘይተፈቐደሉ ማሕበር እዩ ነይሩ። ካብ 312 ጀሚሩ ግና ሃጺይ ኮንስታንቲን ባዕሉ ብዕሊ ንክርስትያን ሃይማኖት ስለ እተቐበሉ ሕጋዊ ኩነ እሞ፣ እቲ ቢተ ክርስትያን ናብ መንግስቲ ጣልቃ ዝእትዎ ማሕበር ተለወጠ። ማእሰርትን መስገጉትን ተረፉ ከኣ ካህናትን ጳጳሳትን ምዃን ሽመትን ገንዘብን ዝርከቦ ኩነ።

ስለዚ ድማ እዩ ቦቲ ብኦርዮስ እተላዕለ ምንዋጽ መፍትሒ ንምርካብ ብጸውዒትን አቦ መንበርነትን ሃጺይ ኮንስታንቲን ቀዳማይ ኤክዩሚኒካዊ²⁵ ጉባኤ ብ325 ድ.ል.ክ. አብ ንስያ እተቐየደ። ዳርጋ 400 ጳጳሳት ካብ ሰሜን አፍሪቃ፣ ኤውሮጳ፣ ንእሽቶ እስያ፣ ካብዚ ሎሚ ማእከላይ ምብራቕ እንብሎ ሃገራት ተኣከቡ። ነፍስ ወከፍ ጳጳስ ክልተ ካህነት ሓገዝቲ፣ ሰለስተ ሓሸክር ድማ አገልገልቲ ሒዙ ክመጽእ ተፈቂደዎ ነበረ።²⁶ ብዛዕባ ትስብእትን ካልኣት 84 ነጥብታትን ዳርጋ ንሸዱሽተ ሰሙናት ተዛተዩ፣ ተሸራሽሩ፣ ተዘላለፉ፣ ተጸረፉ።

አብዚ ጉባኤ እዚ ኦርዮስ ተወገዝ። ትምህርቲን ሰዓብቲን እናጀኸሙ ከዱ። ብ600 ድ.ል.ክ. ድማ ከም ዘይነበሩ ኩነ። አብዚ ጉባኤ እዚ አዝዩ ጸብላልትነት ዘርእዩ፣ ነታ ሓንሳእ

²⁵ ኤክዩሚኒካዊ ቃል ግሪኽ እዩ። ንቢተ ክርስትያን ዚምልከት ድማ ዓለም-ሸክ የበዎዕ።
²⁶ እቲ ጉዳያት ቢተ ክርስትያን (ስነ-መለኮቲ፣ ምምሕዳሩ፣ ጥርናፈኡ፣ ዲሲፕሊኑ ... ወዘተ) መንግስቲ ኢኡ ጣልቃ እኣትዩ ዝቐለሰ ምዃኑስ ከመይ ትርእይዎ?

ብክርስቶስ ንሃዋርያት እተዋህበት ሕድሪ እምነት፡ ናብቶም ኣበዋት (100-300) ድማ እተሳገረት ኣበርቲዒ እተማገገ-ተላ እተናበዮስ ነበረ። ኣተናበዮስ፡ ምስ ብጽቱ፡ ነታ እምነት ብሰነ-መለኮታዊ ኣቀራርባ ጸሚቹ ኣቕረባ እሞ ብጉባኤ ጸደቑት። ኣብዚ ጉባኤ እዚ ዝጸደቑ ትሰብእቲ፡ የሱስ ክርስቶስ ፍጹም ኣምላኽን ፍጹም ሰብን ምዃኑ ወሰነ። እዚ ትምህርቲ እዚ እቶም ክሳብ ቅድመ ኣርዮስ ዝነበሩ ኣመንቲ ይእምንዎ፡ ይዝምርዎ ነይሮም። ክንዮኡ ኣሊፎም ግና እቲ መለኮትን እቲ ሰብን ምዃን ከመይ ኢሉ እዩ ተቛሪኑ ወይስ ተዋሃሂዱ ዝብል ሕቶ፡ ልዕሊ ዓቕሚ ምርጻፊ ሰብ እዩ ኢሉም ከመራመሩሉ ኣይደለዩን።

ረ. መጀመርያ ተዋህዶ፡ ኢዩቲኮስ (378-454)።

ኢዩቲኮስ ኣብ ኮንስታንቲኖፖሊስ ዝነበረ ፈላሲ ዘበርከቶ ትምህርቲ ብዛዕባ ትሰብእቲ ክርስቶስ ነዚ ሎም ተዋህዶ ተባሂሉ ዘሎ ጨንፈር ናይ ክርስትያን ሃይማኖት መበገሲ ኩነት። እዚ ብትግርኛ ተዋህዶ ተባሂሉ ዘሎ ሰነ-መለኮት ትሰብእቲ፡ ሓደ ባህርይ፡ ሞኖፎስቲስም፡ ኢቲኪዩሚዝም ተባሂሉ ድማ ይሰመ። ኢዩቲኮስን ሰዓብቱን ዝሃብዎ ትምህርቲ ሰነ-መለኮት እምብእር ኣሕጺርና ንመልከቶ፡ ከምዚ ዚብል፡

እቲ መለኮታዊ መንነትን ባህርን ምስቲ ናይ ሰብ መንነትን ባህርን ክልቲኡ ተወሃሂዱ ሓደ ባህርይ ኩይኑ። ኢዩቲኮስ ነዚ ናይ እተወሃሃደ ሓደ ባህርይ ከምዚ ገይሩ ይምስሎ ነበረ። እቲ መለኮታዊ ባህርይ ናይ የሱስ ክርስቶስ ከም ወቅያኖስ እዩ። ሓደ ነጥቢ መዓር ኣብቲ ወቅያኖስ እንተ ነጠበ ኣብቲ ወቅያኖስ ኣሎ። እንተ ኹነውን ኣብቲ ወቅያኖስ ይውሓጥ፡ ይዕብለል፡ ኣብኡ ይሓቅቅ። እቲ ትሰብእቲ ክርስቶስ ድማ ከምኡ እዩ፡ ማለት ናይ ሰብ ባህርይ ብመለኮት ተዋሒጡ ሓደ ክርስቶስ የበርክተልና። ንኣንሳእ ድማ፡ ኢዩቲኮስ፡ ከም ኣብ ብርቱዕ ሓዊ ኣትዩ ዝተብዕ ሓጺን ገይሩ ይምስሎ። እቲ ሓዊ ከም መለኮታዊ ባህርይ ተመሲሉ ዘሎ ነቲ ሓጺን ከም ሰብ ተመሲሉ ዘሎ ይኸቦ፡ የርስኖ፡ ክሳብ ንእኡ ሓዊ ክሳብ ዚመስል ድማ ይሰርጽ።

ብ451 ድ.ል.ክ. ጳጳሳት ኣብ ጉብኤ ካልሰዶን ንትሰብእቲ ተዋህዶ ወገዝዎ። ግናኸ ከምቶም ካልኣት ቅድሚኡ እተወገዙ፡ ሰዓ ብቲ ኢዩቲኮስ ዘገም ኢሉም ኣይቀሃሙን ወይ ድማ ብግዲ ኣብቲ ትሕቲ ውሳኔ ጉባኤ ኣይተቐየዱን። ካብ 451 ጀሚሩ ተዋህዶ ኣብ

ሶርያ፡ ግብጺ፡ ኣርመንያ፡ ኤርትራ፡ ኢትዮጵያ ብሚልዮናት ኣለዉ።

ንሰነ-መለኮት ሓደ ባህርይ ናይ ተዋህዶ ዝወገዝ ጉብኤ ካልሰዶን ነቲ ከመይ ኢሉ እዩ እቲ መለኮትን ሰብን ኣብ የሱስ ክርስቶስ ተዋሃሂዱ ነይሩ ንዚብል ሕቶ ትሰብእቲ መልሲ ስለ ዝረኸበሉ ኣይኩነን ንሰነ-መለኮት ሓደ ባህርይ ኩነኑም፡ ጉደሎ ኩይኑ ስለ እተራእዮ ድኣ እምበር። ጉባኤ ካልሰዶን ኩነ ወይ ቅድሚኡ ዝነበሩ ልዕሊ ዓቕሞም ኩይንምም፡ ንምስጢረ ትሰብእቲ፡ ፍጹም ኣምላኽ፡ ፍጹም ሰብ ኢሉም ዓጻወዎ። ክንዮኡ ከይተንተኑ ሓደግዎ። እዛ ሕጂ ሮማዊት ካቶሊካዊት ቤተ ክርስትያን እትብሃል፡ እቶም ካብኣም እተነጸሉ ጉጅለታት ፕሮተስታንትን፡ እተፈላለዩ ናይ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስትያናት ቦቲ ክልተ ባህርይ ተባሂሉ ዝሰመ ሰነ-መለኮት ውሳኔ ካልሰዶን ብ451 እተኣወጀ ተቐቢሎም ይቕጽሉ ኣለዉ።

ብምኽንያት ክርክር ሰነ-መለኮት ምስጢረ ትሰብእቲ እቲ ሕብረት ኣመንቲ ንመጀመርያ ጊዜ ብ451 ድ.ል.ክ. ንኣዋሩ ኣብ ክልተ ተገምዑ። ብዘይካ እዞም እተጠቐሱ ክልተ ናይ ምስጢረ ትሰብእቲ ሰነ-መለኮት ካልኣት መዋእሎም ዝሓጸረ ሓሙሽተ ነይሮም። ካብዞም ሓሙሽተ ሓደ ክሳብ ሕጂ ህሱስ ህልውና ዘለዎ ጉጅለ ናይ ነስቶሪኣውያን እዩ።

እንዛረባሉ ዘሎና ዘመን ቤተ ክርስትያን ዝፍለጥ፡ ሓደ ብክርክር ካልኣይ ድማ ብምእታው ጣልቃ ኢድ መንግስቲ እዩ። ክልቲኡ ረብሓዶ ነይሩዎ? ጉድኣታት እኳ ብርግጽ ነይሩዎ። እቲ ኣብ ግብሪ ሃዋርያት እንርእዮ ናይ ምብሳር ወንጌል ሃልሃል ዝብል ሃረርታን ጳዕርን ዳርጋ ተረሲዑ ብክርክር ተተኪኡ። ሓድነትን ፍቕርን ምእመናን ነቓዕ ኣተዎ። ሃዋርያዊ መሪሕነት ውሒዱ ዓ ለማዊ መንግስቲ ዝሸምግሎ፡ ተጽዕኖ ዝገብረሉ፡ ንመራሕቲ ዝሸዋምን ዝሰዕሮምን ማሕበር ኩነ። እዚ ዘመን እዚ ነቲ መን እዩ ክርስትያን ዚብል ሕቶና ብእውንታዊ ወይስ ብኣሉታዊ ሚዛን እንታይ ይሕብረልና?

ምስጢረ ሰላሲን ምስጢረ ትሰብእትን ካብቶም ንዘልኣለም ምስጢር ኩይኖም ዝነበሩ እዮም። ማለት ብዛዕባኡ እንህቦ ትንታኒታት ሓቂውን እንተኸነ ወትሩ ጉደሎ ኩይኑ ይርከብ።

ካቶሊክ፣ ኦርቶዶክስ፣ ከኒቫ ብዛዕባ ክልተ ባህርይ ዝበሉ እንተበሉ፣ ሓቂውን እንተኹን፣ ተዋህዶውን ብዛዕባ ሓደ ባህርይ ዝብልዎ ከምኡ፣ ናይ ክልተኣም ወትሩ ጉደሎ ኩይኑ ይርከብ። በዚ ዘሉናዮ ዘመን ክልተኣም እቲ ፍልልዮም ኣብ ኣባሃህላ ድኣ እምበር ኣብ ቁም ነገር ሰነ-መለኮት ትሰበእቲ ከም ዘይኩን ከእመንዎ ይጅምሩ፣ ምቕርራብ ድማ ይገብሩ ኣለዉ።

ሸ. ምፍንጫል - ፖሊቲካዊ ምስቲ ካቶሊክ - ኦርቶዶክስ፣ 451-1204 ድ.ል.ክ.

እቲ ካልኣይ ዓቢ ምግማዕ እቲ ካቶሊክ ብዚብል ሽም ተጠርኒፉ ዝነበረ ሕብረት ኣመንቲ ኣብ ክልተ ምስ ተኸፍለ ኩነ። እዚ ብዕሊ ብ1054 ድ.ል.ክ. እኳ እንተ ተፈጸመ፣ ካብ 300 ድ.ል.ክ. ጀሚሩ ዳርጋ 7700 ዓመታት ክርስቶስ ብዘይፈትዎ መገድታት ክሕቁን ጸኒሑ ዝጸዓዩ ምግማዕ ነበረ። ዳርጋ ኩሉ ድማ ናይ ፖሊቲካ፣ ናይ ባህሊ፣ ናይ ሀርፋን ስልጣን ውድድር እዩ ነይሩ። ተግሚዑ እቲ ሓደ እዚ ሕጂ ሮማዊት ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን፣ እቲ ሓደ ድማ ኦርቶዶክስ ዚባሉ ኩኑ። ኦርቶዶክስ ከምቲ ሮማዊት ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን ኣብ ትሕቲ ሓደ ምምሕዳር እተጠርነፈ ኣይኩንን። እተን ዝዓበያ ሓሙሽተ ጉጅለታት ኦርቶዶክስ እዞን ዝሰዕባ እየን።²⁷

1. ናይ ሩስያ ኦርቶዶክስ	100 ሚሊዮን ምእመናን ዝሓዘ
2. ናይ ሩመንያ ኦርቶዶክስ	15 ሚሊዮን ምእመናን ዝሓዘ
3. ናይ ግሪክ ኦርቶዶክስ	13 ሚሊዮን ምእመናን ዝሓዘ
4. ናይ ሰርቢያ ኦርቶዶክስ	8 ሚሊዮን ምእመናን ዝሓዘ
5. ናይ ቡልጋርያ ኦርቶዶክስ	8 ሚሊዮን ምእመናን ዝሓዘ

ናይ 700 ዓመታት ባህ ዘዩብል ናይ ቤተ ክርስቲያን ፖሊቲካ ምትንታን ዕላማ ናይ እንዛተየሉ ዘሎና ኣርእስቲ ኣይኩንን። ነቲ ሕቶና ንምምላስ ግና ሰእሊ ምእንቲ ክህልወና ብሓጺር ንመልከቶ።

ምእመናን ናይ ኣብቲ ብሮማ ዝምራሕ ዝነበረ ማሕበር ብሃጺዮዊ ወተሃደራዊ ባህሊ ተኩስኩሶም ምዕባዮም ኣይንረሰዩን። በዚ ባህሊ እዚ ዝዓበዩ ድማ ትእዛዝ ምሃብን ትእዛዝ ምቕባልን ልሙዳት ነበሩ። ኣድላዪ እንተ ኩይኑ ብቐሰብውን መስመር

ይሕዙ ነይሮም። ሰእዚ እዩ እቲ ኣዝዩ ሰፊሕ ግዝኣት ሮማዊ መንግስቲ ንኣማእታት ዓመታት ተጠርኒፉ ዝጸንዐ። ክልተ ኣብነት ንመብርሂ ንመልከቶ።

ማርያም ብጽሕቲ ወርሒ ከላ ቄሳር ኣውጉሰመስ፣ ኩሉ ሰብ ነፍብ ዝተወልደሉ ዓፄ ከይዱ ይመዝገብ ዚብል ዝኣወጀ ንማርያምን ዮሴፍን ኣርከበሎም። ተገዲዶም ድማ 70 ማይልስ (112 ኪሜ) ለፋዕ ኢሎም ብእግሪ ተጓዕዙ። ካልኣይ ኣብነት ኣብ ሉቃ 7፡2-10 ኣንብብዎ። እቶም ናይ ሮማ መራሕቲ ቤተ ክርስቲያን ድማ ነቲ ማሕበራት ኣመንቲ ብሃጺዮዊ ቅዲ ክጥርንፍዎ ደለዩን ፈተኑን።

ሰእዚ እቶም ብደሞክራሲያዊ ባህሊ ግሪክ ዝዓበዩ መራሕቲ ቤተ ክርስቲያናት ነቶም ናይ ሮማ ጳጳሳት ኣይተጸዕዱሎምን። ተደጋጊሙ ምትሕንፋጥ ምስ ቀጸል ድማ እቶም ኦርቶዶክሳውያን ብዕሊ ብ1054 ድ.ል.ክ. ተፈንጨሉ። ብግሪካዊ ባህሊ ዝዓበዩ ደሞክራሲያ፣ ምምርማር፣ ክርክር፣ ነጻነት፣ ማዕርነት ይደሊ። ናይዚ ባህሊ እዚ ነጻብራቕ ድማ ኣብቲ ቅዲ ምምሕዳር ናይቲ ቤተ ክርስቲያናት ተራእየ። በዚ ምክንያት እዚ እቶም ኣቐዲምና ዝጠቐስናዮም ሓሙሽተ ናይ ሃገራት ኦርቶዶክስ ማሕበራት መንፈሳዊ ሕውነት እኳ እንተ ኣለዎም ከም ናይ ሮማ ኣብ ሓደ ዓለም-ሸካዊ ናይ ምምሕዳር ደምበ እተጠርነፉ ከም ዘይኩኑ ነስተብህል። እዚ ክልተ ኣመለክታታት ከመይ ገይሩ ናብ ምፍንጫል ከም ዝመርሑ፣ እምብእር፣ ኣሕጺርና ብሚዛን ታሪኽ ንመልከቶ።

ቀ. ብፖሊቲካዊ ኩነታት ዝመጹ ምርሕሓቕ።
ብዘመን ሃዋርያትን ቦቲ ብድሕሪኡ ዝነበረን እቲ ኤውሮጳን ሰሜን ኣፍሪቃን፣ ማእከላይ ምብራቕን ዝኸደን ሃጺዮዊ ግዝኣት ሮማ ኣዝዩ ጥርኑፍ ነበረ። ካብ 250 ድ.ል.ክ. ንድሕሪኡ ዘሎ ዘመናት ግና ኣብ ወገን ምዕራብ ኤውሮጳ ቦቲ ብወረራታትን ዘመተታትን ካብ ሰሜን ዝመጹ ዝሆ ዓሌታት ጀርመን፣ ብወገን ምብራቕ ኤውሮጳ ድማ ከምኡ ብዝሆ ዓሌታት ስላቭስ፣ እቲ ጥርኑፍ መንግስቲ ምብጅጃል በዚሕዎ ጥርናፊኡ ክቐስም ጀመረ። ነዚ ፈንካሕካሕነት መንግስቲ ሃጺይ ሮማ እቲ ምትንሳእን ምስፍሕፋሕን ናይ ምስልምና ኣግደደ። ናይቲ ዘመን ጂኦግራፊካውን ፖሊቲካውን ኩነታት ኣብቲ መንግስቲ ዝወረደ ፈንካሕካሕነት ሳዕ

²⁷ Christian History Issue 54 (vol xvi, No. 2).

ቤናቱ ነቲ ቤተ ክርስቲያንውን ለከሞ። ናይዚ ሓፈሻዊ ሰእሊ ኣብነታት ንርእየሉ።

ፈረንሳዊ ቫርላመይን፡ ብ800 ድ.ል.ክ.፡ ብጳጳስ ሊዮ ሳልሳይ ናይ ቅዱስ ሮማዊ ሃጻዎ መንግስቲ ሃጻይ ተባሂሉ ኣኸለል ተነበሮ። ሃጻይ ድሮ ኣብ ኮንስታንቲኖፖሊስ ከሎስ ስለምንታይ ጳጳስ ሊዮ ካልኣይ ሃጻይ ሾመ? ስለዚ ድማ እዩ ምብራቓውያን ንቫርላመይን ከም ሸፍታ፡ ነቲ ተግባር ናይ ጳጳስ ሊዮ ድማ ገዛዕ ቤተ ክርስቲያን ርእዮምዎ ንብዙሕ ዓመታት ዝኹነንዎ። እዚ ነቲ ድሮ ፈንካሕካሕ ክብል ዝጸንሐ ምርሕሓቕ ናይ ምዕራብን ምብራቕን ቤተ ክርስቲያናት ኣዝዩ ኣዕበዮ። ብእምነት ሓድነት ዝሰምዎም ዝነበሩ ምእመናን ንኖት ኩኑ። ክዘላለፉ ድማ ጀመሩ።

በ. ካብ ምርሕሓቕ ናብ ግርጭት፡ ብ858 ድ.ል.ክ.፡ ክርስቶስ ኣብ ኮስታንቲኖፖሊ ዝነበረ ሃጻይ ንፓትሪያርክ ኢግናቲስ ኣልጊሱ ብፎቲዩ እተባህለ ተክእ። በዚ ግዜ እዚ ዝነበረ ናይ ሮማ ጳጳስ፡ ኒኮላስ ቀዳማይ፡ ንፎትዮስ ወጊዞ፡ ፓትሪያርክ ኢግናቲስ ኣብ ቦታኡ ኪምለስ ኣወጀ። ናይ ምብራቕ መራሕቲ ቤተ ክርስቲያናት እዚ ኣምባ-ገነነት ናይ ጳጳስ ኒኮላስ ገረዋም። ንጳጳስ ኒኮላስ ድማ ኣብቲ ሰባኻ ከም ድላይካ ግበር፡ ኣብዚ ናትና ሰባኻ ግና መን እዩ ስልጣን ዝሃበካ ዓይነት መልሲ ሃብዎ። ነቲ ምውጋዝን ኣዋጅን ናይ ጳጳስ ኒኮላስ ድማ ዋጋ ኣይሃብዎን። ነዊሕ ግርጭታት ድማ ቀጸለ።

ጳጳስ ኒኮላስ ነዘም ዓለወኛታት ኩይኖም እተራእይዎ መጠንቐቕታን ናይ ስልጣኑ መሰረትን ኣስምዖም ከምዚ ኢሉ፡

1. እታ ሮማዊት ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን ብሃዋርያ ጴጥሮስ እያ ተመስሪታ። ስለዚ ኣዶ ኩላተን ቤተ ክርስቲያናት እያ እሞ ንሳ እትእውጅ ዘይብዳህ ብይን እዩ።
2. ሃዋርያ ጴጥሮስ እቲ ቀዳማይ ጳጳስ፡ ብድሕሪኡ ብሰንሰለታዊ ምትካእ ተተሓሒዞ ጳጳሳት ናይ ሮማ ሃዋርያዊ ስልጣን ዝለበሱ እዮም። ብዩሱስ ክርስቶስ መፍትሕ ናይ ስልጣን እተዋህቦ ጴጥሮስ እዩ። ስለዚ ጳጳስ ናይ ሮማ ልዕሊ ኩላተም ጳጳሳት እዩ፡ ንሱ ዝህቦ ብይንድ ድማ ዘይብዳህ እዩ ኢሎም ኣኸረሩ።

እዚ ኣቐዲሙ እተተምብህ መሰረታዊ፡ መትከላዊ፡ ስነ-መለኮታዊ ናይ ኣተሓሳስባ ግርጭታት፡ ዘጉሃሃሮ ካልእ ድማ ነይሩ። ናይ ባህሊ ግርጭት (ሮማዊ በቲ ሓደ፡ ግሪኻዊ ብኣንጻሩ)፡ ናይ ቋንቋ ግርጭታት (ላቲን በቲ ሓደ ግሪኻ ብኣንጻሩ)፡ ናይ ፖሊቲካ ግርጭታት (ሃጻዎ በቲ ሓደ ደሞክሮሲያዊ ብኣንጻሩ)፡ ናይ ቅዲ ኣምልኮ፡ ናይ ንኡሳት ነጥብታት ስነ-መለኮት፡ ናይ ክህነት ስርዓት ... ወዘተ ዘይቋርጽ ግርጭታት ነይሮም።

እቲ ኣምባ-ገነነት ናይ ጳጳሳት ሮማ ነቶም ናይ ምብራቕ መራሕቲ ኣይተዋሕጠሎምን። ብ1136 ኦርቶዶክሳዊ ካህን ኒኮታስ ናይ ኒኮመድያ እናሓዘ ብዛዕባኡ ዝጸሓፎ መልሲ ከምዚ ይብል፡

1. በታ መዓልቲ ተንቲኮሰተ መንፈስ ቅዱስ ኣብ ልዕሊ ኩላተም ሃዋርያትን ምእመናን ብማዕርነት እዩ ወረዱ። ኣብ ጴጥሮስ ጥራይ ብዝያዳ ኣይወረደን።
2. ብዛዕባ እምነትን ክርስቲያናዊ ጠባያትን ዝሕንጸጽን ዝእውጅን ዘበለ ኩላተም ክርስቲያናት ብሓባር ተሳቲፎምን ተመያ ዪጠምን ዘጸዓይዎ ድኣ እምበር ኣዋጅን ብይንን ናይ ሓደ ሰብ ጥራይ ክኸውን ግቡእ ኣይኩነን።
3. ኣብ ጉባኤ ኣመንቲ ነታ ሮማዊት ቤተ ክርስቲያን ምስ እተን ሓሙሽተ ካልኣት ሰባኻታት፡ ዝለዓለ ክብሪ ከም ሓብቲ ክንህባ ግቡእ እዩ። ግናኽ ንሳ ብጠባያ ካብ ኣሕዋታ ትንጸል ኣላ። ከም ሓብቲ ክትኸውን ድኣ እምበር ብትዕቢት ከም ንግስቲ ክትኸውን ስልጣን ኣይተዋህባን። ዘይተነግረና፡ ዘይተዛተናሉ ጉዳያት ከም ኣዋጅ ከመይ ጌርና ካብኣ ንቕበሎ? እቲ ሮማዊ ጳጳስ ከም ኣብ ዙፋን ክብሪ እተቐመጠ ንጉስ ትእዛዝን መምርሕን ምውጋዝን እንተ ኣንጉድጉደልና፡ ንቤተ ክርስቲያናት ድማ ከመሓድሮ እንተደለየስ፡ ኣበይ ኣሎ እቲ ሕውነት ምእመናን? እታ ከምዚ እትገብር ቤተ ክርስቲያንክ ከመይ ኢላ ኣዶ ኩለን ቤተ ክርስቲያናት እዩ ክትብል ትበቅዕ? ከምዚ እንተ ድኣ ኩይኑ፡ ባረዩ ምእመናን ድኣ እምበር ደቂ ቤተ ክርስቲያን ኣይኩንናን። እታ ሮማዊት መንበረ ጽጵስና ከኣ ኣብ ክንዲ ሓብሓቢት ኣደስ ባረዩ ዘለዉዎ ሃጻዎቲ እያ።

ዘረባ ናይ ኒኮታስ ክስማዕ ዝግብእ ነይሩ። እንተኹን እቲ ግርጭታት ናይ ኣማእታት ዓመታት ዝወሰደ ብምንባሩ ኣብ ዘይዕ ረ ደረጃ በጺሑ ነይሩ። ገዲዱ ድማ ናብ ምፍሳስ ደም ኣምርሐ።

ተ. ካብ ግርጭታት ናብ ምፍሳስ ደም።

እቲ ሰፊሕን ጥርኑፍን ዝነበረ መንግስቲ ሮማ ንኣማኒታት ዓ መታት ብብዙሕ መገደታት ፈንካሕካሕ ክብል ጸንሐ። ዝሆ ናይ ሰሜን ዓሊታት ጀርመንን፣ ናይ ምብራቕ ሰላቭን ብወረራታትን ዘመተን ኣባብምዎ። እቲ ቤተ ክርስቲያን ድማ ብዘደልዩ ክርክራትን ግርጭታትን ኣይሉን ኣተኮሮኡን ተማሪኹ ተልእኾኡን ኣንድነቱን ረሰበ። በዚ ቤተ ክርስቲያንን መንግስትን ተባብሮን ፈንካሕካሕ ኢሉን ዝነበረሉ ዘመናት ብ610 ድ.ል.ክ. ምስልምና ብመሓመድ ኣብዚ ሕጂ ሰውዒ ዚብሃል ሃገር ጀመረ። ኣብ ውሽጢ ሓጺር ዓመታት ከኣ ብርቱዕ ወተሃደራዊ ሓይሊ ኩይኑ ብሰይፊ ሃይማኑቱ ኣስፋሕፍሐ። ክርስቲያን ሃገራት ከም እኒ ግብጺ፣ ቱርኪ (ቢዛንቲየም)፣ ሶርያ፣ ጳሊስቲን፣ ሰሜን ኣፍሪቃ፣ ... ወዘተ ትሕቲ ወተሃደራዊ ምቁጽጽር ኣሰላም ኩነ። ከምኡ ድማ ቅዱስ ቦታታት ተባሂሉ ዝሰመ ዝነበረ ከም በዓል ዮሩሳሌም።

ኣብ ትሕቲ ምቁጽጽር ኣሰላም ዝወደቐ ቅዱሳት ቦታታት ተዋጊእም ኣራ ንምውጻእ፣ በቲ ሃጻዎዊ መንግስትን መንበረ ጽጵስናን ናይ ሮማ እተዓጥቁ፣ መስቀላውያን እተባህሉ ሰራዊት፣ እተደጋገመ ወፍርታት ውግእት ተኸዩዱ። ብ1204 ድ.ል.ክ. ዝኸተቱ ናይ ራብዓይ ወፍሪ ናብ ዮሩሳሌም ክኸዱ ብኮንስታንቲኖፖሊስ ሓለፉ። ከሳዕ እዚ እዋን እዚ ን900 ዓ መታት፣ ከተማ ኮንስታንቲኖፖሊስ፣ እታ ዝሰልጠነት ናይ ኦርቶዶክሳዊ ክርስትና ሃይማኖት ማእከል ነበረት። እዞም መስቀላውያን ኣንጻር ምስልምና ከዋግኡ እተሳሰሉ፣ ንእግረ መገደም ኣብታ ከተማን ኣብ ተቐማጦእን ዘሰካሕክሕን ዘሕፍርን ግፍዕታት ፈጸሙ። ገዳማት፣ ቤተ ክርስቲያናት፣ ቤተ መጻሕፍቲ ኣዕነዉ። ነታ ከተማ ኣበርቲያም ዘመቲዋ። ንፊለስቲ ደቀነስትዮ ከይተረፈ እውን ተጋሲሶም ዓመጹወን።

ናይ ምዕራብን ምብራቕን ኣመንቲ ምርድዳእን ምቅርራብን ከግበር ብዙሕ ጸዕርታት ክካየድ ንዝጸንሐ፣ ናይዞም መስቀላውያን ግፍዒ ንኣዋሩ ኩለፎ። በዚ መረጸን ናይ እንዛረብሉ ዘሉና ዘመን (451- 1204) ነቲ መን እዩ ክርስቲያን ዚብል ሕቶና እንተ ከሸፍናዮስ እንታይ መልሲ ይእምተልና - ብእውንታዊ ወይስ ብኣሉታዊ መገዲ?

ቅድሚ ናብቲ ምጥጣዕ ናይቲ ራብዓይ ጫለዳ (ከኒሻ)፣ ምምልካትና ነቲ ሕቶና መልሲ ንምርካብ ዝተገብረና መገዲ ኣሕጽር ኣበልና እስከ ንኣስሮ። በኸርን ወሳንን መልሲ ኣብቲ ምጅማር ናይቲ ክርስቲያን ዚብል ቃልን፣ ኣብቲ የሱስ ክርስቶስ ምእንቲ ማሕበሩ ዝጸለዮ ጸሎትን፣ ኣብቲ ነቶም ቀዳሞት ኣመንቲ እተዋህቦም ተስፋ መንፈስ ቅዱስን ተሓቢሩ ከም ዘሉ ብፍልግያ ኣስተብሂልናሉ ኔርና።

የሱስ ክርስቶስ ወይስ እቶም ሃዋርያት ብድሕራኡ እቲ ሕብረት ኣመንቲ ከመይ ኢሉ ከምሓደር ከም ዝግብእ ኣንጺጾም ዝርዝር ኣይሓደጉልናን። እንተኾነውን፣ ማሕበሩ ብክርስቶስ ዝመልከዓ ፍቕርን ብቻል ኣምላኽ ብእተቐደሰ ሓቅን፣ ብመርሒነት መንፈስ ቅዱስን ክጥርነፉ ከም ዝጸለየሉም ተሓቢሩ ኣሉ። ከሳዕ 313 ድ.ል.ክ. እቶም ኣመንቲ በዚ ይምርሑ ከም ዝነበሩ ተዓ ዚብናዮ።

ግናኽ ቀጽሪ ምእመናን ሰሊኑ ክርስቲያናት ኣብ ኢውሮጳን ሰሜን ኣፍሪቃን ንእሽቶ እስያን ማእከላይ ምብራቕን ከሳዕ ኢትዮጵያን፣ ህንድን ዝርከቡ ኩነ። እዚ ጽቡቕ ነበረ። ግናኽ ጸገም ድማ እኸተለ። ንዞም ኣብ ኣርባዕተ ክፍለ ዓለማት ተዘርጊሖም ዝነበሩ ከመይ ጊርካ ትጥርንፎም? ነቲ ሕብረት ኣመንቲ ከመይ ጊርካ ካብ ግዳም ዝመጹ መበላሸውትን፣ ካብ ውሽጢ ዝለዓሉ ኣንቁራ ፈለይትን ካብ መናፍቕነታትን ትሕልም? ከሳዕ 313 ድ.ል.ክ. ሕብረት ምእመናን ጽቡቕ ይኸይድ ነይሩ።

ከሳዕ 313 ዓም ህልውና ክርስቲያን ሃይማኖት ብሕጊ እተፈልጠ ስለ ዘይነበረ፣ ምእመናን መራሕቶምን ዝህደኑ፣ ዝእሰሩ፣ ዝግበቱ፣ ዝቐተሉ ነበሩ። ኣብቲ ሕብረተ ሰብውን ፖጅለኦም ዝወሓደ ቀጽሪ ነይርዎ። ብ313 ግና ሃጻይ ኮንስታንቲን ባዕሉ ኣማኒ ምስ ኩነ፣ ህልውና ክርስቲያን ሃይማኖት ሕጋዊ ምዃኑ ተአወጀ። እቲ ቤተ ክርስቲያን ድማ ናብ ሃጻያትን ሰብ-ስልጣናትን ኢደም ጣልቃ ዘእትዉሉ፣ ውሳኔታት ዝህቡሉ፣ መራሕቲ ዝሸሙሉን ዝሰዕርሉን ብፖሊቲካ ዝቐለሰ ማሕበር ተለወጠ። ቀደም፣ መራሕ ቤተ ክርስቲያን ምዃን ማእሰርትን ግፍዕን በኸትል ዝነበረ ተራፋ፣ ሸመትን ክብረትን ሃብትን እትረኽቡሉ ኩነ። ነቐዕ ኣተዎ። ፖሊቲካዊ ግርጭታት ዓብለሉ። ከሳዕ ኣብ ምፍሳስ ደም በጽሐ። ካቶሊክን ኣርቶዶክስን ኩይኑ ንኣዋሩ ተገምዑ። ስለስተ

ዝበአሱ ጫለቃት ተፈጥሩ - ማለት ካቶሊክ፣ ኦርቶዶክስ፣ ተዋህዶ።²⁸ ነዘም ሰለስተ ጫለቃት ብ1517 ድ.ል.ክ. ሓደ ራብዓይ ጫለቃ ብዙሓት ንኡስን ጨንፈራት ዘጠጥዑ ተላዕለ። እዚ ከኒሻ (ፕሮተስታንት) እተሰምየ ራብዓይ ከምደ ኢሉ ከም ዝጫለደ ንርእዮ።

ዘንጸፍናዮ ታሪካዊ ባይታ፣ አዳቂቹ እኳ እንተ ዘይኮነ፣ አኻሊ ዓይነ-ንስሪ ሂሱና አሎ ነቲ ሕቶና ብሃውሪ ወይ ብመሻሪዊ መገዲ ዘይኮነስ ብእእምሮ መልሲ ክንረከበሉ።

ቶ. ከኒሻ (ፕሮተስታንት) - 1517 ድ.ል.ክ. ...

ፕሮተስታንት እተሰምየ ራብዓይ ጫለቃ፣ ብ1517 ጀሚሩ ቀስ እናበለ እናተፈናተየ፣ ድሕሪ 12 ዓመታት፣ ካብታ ሮማዊት ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን እተነጸለ ጉጅለ ናይ ክርስቲያን ሃይማኖት እዩ። ተዋህዶ ብናይ ትሰብእቲ ስነ-መለኮት ክርክር ምክንያት፣ ኦርቶዶክስ ከኣ ብክርክር ብሃዕባ ስልጣንን ምምሕዳርን ከም እተነጸለ አቐዲምና ተዛቲና። እዞም ፕሮተስታንትክ እንታይ ነጸለ-ም?

ዝኹን ማሕበር እናዓበየን ጊዜ እናነውሐን ክክይደ ከሎ በኩሪ ዕላማኡ ከሰሕት፣ ከደክም፣ ከግዕዚ ይከኣል እዩ። ስለዚ ተሓደሶ የድልዮ። እንተ ድኣ ዘይተሓደሰ ወይ ይመውት ወይ ድማ ተነጸልቲ ክፍጠሩ ምክንያት ይኸውን።

ማርቲን ሉተር (1483-1546) ካብ ጉጅለ ኣጎስቲኖውያን ዝነበረ ጀርመናዊ ካቶሊካዊ ፈላሲ ጀማሪ ናይ ፕሮተስታንት እዩ ከንብል ንክእል። ሉተር ኣብቲ ማሕበር ተሓደሶ ከምጽእ ድኣ እምበር ተነጸሉ ካልእ ማሕበር ከምስርት ኣንቂዱ ኣይተንበእን። ከመይ ኢሉ ናብ ምንጻል ከም ዝበጽሐ አዳቂቅና ዘይኮነስ ብሻምላ ንመልከቶ ነቲ እንሃረበሉ ዘሎና ዋና ነጥብና ብዚምልከት።

ኣብታ ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን ምንቅስቃስ ተሃድሶ ክልዓ ል ንመጀመርያ ዝፈተነ ማርቲን ሉተር ኣይነበረን። ዳርጋ ንሓደ

²⁸ ካቶሊክ፣ ኦርቶዶክስ፣ ተዋህዶ ከመይ ኢሎም ከም ዝጫለዱ ታሪኽ ተዛቲዮሉ። ከምኡ ኢሉ ከምልድ ናይ ግድገዶ እዩ ነይሩ?

ሚእቲ ዓመታት ቅድሚኡ እተፈላለዩ ግዳሳት መራሕቲ ተሃድሶ ከምጽኡ ፈቲኖም ነይሮም። ኩሉ ድማ ብዘገሃ መገድታት ፈሺሉ። ማርቲን ሉተር ዝጀመሮ ግና ተሃድሶ እኳ እንተ ዘየምጽእ፣ እቲ ንሱ ዝጀመሮ ምንቅስቃስ መሰረት ናይቲ ራብዓይ ጫለቃ ኩነ። ናይ ምንጻል ምክንያት ዝኹኑ ክልተ ዓበይቲ ነጥባት ንመልከት።

ነ. “ሶላ ፊድ”፣ “ሶላ ስክሪፕቲራ” ዚብል ጭርሖ ናይ ማርቲን ሉተር ናይ ላቲን ቃላት እዩ፣ “እምነት ጥራይ” “ጽሑፍ ጥራይ” ከኣ የስምዕ። ሉተር ብኩሉ ናብራኡ ንኣምላኽ ባህ ከብል ባህጊ ነበሮ። ባህ ከብል ድማ ኣበርቲዑ ይጽዕር ነይሩ። ወዲ 21 ዓመት ከሎ ማስተር ኣብ ኣርትስ ዲግሪ ተቐበለ። ጠበቓ ክኸውን ድማ ቀጸለ። ግናኽ ንኣምላኽ ባህ ዘየበለ ኩይኑ ተሰሚዕዎ፣ ሓዝሞ ዝነበረ መስመር ገዲፉ ናብ ገዳም ኣትዩ ኣጎስቲኖዊ ፈላሲ ኩነ። ካብ ዩኒቨርሲቲ ናይ ዊትንበርግ ድማ መዓርግ ናይ ዶክተር ናይ ቲዮሎጂ ተቐበለ።

ዝመነን ብጥብቂ ቀጻዕ ርእሱ ዝኹን ፈላሲ ኩይኑ ቀጸለ። ሓለፋ ነቶም ፈላስፋቲ እተዋህበ መምርሒ፣ መግቢ ከይበልዐ ንዊሕ እዋናት ይጻውም፣ ንዊሕ ሰዓታት ይጽሊ፣ በብመዓልቲ ናብ ኣባት ነፍሱ እናኸደ ከኣ ብድኻሙ ይንሓሕ ነበረ። እንተኹን-ውን በቲ ኩሉ ጸዕሩ ኣምላኽ ብእኡ ባህ ከም ዝበሎ ርግጽነት እየምጽእሉን። ብውሽጡ ከኣ ተደቐሰ።

ኣብ ከምዚ ኩነታት ከሎ ኣብቲ ዩኒቨርሲቲ መልእክቲ ጳውሎስ ናብ ሰብ ሮሜ ከምህር ይዳሎ ነበረ። ሮሜ.1፡17፣ “ጳድቕ ብእምነት ይነብር” ዚብል ጥቕሲ ድማ ብፍሉይ ምስትውዓል፣ ምሉእ ህይወቱ ዝልውጥ ኩይኑ ተኸስተሉ። ማለት ጽቡቕ ግብሪ ናይ ግድን ኣድላዪ እኳ እንተኹን መሰረት ወይ መዓቀኒ ናይ ንኣምላኽ ባህ ከም ዝበልና እንፈልጠሉ ከም ዘይኩን ተረድኣ። ንኣምላኽ ባህ ከም ዝበልና፣ ብጻግ ግብርና እንንየተሉ ጉዳይ ከም ዘይኩን በርሃሉ። ብተወሳኺ ብሃዕባ እዚ ጥቕሲ ኣጎስቲን፣ ኣምብሮስ፣ በርናርድ፣ ቱለር ኣብ ጽሑፋቶም ዝበልዎ ዝነበሩ ምዃኑ ኣቐለበሉ እሞ ከምቲ ንእኡ እተኸስተሉ ይብሉ ከም ዘለዉ ኣረጋግጹሉ። ኣብ ቅድሚ ኣምላኽ ቅቡላት እንኸውን፣ ዕረፍቲ ናይ ነፍሲ እንረክብ መሰረቲ ብእምነት ድኣ እምበር ብጻግ ግብርና ከም ዘይኩን ኣጸቢቐ ተረድኣ። ዕረፍቲ ነፍሲ ድማ

ረከበ። ካብዚ ምርዳእ እዝን ተመክሮን ድማ እቲ “ሶላ ፊደ” ማለት ብእምነት ጥራይ ዝተርጉሙ ጭርሖ ናይ ሉተርን ናይቲ ንሱ ዘንቀሎ ፕሮተስታንትን ኩነ።

ምድሓን ብእምነት ጥራይ ዚብል ትምህርቲ ሉተር ንተመሃሮኡ ኣብ ዩኒቨርሲቲ ናይ ዊትንበርግ መሃሮም። ኣብ ቤተክርስቲያናትን ኣብተን ትሕቲ ምምሕዳሩ ዝክበሩ ዓሰርተ ሓደ ገዳማትን ድማ ሰባቢ። እዚ ንግዳኡ ርእሱ ክርክር ኣይፈጠረን። ግናኹ ምስ ካልእ ጉዳያት ምስ ተጀረነ ጠንቂ ፈጠረ።

ፕ. እውሓሉ-አግብእ።

ኣብ ዝኹን ዩኒቨርሲቲ ትምህርታዊ ክርክር ኪካየድ ልሙድ ክበረ። ብጥቅምቲ 31, 1517 ሉተር ከማጉተሉ ዝደለየ፤ 95 ነጥብታት ዝሓዘ ጉዳይ፤ ኣብ ኣፍደገ ናይ ዊትንበርግ ዩኒቨርሲቲ ጠቐሶ። ሓደ ካብዞም እተጠቐሰ ናይ ክርክር ነጥብታት ከምዚ ይብል ክበረ። ሓደ ኣማኒ ሰዓብ ክርስቶስ ከኸውን መዲቡ ሓንሳእ ቦታ መገዲ ኪኸይድ ምስ ጀመረ እንተ ተዓንቀፈ፤ ዛሕተለ፤ ተጋዝየ፤ ኣረ ኣብ ሓጥያት እንተ ወደቐ፤ ሓላፍነት ናይ ቤተክርስቲያን፤ ናይ ካህናት፤ ናይ ጓሶት ነፍሳት፤ ነቲ ኣማኒ ዝሓልዩሉ ዘበሉ እንታይ እዩ? እታ ቤተ ክርስቲያን ዘውጽአቶ ኣርባዕተ ነጥብታት ዝሓዘ መምርሒ ከምዚ ይብል።

- ብዘይካ እቲ ንመንፈስ ቅዱስ ብምጽራፍ፤ ብኸልእ ዚሓጥእ ሰብ፤ ክትንሰእ ከም ዚኸእል፤ ተሰፋ ከም ዘሎ ይነገር።
- እቲ ዝወደቐ ግና ንውድቀቱ ተለሚኑ፤ ክጥዓሰሉ፤ ናብ ካህን ከይዱ ድማ ክንስሓሉ ናይ ግድን እዩ።
- እቲ ካህን ድማ እቲ በደለኛ ኣማኒ ላዕሉ-ላዕሊ ኑዛዚ ጥራይ ከይገብር ነቲ ዝንሳሕ ከዩናሕሰዩ ይመርምሮ።
- ንስሓኡ ምሉእ ምእንቲ ከኸውን እቲ ዝንሳሕ ሰብ ካህኑ ዝእዘዘ ዘበለ ኩሉ ዲሲፕሊን (መቐደሳቲ)፤ ከም ጸሎት፤ ጸም፤ ምሕሳም ግዳ ርእሲ፤ ንገዳም ወይ ቤተክርስቲያን ዝውሃብ ገንዘብ ሕራይ ኢሉ ይፈጽም።
- ሽዑ እቲ ካህን ነቶም ወዲቆም ግብእ ንስሓ ዝገብሩ ዘበሉ ሓጥያትኩም ተሓዲጉልኩም ይበሉም።

እተጠቐሱ ሰጉምትታት ዝወስዱ ምእመናን፤ ውድቀቶም ብግዳም ከይተረፈ ብግሁድ ዝልለዩ ተግባራት ከም ዝመት፤ ሰርቂ፤ ሓሶት . . . ወዘተ ዝፈጸሙ ነበረ። ብጋህዲ ዘይርእዩ ውድቀታት

ከም እኒ ትዕቢት፤ ቅንኢ፤ ቂም ... ብዛዕባኡ እንርእዩ ናይ ዲሲፕሊን ታሪኽ ዳርጋ የልቦን።

ኣማኒ ብሞራላዊ ውድቀት ከይተገደሰ ሰዲ ከይኸይድ፤ ወይ ድማ ምስ ወደቐ ብተሰፋ ምቕራጽ ከይጠፍእ ናይ ዲሲፕሊን መምርሒ ምውጻኡ እቲ ቤተ ክርስቲያን ኪንኣድ ይግባእ። ግናኹ እቲ ቤተ ክርስቲያን፤ ድሕሪ ነዊሕ ዓመታት፤ ነቲ ዘውጽእ መምርሒ ከሸቐጠሉ ጀመረ። ብቋንቋ እንግሊዝ “ኢንዱልጂንስ” ተባሂሉ ዝሰመ፤ ሉተር መሸቐጢ ኩይኑ እተራእዩ፤ ተማህዘ። ብትምህርቲ ሮማዊት ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን ትምህርቲ “ኢንዱልጂንስ” ከምዚ ይብል። ሰብ ስለ ሓጥያቱ ወይ ብህይወቱ ኣብ ምድሪ ከሎ ወይ ድሕሪ ሞቱ ኣብቲ ቦታ ንስሓ ምስ ኣተወ ዝወርዶ መቐደሳቲ ሰቓይ ኣሎ። ግናኹ ቤተ ክርስቲያን እቲ በዳሊ ካብዚ መቐደሳቲ ሰቓይ ዝላቐቐሉ፤ ብገንዘብ ዝሸየጥ ምሕረተ-ነፍስ (ኢንዱልጂንስ) መሃዘት።

እታ ቤተ ክርስቲያን ዓዳሊት ጸጋታት ምሕረት ኣምላኽ እያ ዚብል እምነት ተላዕለ። ብዓቢኡ የሱስ ክርስቶስ ክትዕድሎ ዘማዕ ቈባ ማእለያ ዘይብሉ ናቱ ጸጋ ተዋሂቡዋ እዩ። ምስናይዚ ናይ ጸድቃን ታርፍ ጸጋታት ድማ ኣለዋ። ናይ ጸድቃን ጽድቂ ልዕሊ ንግዳኡ ርእሶም መንግስተ ሰማያት ዘእትዎም ጽድቆም፤ ኣብታ ሮማዊት ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን፤ ታርፍ ጽድቂ ይብሃል። እዚ ታርፍ ጽድቂ እታ ቤተ ክርስቲያን ንኸልኣት ክትዕድሎ ሕድሪ ተዋሂቡዋ እዩ ዚብል ትምህርቲ ተላዕለ። ሉተር ነዚ ተቓወሞ።

ብዚ እዋን እዚ ሰባት ምእንቲ ግዳ ርእሶምን ምእንቲ ኣብ ቦታ ንስሓ ተሓቢሶም ዘለዉ ፈተውቶምን ኪፍትሕሎም ብብዝሒ ምሕረተ-ነፍሲ ከሸየጡ ጀመሩ። ዶሚኒካዊ ፈላሲ፤ ዮሃንስ ተትዘል እተባህለ ፈላሲ ዓዲ-ዓዲ እናዞረ ምሕረተ-ነፍሲ ይሸይጥ ነበረ። ሽዑ እዩ ሉተር ብጥቅምቲ 31, 1517 ዓ.ም. 95 ነጥብታት ዝሓዘ መክራሽሪ ዝጠቐሰ። ሽዑ ክርክር ናብ ምትህልላኽ ቀጸሉ ድማ ናብ ግርጭታት ኣምርሐ። ግርጭታት ድማ ናብ መትከላቱ ዘነጸረ ምብዳህ ተለወጠ። ብ1529፤ ማለት ድሕሪ ናይ 12 ዓመታት ግናይ ቃልሰታት ድማ እቲ ፕሮተስታንት እተሰምዩ ራብዓይ ጫለዓ መኪቱ ተነጸለ። ሉተር ከምቶም ቅድሚኡ ተሓድሶ ከምጽኡ ፈቲኖም ዝነደዱን ዝተቐትሉን ኩይኑ ዘይተኸልፈ ከንብቦ ዝግብኣና ኣዝዩ ዓቢ ዛንታ እዩ።

ጠዛባ ዘተምባህናዮም ነጥብታት ማርቲን ሉተር ከምዚ ኢሉ መጥቶተ።

- ሸቐጥ ምሕረተ-ነፍሲ (ኢንዱስትሪ)²⁹ መጽሓፍ ቅዱስ ዘይፈቐደ ረብሓ ዘይበሉ ሓደገኛ ሓሰት እዩ።
 - ጳጳስ፣ ካህን፣ እታ ቤተ ክርስቲያን ሓጥያት ከሓድጉ ይኸክሉ እዮም ዚብል ትምህርቲ ገደቡ ከፍለጥ ናይ ግድን እዩ።
 - ናይ ክርስቶስ ባዕሉን ናይ ጳድቃን ጽድቅን እኸል ታርፍ ኩይኑ ከትዕድሎ ንቤተ ክርስቲያን ተዋሂቡዎ እዩ ዚብል ትምህርቲ ልክዕ ኣይኮነን።
- እዚ ራብዓይ ጫላ፣ ፕሮተስታንት ዚብል ስም ዝለበሰ፣ ነቲ መን እዩ ክርስቲያን ዚብል ሕተና እንታይ መልሲ የበር ከተልና?

ብ1529 ዓም ካብታ ሮማዊት ካቶሊካዊት እተነጸለ ጉጅሊ፣ ዳርጋ 500 ዓመታት ዝዕድሚኡ፣ ኣብ ምሉእ ዓለም ልዕሊ 350,000,000 ምእመናን ዘለዉዎ ብሓደ ፕሮተስታንት ዚብል ሽም እኳ እንተ ተጸውዑ ኣማኣታት ጨንፈራት ኣለዉዎ። ንፕሮተስታንት እትጥርንፎም ሓንቲ ኣላ። ንሳ ድማ ሳባዋይ ወሳኒ ናይ እምነትን ህይወትን መጽሓፍ ቅዱስ እዩ ትብል። ብመትከል ፕሮተስታንት መጽሓፍ ቅዱስ ልዕሊ ጉባኢታት፣ ልዕሊ ጳጳሳት ወይ መራሕቲ ቤተ ክርስቲያናት፣ ልዕሊ ዝኹን ሰብ እዩ። ስለዚ መጽሓፍ ቅዱስ በለ ክበሉ ይርእዩ። ናይ ፕሮተስታንት ሽግር ድሕሪ በለ እዩ ዚመጽእ። ማለት እቲ በለ ምስ ተባህለ እንታይ ማለቱ እዩ ኪብሃል ከሎ፣ ናብ ትርጉም ምስ ኣተዉ ይፈላለዩ እሞ ንሓዋሩ ምፍንጫሎም ዘይውዳእ ማሕበራት ኩይኖም ይርከቡ። በዚ ምክንያት እዚ ድማ እዩ ኣብቲ ፕሮተስታንት ዝብሃል ጫላ፣ ልዕሊ ሓደ ሚእቲ ንኡሳን ጨንፈራት ዘለዉ ብዘመንና። ሓደገኛ ካብታቶም እዞም ዝሰዕቡ እዮም።

1. ሉተራውያን፣ እቶም ሰዓብቲ ናይ ሉተር እዮም። ኣብ ምሉእ ዓለም ይርከቡ። ብብዝሒ ኣብ ሰሜን ኢውሮጳ ኣለዉ።

²⁹ ኣብ ጉባኤ ካልኣይ ዘካነን (1962-1965 ዓም) ጠዛባ ኢንዱስትሪ ለውጢ ተገደሩ ብጳጳስ ጳውሎስ ሻድሻይ ተለቂሖ ነይሩ ከምዚ ዚብል፣ ከንዮ መቐብር ዘሎ ናይ ነፍሲ ሰባት ጉዳይ ናይ ኣምላኽ ባዕሉ ድላ እምበር ንቤተ ክርስቲያን እተዋህበ ሓላፊነት ኣይ ኩነን። እዚ ብኸ ሉተር ከይኮረየ ከሎ እንተ ዝኸውንዶ ምሓሸና ነይሩ?

2. መጥምቃውያን (ባፕቲስት) ጥምቀት ሕጻናት ነጻንም ብጥምቀት ዓበይቲ ተኪእም ብ1612 ተነጸሎም ኣብ ሃገር እንግሊዝ ጀመሩ። ንህጻን ቃል ኣምላኽ እናመሃርካ እዕብዮ። ምስ ተረድኦ፣ ብምርጫ ዝላ ርእሱ ምስ ኣመነ፣ ካልኣይ ምስ ተወልደ፣ ሽቦ እዩ ናይ ሓቂ ጥምቀት ዝጥመቕ ኢሎም ምሃሩ። ኩሉ ኣማኒ ዝጥመቕ ጥምቀት ድሕሪ ምእማን፣ ድሕሪ ካልኣይ ልደት እዩ ዚብል ትምህርቲ ኣኸረሩ። መጥምቃውያን ናይ ውሽጢ ምፍንጫል ኣለዎም።

3. መቶዲስት፣ ብ1729 ዓም ከም ምንቅስቓስ ተሃድሶ ጀሚሩ ካብታ ቸርች ኣብ ኢንግላንድ ተነጸሉ ብዮሃንስ ወስልን ቻርለስ ወስልን ተጀመረ። ከምቲ ሉተር ብእምነት ዕረፍቲ ነፍሲ ዝረኸበ፣ ከምኡ ዮሃንስ ወስልን ሓዉን ብተመክሮ ቅድስና፣ ካብ ምልኪ ሓጥያት ተናጊፎም፣ ንክርስቶስ እናኣምሰለ ዘዕብዮም ጸጋ ከም ዝረኸቡ መሃሩ። እተፈላለያ ናይ ቅድስና ጉጅለታት ካብ መቶዲዝም ናይ ዮሃንስ ወስሊ ዝጠጥዓ እዮን።

4. ፕረስቢተርያን ብ1600 ዓም ኣብ ስኮትላንድ ጀመሩ። እዚኦቶም ኣንቁራ ዝፈለዩ ብዓይነት ምምሕዳር ድላ እምበር ብናይ ስነመለኮት ናይ እምነት ነጥቢ ኣይኮነን። ካልኣት ብዓይነት ምምሕዳር ኣንቁራ ዝፈለዩ ኣፒስቶሊካንስ፣ ኮንግሪግ ሸናሊስት፣ ኢንዲፕንደንት ... ወዘተ ዝብሃሉ ኣለዉ።

5. ፕንቲኮስተሳውያን፣ ብሓጺሩ ጳጳሴ ኢልና እንጽውዮም፣ ብ1900 ኣብ ቶፒካ ካንሳስ (ኣመሪካ) ብተመክሮ ናይ ኣግኒዝ ኣዝማን እተባህለት ጉርዞ ኣመሪካዊት ተጀሚሩ ከብሃል ይክኣል። ኣግኒዝ፣ ብተመክሮኡ ብመንፈስ ቅዱስ ምስ እተመልአት ቅድሚ ሽቦ ዘይተማህረቱን ተዛሪባቶ ዘይትፈልጥን ዘረባ ከትዛረብ ጀመረት። እተዛረበቶ ንሳ ኩን ሰማዕታ ሓንቲ እኳ ኣይተረድእዎን። ፕንቲኮስተሳውያን ከምዚ ናይ ኣግኒዝ ክዛረቡ ከለዉ ምልክት ናይ ብመንፈስ ቅዱስ ከም እተመልኡ ገይሮም ይትርጉምዎ ። ንሳቶም ከምዚ ገይሮም ዝዛረብዎ ዳርጋ ኩሉ ኣብዚ ምድሪ ዘሎ ቋንቋ ስለ ዘይኮነ፣ ኣብ ክንዲ ቋንቋ ተዛሪቦም ብልሳን ተዛሪቦም ንብሎ። ፕንቲኮስተሳውያን ርእሶም ዝኸኣሉ ማሕበር እዮም። ግናኸ መንፈስ ቅዱስ ተቐቢልና

ብልሳን ተዛሪብና ዝብሉ ካቶሊካውያን፤ ሉተራውያን፤ መጥምቃውያን ... ወዘተ ድማ አለዉ።

አቐዲምና፤ ጨንፈራት ናይ ፕሮተስታንት አማላታት ምዃናም አተምቢህና አሉና። ንኣብነት ብዛዕባ ሓሙሽተ ካባታቶም እዚና ኢሕጺርና ጠቐሰና። ነፍስ ወከፍም ድማ ወይ ብፍልይ ዝበለ ዓይነት ምምሕዳር፤ ወይ ብነጥቢ ስነ-መለኮት፤ ወይ ብዓይነት ህይወት፤ ወይ ብቅዲ አምልኮ ... ወዘተ ብምክራር እተነጸሉ ፖጀላ ምዃናም ነስተብህል። እቲ ዘክረርዎ ነጥቢ መለይእም፤ ናይ ክርስትያን ምዃን ክጐልህ ዝደልይዎ ነጥቢ ይሕብረልና።

መጠረፍታ ናይ ምዕራፋት 1, 2, 3

መን እዩ ክርስትያን ንዚብል ሕቶና መልሲ ንምርካብ ዝተንተንናዮ ታሪኻዊ ባይታ ጠርኒፍና ብምድጋም ነውዕሎ።

እዚ ሕቶ እዚ ነቶም ብባህሊ ክርስትያን ተባሂልና እንስመ ብቐዳሚነት፤ ንምሉእ ዓለም ድማ ከምኡ ዚምልከት ጉዳይ ስለ ዝኹንን ኣብ መልሲ ነቲ ሕቶ ተጠሚርም ዘሎ፡ዉ ጉዳያት ዋጋ ነፍሲ ዘለዎም ዓበይቲ ስለ ዝኹንን ሸለል ክይበልና ክንግደሰሉ ከም ዚግብአና ተዛቲናሉ።

ዋጋ ነፍሲ ዝኹን ጉዳይከ መልሱ ኣበይ ንረኽቦ ኢልና ድማ ሓተታ አልፏልና። በድርጅት ወሳንን ዘይብዳህን ምንጪ ናይ መልሱን፤ ተወሰኽቲ እንብሉም ከም ዘለዉን፤ ናይ ክልቲኦም ተራ እንታይ ምዃኑን ከእ ተመልኪትናዮ።

ክርስትያን ዚብል ቃል ከም መጻዋዕታ ስም ናይቶም ቀዳሞት ሰዓብቲ የሱስ ክርስቶስ ከመይ ኢሉ ከም ዝጠበቐምን ዝእምቶ ሓቅን ብመገዲ ታሪኹ ተማሂርናዮ። እዘን ዝሰዕባ ሓሙሽተ ዋናታት ነጥብታት ከም ዘጠቓልል ከእ ተዓዚብና። ክርስትያን ኪብሃል ከሎ ሽዑ።

1. እቲ አማኒ ምስ የሱስ ክርስቶስ ክሳዕ ክንደይ ጥብቕ ዝበለ ዓይነት ርክብ ከም ዝነበሮ ከም ዝሕብር ኣስተባሂልና።
2. ነፍስ ወከፍ አማኒ ኩሉ ሰብ ወንጌል ክበሰሮ ኣለዎ ኢሉ መኪቲ ዝሳተፍ ሰዓብ ክርስቶስ ምዃኑ ርኢና።
3. አካልን አባልን ናይ ሕብረት አመንቲ ምንባሩ፤ ማለት ውልቀ አማኒ ጥራይ ከም ዘይነበረ፤ ግዳስ ንጥዕሙን ንመሪሩን ተሳታፊ አባልን አካልን እቲ ሕብረት ከም ዝነበረ ፈሊጥና።
4. ብሞራላውን መንፈሳውን ናብራኡ ዝልሰ ምኹኑ ድማ ተመልኪትና። ጽቡቕ ካብቲ ዘይጽቡቕ፤ ቅኑዕ ካብቲ ዘይቅኑዕ፤ ጽድቂ ካብ ሓጥያት ... ወዘተ እናፈለየ ዝነብር ሰብ ሞራላዊ ንብሎ። እቲ ሞራሉ ብፍቕሪ አምላኽ፤ ብፍልጠት ሓቂ አምላኽ፤ ብጸጋ አምላኽ፤ ብመሪሕነት መንፈስ ቅዱስ፤ ብኣርእያ ክርስቶስ እናተቐለሰ ዝነብር ሰብ ድማ ሞራላዊ ኣብ ርኢሲ

ምዃኑ መንፈሳዊ ንብሉ። እቶም ናይ ሽዑ ክርስቲያናት ክርስቶስ ዝኣርአዮሉኡ ህይወት ይነብሩ ምንባሮም ድማ ተማሂርናዮ። ሃይማኖታውያንን መንፈሳውያንን እቶም ነይሮም።

5. ክርስቲያን ብዝነጸረ እምነቱን ድማ ይልላ። እዞም ካብ 33-100 ዓም ዝነበሩ ሰዓብቲ ክርስቶስ ብመን ወይስ እንታይ ትእምን ከብሃሉ ከለዉ፣ ብጸጋን ብፍልጠትን ረድዮም መልሲ ዝህቡ ኣመንቲ እቶም ነይሮም።
6. ተስፋ ናይ ዘልኣለም ህይወትን ምምላስ የሱስ ክርስቶስን ድማ ነይሮም።

በዚ ኣቐዲምና ዝጠቐስናዮ ዘመን (33-100 ዓ.ም) ካቶሊክ፣ ኦርቶዶክስ፣ ተዋህዶ፣ ከኒሻ ተባሂሉ ዝሰመ ምምቕቓል ከም ዘይነበረ ርኢና። ምምቕቓል ድኣ ከመይ ኢሉ መጻሕፍትና ድማ መልሱ ካብ ታሪኽ፣ ብሰለስተ ደረጃታት መዋኦል (100-451፣ 451-1054፣ 1527-1529 ዓም) ድሕሪ ነዊሕ ምሕቋንን ግርጭታትን ቃልስታትን ከም ዝፈልሐ ድኣ እምበር ድቦላ ከም ዘይመጸ ተማሂርናዮ።

በዚ ዘመናት ምሕቋንን ግርጭታትን ቃልስታትን እቶም መራሕቲ ካብቲ ቅድሚኦም ዝነበረ ዘመናት ናይ ሃዋርያትን ኣበዋትን እተቐበልዎ ሕድሪ ዘምከንዎ ብዙሕ እኒ እንተ ኣሉ፣ ብእንጻሩ፣ ዓቕሞም ሓደ ኣዝዩ ዓቢ ጽቡቕ ሕድሪ ኣተሓላለፎም። ንሱ ድማ እቲ ብስነ-መለኮታዊ ኣቀራርባ ዘጸርዎን ዝሓንጸጽዎን ዝዓቕሮዎን ዘሳገርዎን ነጥቢ እምነት ናይ ምስጢረ ሰላሲ እዩ። እምነት ብምስጢረ ሰላሲ ቀዳማይን፣ ዝዓበየን ጠርናፍን ካብ ካልኣት ሃይማኖታት ፍሉይት ገይሩ መንነትና ዘንጽዮን ዲማዊ ሓቂ ሂሰምና።

ካልኣይቲ መሰረታዊት ናይ ስነ-መለኮት ነጥቢ እምነት በዚ ዘመን ክርክር ዘጸግዮልና፣ ከሳዕ ሕጂ ድማ ጸኒዓ ትነብር ኣላ። ንሳ ድማ ብዛዕባ ስነ-መለኮት ትሰበእቲ የሱስ ክርስቶስ እያ። መን እዩ የሱስ ክርስቶስ ዝብል ሕቶ ምስ ተላዕለ እቲ ዝዓብለለ ስነ-መለኮታዊ መልሲ ፍጹም ኣምሳኸን ፍጹም ሰብን ምንባሩ ሊቃውንቲ ቤተ ክርስቲያናት ብጉባኢ ደረጃ ኣብ ምርድዳእ በጽሑ። ከምቲ ናይ ምስጢረ ሰላሲ ድማ ኣብሉ እንተ ዝሓድግዎዶ ምሓሸና? ግናኽ እቲ ፍጹም ኣምሳኸን ፍጹም ሰብን

ምዃንስ ከመይ ኢሉ ኣብ የሱስ ክርስቶስ ተዋሃሂዱ ነበረ ዝብል ምርምር ኣልዓሉ። እቶም ዳሕራይ ተዋህዶ ተባሂሎም እተሰምዩ ንእተላዕለ ሕቶ “ሓደ ባህርይ” ዝብሃል ትርጉም ሃብሉ። እቶም ንሓደ ባህርይ ዘይተቐበሉ ድማ “ክልተ ባህርይ” ተባሂሉ ዝሰመ መግለጺ ሃብሉ። ኣብ ትርጉም ኣገላልጺ ብዘይ ምርድዳእ ድማ ተዋህዶ ተባሂሉ ተነጸለ።

ብሕውነት እምነት ድኣ እምበር ብእምባ-ገንን ውሳኔታትን ትእዛዝን ናይ መንበረ ጽጵስና ናይ ሮማ ኣይንምላሽን ብዝብል መትከል፣ እቶም ናይ ምብራቕ ኤውሮጳ ኣመንቲ፣ ድሕሪ ናይ ብዙሕ ዓመታት ግርጭታት፣ ተነጸሎም ኦርቶዶክሳውያን ተባህሉ።

ብ1529 ዓም. ድማ ዳሕራይ ፕሮተስታንት ተባሂሉ እተሰምዩ ራብዓይ ጫለዳ፣ ድሕሪ ናይ ዓሰርተ ክልተ ዓመታት ግርጭታት፣ ካብታ ሮማዊት ካቶሊካዊት ቤተ ክርስቲያን ተነጸለ። ብዛዕባ መገዲ ምድኣንን ስልጣን መራሕቲ ቤተ-ክርስቲያንን እንታይ ምዃኑ ብዘይብዓህ ላዕላዊ ብይን ዝውስኖ መን ወይስ እንታይ እዩ ዝብል ሕቶ ተላዕለ። ልዕሊ ጳጳስ ወይስ ጉባኤታት ኩይኑ ዝብይን መጽሓፍ ቅዱስ እዩ ኣብ ዝብል ምርዳእ በጺሑ፣ ማርቲን ሉተር ተነጸለ።

ምርዳእ ናይ ሰብ ወይ ብምኽንያት ብልሒ ምብርታዕ፣ ወይ ብድኻሙ፣ ወይ ብምኽንያት በብዓይነቲ ጽልዋታት እተፈላለዩ ክኸውን ከም ዝክኣል እቲ ምብዛሕ ምጭንፋር ናይቲ ፕሮተስታንት ዚብሃል ጉጅለ ባዕሉ ምስክር እዩ። ልዕሊ ሓደ ሚእቲ ጨንፈራት ይርከብዎ። ኩላቶም ድማ ብመጽሓፍ ቅዱስ ይውሓስ በሃልቲ እዮም።

ካብዚ እተሓሸበናሉ ታሪኻዊ ምርዳእሲ እንታይ ኣስተብሂልኩም? መን እዩ ክርስቲያን ከብሃል ከሎስ እንታይ ምበልኩም? እየናይ እዩ እቲ ቁም ነገር መልሱ? እየናይከ እቲ ጓል ነገር? መልሲ ከንደሊ ከሎና ቅዱስ ፍራንቸስኮ ዝሃበና ማዕዳ ከንዝከሮን መምርሒና ከንገብሮን ይግብእና ከምዚ ዚብል፣ “ኣብቲ ቁም ነገርን ናይ ግድን ዝኹነ፣ ሓድነት፣ ኣብቲ ጓል ነገር ዝኹነ ነጻነት፣ ኣብ ኩሉ ነገር ድማ ወትሩ ሕውነት (ፍቕሪ) ይሃልወና።”

መን እዩ ክርስትያን? መልሲ

መልሲ፡ በመጀመርታ፡ አብ ታሪኽ ህይወት እቶም ቀዳሞት ክርስትያናትን አብቲ ነዚ ዘመንዚ ዘብርሁ መጻሕፍቲ ሓዲስ ኪዳንን ደሊናዮ። ንሱ ዝሕብረልና ዘይብዳህ ወሳኒ መልሲ ድማ ርኢናዮ። ቀጺልና፡ መልሲ አብቲ ብድሕሪኡ ዘሎ ዘመናት አብ ሰለስተ ክፍልና (100-451, 451-1204, 1517 ድ.ል.ክ.) ድማ ሃሰስ ኢልናዮ። እዚ ዳሕራዊይ ዘመናት ናይ ምሕቋንን፡ ክርክርን፡ ምፍንጻልን ምንባሩ ድማ ተግዚብናዮ። እንተኹን፡ ነቲ እንደልዮ ዘሎና መልሲ ብሰነ-መለኮታዊ መገዲ ዘበርከቶ ከም ዝነበሮ ኣስተባህልና። እምብኣርከስ ዝእክል ታሪኻዊ ድሕረ-ባይታ ኣንጻፍና ኢና እዋ፡ ነቲ መልሲና ነጽዕዮ።³⁰

4.1. ክርስትያን ምዃን ምምስራት ሓዲስ ርክብ እዩ።

ክርስትያን ምዃን፡ ነፍስ ወከፍና ከም ኣመንቲ፡ ምስ ኣምላኽ ተዋሃሪናና እንጅምሮን ቀጺልና እናሰሰን ዘወትር እንገብርን ህይወት እዩ። ከም ተፋሊጦም፡ ተሓጽዮም፡ ብቻል ኪዳን መርዓ ሓቢሮም፡ ሓዳሮም ዝጅምሩን ዝቐጽሉን እተፋተዉ ሰባት ከንምስሉ ንክእል። ከምኡ ድማ እቲ ክርስትያን፡ በመንፈሳዊ ኣዘራርባ፡ ምስ ኣምላኽ ተፋሊጦ፡ ተሓጽዮ፡ ተመርዕዮ፡ መንፈሳዊ ሓዳሩ ምስ ኣምላኽን፡ አብ ሕብረት ኣመንትን፡ አብዛ ወደረኛ ዓለምን ጀሚሩ እናሰሰን ዝግበግበሉ ህይወት እዩ። ቃል ኣምላኽውን ከምኡ ገይሩ ይምስሉ እዩ።

ብዛዕባ እዚ ድሮ ኣቐዲምና ዘንጸፍናዮ ታሪኻዊ መሰረት ናይቶም ቀዳሞት ኣመንቲ ንዘክሮን ንሕሰበሉን። እምብኣርከስ እቲ ኣማኒ ነቲ ክርስትያን ዚብል ስም ብሓቂ ለቢስም ወይስ ተመኪርም ክርከብሲ፡ ከመይ ኢሉ እዩ አብዚ በመንፈሳዊ ሓዳር መሲልናዮ ዘሎና ህይወት ዝኣቱ? አብ ሓዲስ ኪዳን እንረኽቦ

³⁰ ነጽዕዮ፡ ዝሕቋን ሓቕንና፡ ዝገልል ገሊልና፡ ዝእከብ ክንጥርንፍ ግለት እዩ። ሰለስተ ዓባይቲ ነጥብታት ዝሓቕንናዮምን ዘጽፃናዮምን ተመልከቶም።

ታሪኽ ህይወት እቶም ቀዳሞት ኣመንትን ትምህርቲ ሓዲስ ኪዳንን እንተ ኣቐለብናሉ ሰለስተ ዓባይቲ ሓቕታት ይኸስተልና። ክርስትያን ምዃን ፈቲኻን ተርጒእኻን እትኣትዎ ዘነጸረ ዓይነት ህይወት እዩ።

- (1) ብእምነት ብጉይታና የሱስ ክርስቶስ፤
- (2) ብንስሓ፤
- (3) ብመንፈስ ቅዱስ ሓዲስ ልደት ብምርካብ ከም ዝፍልም ከኣ ንርዳእ።³¹

ሀ. ክርስትያን ምዃን ብእምነት ይጅመር።

ክርስትያን ምዃን ብእምነት ከም ዚጅምር፡ ብእብ ግብሪ ሃዋርያት 16፡19-40 ዘሎና ዛንታ ናይቲ ሓላው እሱራት፡ ብ52 ድ.ል.ክ. ኣቢሉ አብ ከተማ ፊሊጲ ግሪኽ ዝኾነ አብነት ንምሃሮ። ነዚ ሰብኣይ እዚ ጳውሎስን ሲላስን ክርስትያን ምዃን ክጅምር ዝሓበሩሉ መምርሒ፡ “ብጉይታና የሱስ እመን እዋ ንሸኻን ቤትካን ኩትድሕኑ ኢኹም” ይብል።

ምሉእ መጽሓፍ ቅዱስ ብፍላይ ድማ ሓዲስ ኪዳን፡ እምነት ብጉይታና የሱስ ክርስቶስ መሰረትን መንቀልን ናይ ክርስትያን ምዃን፡ ብድሕሪኡ ድማ ክርስትያን ህይወት እንሃንጸሉን እንግበግበሉን ምንጪ ምዃን ይምህረና። እብራውያን 11፡6 ከምዚ ዝሰዕብ ገይሩ ኩቲት ዘረባ ይገብሮ። “ብዘይ እምነት ግና ንኣምላኽ ኪስምርዎ ኣይከኣልን እዩ። እቲ ናብ ኣምላኽ ኪመጽእ ዚደሊ ንሱ ኹም ዘሎን ነቶም ዚደልይዎ ዓሰቢ ኹም ዚህቦምን፡ ኪኣምን ይግብእ እዩ።” ብዘይ እምነት መንፈሳዊ ተበግሶ ከንገብር ከም ዘይንክእል ዮሃንስ 3፡18 ኹምዚ ይብልና። “ብእኡ (ማለት ብጉይታና የሱስ ክርስቶስ) ... ንዚኣምን ኣይፍረዶን። ነቲ ዘይኣምን ግና፡ ብስም ሓደ ወዲ ኣምላኽ ስለ ዘይኣመነ፡ ድሮ ተፈሪድዎ ኣሎ።” እምነት ዚብል ቃል አብ ሓዲ ኪዳን ጥራይ ልዕሊ 300 ጊዜ ተጠቒሱ ንረኽቦ። መጽሓፍ ቅዱስ ንእምነት ብጉይታና የሱስ ክርስቶስ ዚህቦ ሚዛን፡ ዓቢ፡ መሰረታዊ፡ ወሳኒ፡ ግዴታ ምዃን አብ ምስትውዓልና ኣጸቢቕና ንውቀር።

³¹ ክርስትያን ምዃን ሓዲስ ናይ ቃል ኪዳን ርክብ ምስ ኣምላኽ ምምስራት እዩ። ብእምነትን ብንስሓን ብሓዲስ ልደትን ድማ ይጅምር ኢልናዮ። ካልእ መተካኒታ ናይ ምጅግር ከህሉዩ ይኸእል?

ገለ ሰባትን ሃይማኖታትን ምድሓን፣ ማለት፣ አብ ኣምላኽ ቅቡል ኳንካ ምርካብ፣ መንገስተሰማያት ምእታው ከም ዳማ ዝሓሰብዎ ኣለዉ። ማለት ብጽቡቕ ግብረ፣ ቀጻል ርእሲ ብምዃን ብእትበጽሑ ደግነት ጽድቂ፣ ብዘበርካትካዮ ሞያ ዝርከብ ዳማ ገይሮም ይርእይዎ። ግናኽ እምነት ብጉይታ የሱስ ክትገብር ከሎኽ ከምኡ ኣይኩነን። ኣረ ኸሉ ክትምክሓሉ እትኸእል ወይ ዳማ እትጃጽር ዘበለ ንዮ ብምባል እዩ ዝጅመር። ክርስትያን ምዃን ውህበት ኣምላኽ ድኣ እምበር ብጻዕርኻ እትረኽቦ ዳማ ከም ዘይኩነ ብጥልቂ ተረጻእካ ትምክሕቲ ዘበለ ንዮ ትበሉ። ትምክሕቲ ሓጥያት ናይ ሃይማኖታውያን ሰባት ኩይኑ ኪርከብ ከም ዚክእል ተመክሮናን መጽሓፍ ቅዱስን ይምህሩና። ጳውሎስ ኣብ ኩሉ መልእኽትታቲ፣ ብፍላይ ድማ ኣብ መልእኽትታቲ ናብ ሰብ ሮሜን፣ ሰብ ገላትያን ካብዚ ትምክሕታዊ ኣተሓሳስባ ክንላቕቅን ክንሕሎን እዩ ዚምህረና። ማለት ክርስትያን ምዃን ምጅማሩ፣ ምቕጻሉ፣ ኣብ ቅድሚ ኣምላኽ ቅቡል ኳንካ ምርካብ፣ መንገስተ ሰማያት ምእታው ጸጋ ድኣ እምበር ዳማ ከም ዘይኩነ ክንፈልጦ ኣጸቢቐ እዩ ዘኸርሮ። እምብኣር ሓደ ክፍሊ ናይ ብጉይታና የሱስ ክርስቶስ ምእማን ክትምክሓሉ ዘበለ መሰረት ከኹነካ ከም ዘይክእል፣ ጽድቂ ድማ ዳማ ከም ዘይኩነ ብጥልቂ ምርጻእ እዩ።³²

እቲ ካልኣይ ክፍሊ ናይ ምእማንና ድማ ምሉእ ተስፋ ኣብ ጉይታና የሱስ ክርስቶስ ምግባር እዩ። ጉይታና የሱስ ክርስቶስ ብምፍላጥ፣ ኣምላኽ ብዓቢ ፍቕሪ ከም ዘፍቅረና፣ ዓቕሙ ደረት ከም ዘይበሉ፣ ዝሃበና ተስፋታቲ ከም ዝፍጸም፣ ... ወዘተ ብውሽጥና ርዳኣት ኸኸውን እሞ ምሉእ ተስፋ፣ ብዘይ ጥርጥር፣ ብዘይ ካልእ መሓለውታ፣ ኣብ ጉይታና የሱስ ክርስቶስ ንገብር።

ነዚ ሓሳው እሱራት ምእንቲ ክድሓንሲ እንታይ ኪገብር ይግብእኒ ኢሉ ንጳውሎስን ሲላስን ምስ ሓተቶም እቲ ኣነጺሮም ዝሃብዎ ሓበሬታ ጥራይ ዘይኩነስ፣ እንታይ ከም ዘይሓበርሉ ድማ ከንቕልበሉ ይግብእና።

ንኣብነት፣ ዝኹንካዮ የብልካን፣ ርግእ በል፣ ኣይትባህርር፣ ኣይበልዎን። ዝበደልካዮ፣ ንሕልናኽ ዝበጽብጽ እንተሉካ ኣቃንዓዮ፣ ዝከሓስ ክሓስ ኣይበልዎን። ክትጸድቕ ደሊኽ እንተ ኷ንካ ዓለም

³² ዘላተ ባህርይ ናይዛ ምድሓን እንረኽባ እምነት ተዛተዩሉ።

መንን፣ ገዳም እቶ ... ወዘተ ኣይበልዎን። ኣርብዓ ጽም፣ መባእ ሃብ፣ ተጠመቕ፣ ብልሳን ተዛረብ፣ ተሃደስ ... ወዘተ ኣይበልዎን።

ሰብ ፍርቂ እምነት ምድሓን ኣይረኽቡን እዮም እሞ ካብ ኩታፍ እምነት ንጠንቀቕ። ኩታፍ እምነት ምእዛዝ ዝጉደሉ እዩ። ያእቆብ ኣብ 2፡19 ብፍርቂ እምነት ንዚነብር ሰብ ይብሉ፣ “ንሰባስ ኣምላኽ ሓደ በይኑ ምዃኑ ትእምን ኣሎኽ። ጽቡቕ ገበርካ፣ ኣጋንንቲውን ይኣምኑን ይንቅጥቀጡን እዮም።” ናይዚ ሰብዚ እምነት፣ ምእዛዝ ልቢ ዘይተሓወሰ፣ ናይ ኣእምሮ ጥራይ ስለ ዝኹነ ያእቆብ ይነቕር።

እምብኣርከስ ብጉይታና ብየሱስ ክርስቶስ ምእማን ማለት በቲ ሓደ ወገን ትምክሕትና መሰረት ዘይምግባር፣ በቲ ሓደ ድማ ምሉእ ተስፋ ኣብ ጉይታና የሱስ ክርስቶስ ምግባር ምዃኑ ኩቱት ይኹነልና። ቀጺልና እቲ ምእማንና (1)ብጉይታና (2)ብየሱስ (3)ብክርስቶስ ዚብላ ኣተሞህባና ሓበርቲ ቃላት ነቕልበለን።

ለ. ክርስትያን ምዃን ብጉይታና ብምእማን ይጅምር።

የሱስ ክርስቶስ ጉይታ ምዃኑ ምእማን፣ መሰረት ናይቶም በጁሪ ክርስትያናትን፣ ዘይብዳህ ትምህርቲ ሓዲስ ኪዳንን እዩ። ጉይታና ክንብል ከሎና ብኣምላኽቲን ምልክቲን ምእማንና ይሕብር። ተመክሮ እቶም በጁሪ ኣመንትን ትምህርቲ ሓዲስ ኪዳንን ከም ዝሕብሮ ምእማን ብየሱስ ክርስቶስ ከም ጉይታ፣ ብጥርፍፈ ብዘይ ትንታኒ፣ እዞም ዝሰዕቡ ሸውዓተ ነጥብታት ዓ ሚሙ ይርከቡ።

1. መን እዩ እዚ ጉይታና ኢልና እንኣምኖ? ታሪኻዊ ህልውና ኣለዎ። ንሱ እቲ ስጋ ለቢሱ እተጋህደ፣ ብዛዕባ ልደቱ ኣብ ቤተልሂም፣ ብህይወቱን ኣገልግሎቱን ትምህርቱን ብስራቱን ኣብ እስራኤል፣ ብተበጃዊ ሞቲ ኣብ ጉልጉታ፣ ብትንሳኤኡ ካብ መቓብር፣ ብዕርገቱ ናብ ሰማይ፣ ንደቀ መዛሙርቱ ዘተሰፈዎም መንፈስ ቅዱስ ምልእኹ ... ወዘተ እነዘንትወሉ፣ ታሪኻዊ ህልውና ዘለዎ ምዃኑ ንርድእ። ንሱ ታሪኻዊ ህልውና ዘለዎ ድኣ እምበር ናይ ሃይማኖት ፈጠራ ስነ-ሓሳብ ናይ ኣእምሮ ሰባት ከም ዘይኩነ ንፈልጥ። ግብ 2፡22-36 እንብቡ።

2. ብእምላኸቱ ይለሙ ነበሩ። ታሪካዊ ምግብ አቅዷል። ከም እተተምብህ አብ ርእሲ ምእማኖም እምላኸ ምዃኑ ድማ ይለሙ ነበሩ። ሕጂውን ንሕና ከምኡ ንእምን። ዮሃ 20:28,31። ፊሊ 2:6,9-11።

3. ምሉእ ምልኪ ከም ዘለዎ ይለሙ ነበሩ። ምልኪ አብ ልዕሊ ኩሉ ፍጥረት፣ ምልኪ አብ ቤተ ክርስቲያን (ማሕበር)፣ ምልኪ አብ ህይወት ውልቀ-ሰባት (እመንቲ)፣ ምልኪ አብ ልዕሊ መናፍብቲ... ወዘተ ከም ዘለዎ ይለሙ ነበሩ። ግብ 10:36። ሮሜ 10:12። 14:8። 1ይ ቈረ 8:6። ያሊ 4:15።

4. ካብ ምውቲታ ብምትንሰኡ ድማ ንሞት ዘሸነፈልና ጉይታ ህይወትን፣ አብ ልዕሊ ኩሉ ንምጥፋእና ዝትንሰኡ ሓይልታት ዲል ዝህበና ምዃኑ ይለሙ ነበሩ። ሮሜ 10:9-11። 14:9። ኢፌ 1:19-21። ቆሎ 2:10,15። ሰለዚ ብእኡ ትንሳኤ ከም ዝረኽቡ ይለሙ ነበሩ። 1ይ ቈረ 6:14። 2ይ ቈረ 4:14።

5. ጉይታ ምዃኑ አዳዲሳካ ንኹሉ ሰብ ክብሰር ዘለዎ ድማ ዝበለ ወንጌል ምዃኑ ይለሙ ነበሩ። ሮሜ 10:8-13። 2ይ ቈረ 4:5። ቆሎ 2:6-8።

6. ጉይታ ናይ ፍርዲ፣ ማለት ናይ ዘለኣለም ፍርዲ ዝፈርድ ንሱ ምዃኑ ይለሙ ነበሩ። 1ይ ቈረ 4:5። 2ይ ጢሞ 4:1,8።

7. የሱስ ክርስቶስ ጉይታ ምዃኑ ስለ ዝሓመኑ፣ አብ ህይወቱም ቅድሚኡ ምልኪ ዝነበሮ ኩሉ ራሕሮሎም ንእኡ በይኑ ጥራይ ምልኪ አብ ህይወቱም ብዘይ ደባልነት ሂሮምዎ። 1ይ ቈረ 8:5-6። 1ይ ጢሞ 6:15።

ሐ. ክርስቲያን ምዃን ብየሱስ ብምእማን ይጅምር።
ብዘይካ እቲ የሱስ ዚብል ስም ካልእት ንመጻውዒኡ እንጥቀመሉም ናይ አገልግሎቱ ወይስ ናይ ሽመቱ ሓበርቲ እዮም። የሱስ ግና አብ ክርሲ ከይተሃንጸ ከሎ ብመልእኽ እተዋህቦ ስም እዩ። በታ እተገዛረላ ሳምናይ መዓልቲ ልደቱ አብ ቤተመቐደስ፣ ከም ሰርዓት ኣይሁድ፣ የሱስ ሕጋዊ ስሙ ኩነ። ሉቃ 2:21።

የሱስ ትሰብእቱ ዝሕብረልና ስሙ እዩ። ማለት ጉይታ (እምላኸ) ክነሱስ፣ ብዘይ ሓጥያት፣ ብኹሉ ንእና መሲሉ ሰብ ኩይኑ ከም እተጋህደ ይሕብር። የሱስ ትርጉሙ፣ የሆዋ ምድኣን እዩ ማለት እዩ። ማቴ 120-21። እምላኸ ከሳዕ ክንድዚ ስለ ዘፍቀረና ንምድኣንና ዝወሰዶ ናይ ፍቕሩ መስዋእቲ ይሕብር። መገዲ ህይወት ምእንቲ ክንፈልጥ፣ ሕፃናት ሂሱና፣ መምህራንን ነብያትን ሰዲፋልና። ግናኽ ንምድኣንና እኻሊ ኩይኑ ስለ ዘይተረኸበ ብትሰብእቱ ከድሕነና መጸ። የሱስ ናይ መዘና ዘይብሉ ፍቕሪ እምላኸ ንእና ዘዘኸነረናን ዘበሰረና ናይ ትሰብእቲ ስሙ እዩ። (ፊሊ 2:5-11።) ብየሱስ ክንእምን ከሎና እምላኸ ዘመድና፣ ብጸይና፣ ሓውና ምዃኑ ይርድኣና። እብ 2:11-18።³³

መ. ክርስቲያን ምዃን ብክርስቶስ ብምእማን ይጅምር።
ክርስቶስ፣ ብግሪኽ ናይቲ መሲህ ዚብል ቃል እብራይስጢ ትርጉም እዩ። እተቐብእ ድማ የስምዕ። ክርስቶስ ናይ ምድኣን አገልግሎቱ ዝሕብረልና መጻውዒ እዩ። ፈጻሚ ሃንቀውታን ተስፋን ሰባት፣ ፈጻሚ ትንቢት፣ መምጽእ ወጋሕታ ምዃኑ የበሰረና። ናይ ነፍስ ወከፍ ሰብ መድኣኒ ማለት እዩ። ናይ መሲህ ታሪኽ አብ ብሉይ ኪዳንን ሃንታ ኣይሁድን ዓቢ እዩ። እቲ ኣማኒ ብጉይታና የሱስ ክርስቶስ ክእምን ከሎ ከምዚ እዩ ዚብል ዘሎ።

ዝንየተሉን ዝተእማመኑሉን እኳ እንተ ኣሎኒ፣ ብእኡ ካብ ሓጥያተይ ምድኣን ረኺበ ክጸድቕ እዩ ኣለ ልበይ ፈጸመ ኣየውድቕሉን እዩ። ልበይ ዘውድቕሉ ግና ኣሎኒ። ንሱ ድማ የሱስ ክርስቶስ ጉይታይ እዩ። ንሱ እምላኸይን (ጉይታ) መድኣንየይን (ክርስቶስ) መፍቀርየይን (የሱስ) እዩ። ኣንባቢ፣ ብጉይታና የሱስ ክርስቶስዶ ትእምን ኢኻ?

ሰ. ክርስቲያን ምዃን ብንስሓ ይጅምር።
ሰዓብቲ ክርስቶስ ክንኸውን እንወሰዶ ቀዳማይ ስጉምቲ፣ ብእምነት ብጉይታና የሱስ ክርስቶስ ክኸውን ከሎ፣ ተነሲሕና ሕድገት ሓጥያትና ብምርካብ ዘሰንዮ ምዃኑ ንረድኣዮ። ብእምነትን ንስሓን ናይ መብገስታ ስጉምትታት ዘይወሰደ ክርስቲያን፣ እቲ

³³ በቲ የሱስ ዚብል ስም እንታይ ክንእምን እዩ ዚሕበረልና ዘሎ?
መንዩ ክርስቲያን - 55

ክርስትናኡ ከም ኣብ መርዓ ዘይበጽሑ፡ ኣብ ደረጃ ሕጻ ዘሎ ባህላውን ጉዳሎን ክርስትና እዩ።³⁴

ነፍሰ ወከፍ ኣማኒ ብእምነት፡ ብንስሓ፡ ብምርካብ ሕድገት ሓጥያት፡ መበገስታ ክገብር ናይ ግድን እዩ። ኩሎም ዝሓለፉ ቅዱሳን ዝኸድዎ፡ ብዝኹን ስርዓት ዘይትትካእ መገዲ እዩ። ሃዋርያ ጳውሎስ ብእምነትን፡ ብንስሓን ብሕድገት ሓጥያቱ ምርካብን ተበግሶ ከም ዝገበረ፡ ናቱ ተመክሮ ድማ ንነፍሰ ወከፍና ኦርኢያ ምዃኑን ኣብ 1ይ ጢዋ 1፡13-16 የዘንትወልና። ከምዚ ይብል።

እነ ቐደም ጸራፍን ሰንጉን ነይረ ኸሰይሲ፡ ከይፈለገኩ ብዘይ ምእማን ስለ ዝገበርኩም፡ ምሕረት ረኽብኩ። ጸጋ ጉይታና ምስቲ ኣብ ክርስቶስ የሱስ ዘሎ እምነትን ፍቕርን ብዘይ ልክዕ ዓዘዘ። ክርስቶስ የሱስ ነቶም እነ ዝቐዳማዮም ሓጥኣን ኪድሕን ከም ዝመጸ፡ እዚ ቃል እዚ እሙን እዩ፡ ምቕባሎውን ብኹሉ ግቡእ እዩ። ግናኽ የሱስ ክርስቶስ ነቶም ናብ ዘለኣለም ህይወት ኪበጽሑ ኢሎም ብእኡ ዚእምኑ ንኦርኢያ ኩሉ ትዕግስቲ ቕድም ኣባይ ምእንቲ ሺርኢ፡ በዚ ምክንያት እዚ እዩ ምሕረት ዝረኽብኩ። እምብኣርሲ ነቲ ናይ ዘለኣለም ኣለም ንጉስ ዘይሓልፍ፡ ዘይርኢ ሓደ ኣምላኽ ክበርን ስብሓትን ይኹና። ኣሚን።

እንታይ እዩ ምንሳሕ? ምርካብ ሕድገት ሓጥያትኩ? ከመይ ኩይኑኽ ይፍጸም? ምንሳሕ፡ ሓጥያተኛ ምዃንካ ምርዓእን ምእማንን፡ ብኣዘዜ ናብ ኣምላኽ ቀሪብካ ምሕረትን ይቕረታን ብስም የሱስ ክርስቶስ ምሕታት፡ ንመገዲ ሓጥያት ሓሪምካ ናብ ኣምላኽን ናብ መገዱን ምምላስ እዩ።³⁵ ቦቲ ተዋሂቡ ዘሎ መምርሒ ናይ ቃል ኣምላኽ ምሉእ ንስሓ ዝገበር ሕድገት ሓጥያቱ ከም ዝረከብ እተረጋገጸ ነገር እዩ። ብኣንጻሩ ዘይምሉእ ንስሓ ዝንሳሕ ሕድገት ሓጥያት ኣይረክብን እዩ።³⁶

ብንስሓ ናብ ኣምላኽ ቀሪብ ብስም የሱስ ክርስቶስ ይቕረታ ክሓትት ከሸኹ ቅኑዕ መሰረታዊ እንታይነት ብዛዕባ ሓጥያተይ፡ ከምዚ ኣብ ታሕቲ ዘሎ ምርዓእ ገይረ ይናዘዝ ማለት እዩ። በዓ

³⁴ ኣብ ላዕሊ ተሰሪዘን ዘለዎ ቃላት ተዛተዩለን።

³⁵ ንስሓ ምልላይ፡ ምእማን፡ ምንግዝ፡ ምሕራም ሓጥያትካ ይፃምም ኢልና። ዝጉደሎዶ ኣለዎ?

ለገ ጥራይዶ እዩ ሓጥያተኛ? ወረጃ ሓጥያተኛኽ ኣሎዶ? ሓጥያት እንታይ ምዃኑ ብዓይኒ ባህልናን ብናይ ግዛእ ርእሰና ሓሳባትን ዘይኩነስ ብዓይኒ ኣምላኽ ኣብ ቃሉ ከም ዝሃበና ተረዲእና ኢና ናይ ንስሓ ስጉምቲ ንወስድ።

- ሓጥያት ረሲእነት እዩ። በዓለገታት ወይስ ወራዙት ምዃንና ብዘዩገድሱ፡ እቲ እንነብሮ ህይወትና ብዘይ ኣምላኽ ምስ ዝኸውን፡ ማለት ንኣምላኽ ኣብ ህይወትና ግቡእ ቦታ ከይሃብና እንነብሮ ህይወት ሓጥያት ምዃኑ፡ ረሲእነት ምዃኑ ተረዲእና ንንስሓሉ።
- ሓጥያት ኣነነት እዩ። ፍቓድ ኣምላኽዶ እዩ ከይበልና፡ እነ ከም ድላዩይ ኢልና ኣንጻር ኣምላኽ እንነብሮ ህይወት ሓጥያት እዩ እሞ ንንስሓሉ።
- ሓጥያት ስሕተት እዩ። ኣምላኽ ደስታታት ዘምጽኡልና ዕ ላማታት ሂቡና ኣሎ። ነዚታት ኣብ ክንዲ ከምቲ ብኣምላኽ እተሓንጸጸልናስ ብናትና ተቓራኒ ዝኹን መገድታት ክንበጽሖ ንደሊ እሞ፡ ከም ጪሚቲ ዕላማ ዘይወቅዕ፡ ዕላማ ህይወት ዝሰሓቱ ኸኸውን እሞ ተረዲእና ንንስሓሉ።
- ሓጥያት ምፍራስ ሕጊ እዩ። እግዚኣብሄር ብስልጣኑ ዘንበሮ ክጥሓስ ዘይግብእ ሞራላዊ ሕግታት ብትእዛዝ ሂቡና ኣሎ። ምስ እንጥሕሶ በደለኛታት ኪንና ንርከብ። ኣይትሓሱ፡ ኣይትዘመ፡ ኣይትሰረቑ፡ ኣይትቕተል፡ ኣይትዓምጽ ... ወዘተ ኢሉ ብኣዋጅ ኣዚዞና እዩ። ምስ እንጥሕሶ ንኣምላኽን ንዝጉዳእናዮ ዘበለን ተጠየቕቲ ኪንና ንርከብ፡ ነዚ እውን ኣብ ቅድሚ ኣምላኽ ንንስሓሉ፡ ዝግባእ ካሕሳ ኣድላይ ምስ ዝኸውን ድማ ንገብረሉ። እምብእርከስ ሓጥያት ኣርባዕተ ዓበይቲ ባህርያት ኣለዎ። ረሲእነት፡ ኣነነት፡ ስሕተት፡ በደል እዩ።

ብዛዕባ ንስሓ ከይንድንቀር መጽሓፍ ቅዱስ መምርሕን ኣብነታትን ኣብዚሑ እዩ ዚህበና። እቲ ብእምነትን ብንስሓን ከምዚ ገይሩ ናብ ኣምላኽ ዝቐርብ፡ ምሕረት ኣምላኽ፡ ይቕረታ ኣምላኽ፡ ዕርቂ ኣምላኽ ይረክብ እሞ ሓዲስ እተዋሃደ ርክብ ምስ ኣምላኽ ይጅምር። መንፈሳዊ መርዓ ይኸውን።

ረ. ክርስትያን ምዃን ብሓዲስ ልደት ይጅምር።

ብእምነትን ብንስሓን ናብ ኣምላኽ ምስ ቀረብና እቲ ምስኡ ዘሎና ርክብ ይልወጥ። ኣብ ክንዲ ርክብ ናይ ፈራድን በዓልን፡ ናይ ምሕረትን፡ ይቕረታን ዕርቅን ርክብ ይኸውን። ምስናይዚ

ብውሽጦም አተለውጡ መንፈሳውያን ሰባት፤ (ከም ብሓድሽ እተወልዱ) ንኸውን።

እዚ ናይ ውሽጢ ለውጢ መጽሓፍ ቅዱስ ብእተፈላለዩ ቃላት ይገልጻሉ። ነቶም ተለዊጦም መንፈሳውያን ዝኸኡ አመንቲ ጉይታና የሱስ ክርስቶስ አብ ዮሃ 3፡3,6,7 ካብ ላዕሊ እተወልዱ፤ ካብ መንፈስ እተወልዱ፤ ይብሉም። ጳውሎስ አብ 2ይ ቈረ 5፡17 ሓደስቲ ፍጥረት፤ ጴጥሮስ አብ 1ይ ጴጥ 1፡14 ተማቐልቲ እቲ አምላካዊ ባህርይ እናበሉ ይገልጽዎም። ካብቲ ዮሃንስ አብ 1፡12-14 ብዛዕባ እዚ ለውጥ እዚ እንታይ ምዃኑን ዘይምዃኑን ዚምህረና፤ እዞም ዝሰዕቡ ሽዳሽተ ዓበይቲ ነጥብታት ክንግንዘብ ንኸእል። ሓድሽ ልደት፤

- ብየሱስ ክርስቶስ ጉይታና ብምእማን እንረኽቦ ለውጢ እዩ። (ጥ 12)።
- ውሉድ አምላኽ ዝገብረና ለውጢ ናይ ህይወት እዩ። (ጥ 12)።
- መለኮታዊ፤ ማለት ኢድ አምላኽ ዘለዎ ለውጢ እዩ። (ጥ.13)።
- ናይ ትውልዲ ውርሻ ከም ዘይኩነ፤ በተን “ካብ ደም እይኩነን” ዝብላ ቃላት ይገልጻሉ። እዚ ማለት ወዲ እከላ ወይስ ንል እከላ እናበልካ መግለጺ ዘይትረኽበሉ፤ መንፈሳዊ ምስጢር እዩ። (ጥ 13)።
- ብመንፍፃት ዝርከብ ለውጢ ከም ዘይኩነ ክስቈረና ከኣ በተን “ካብ ፍቓድ ሰበሓይ” እይኩነን ዚብላ ቃላት የመልክተልና። (ጥ 13)። መኪትካ ተጋዲልካ ዝበጸሕ ኣሳልጦ፤ ምምሕያሽ፤ ምዕባሌ ኣሉ። ካልኣይ ልደት ግና ልዕሊ መንፍፃት እዩ። ኢድ አምላኽ ክህልዎ ኣለዎ።
- ልዕሊ አተዓባብያ ድማ እዩ። “ካብ ፍቓድ ስጋ” እይኩነን ይብላና። አብ ጽቡቕ መዕበያ፤ አብ ኩስኪስን መልማልን ባህልን ስድራን ምዕባይ፤ ረብሓ ኣለዎ። ሓዲስ ልደት ግና ልዕሊ እዩ።

በዚ ለውጢ እዚ መንፈስ ቅዱስ፤ ቃል አምላኽ፤ ሕብረት ኣሕዋት ዝግዘዎም ሰባት ንኸውን። እተሓሳስባና፤ ጠባይና ይልወጥ። ቅድስና፤ ቃል አምላኽ፤ ቤት አምላኽ፤ ዕላማታት አምላኽ ዝፈተዉ፤ ንህዝቢ አምላኽ ከም ስድራ ቤቶም ዘፍቅሩ፤ ንኹሉ ሰብ ድማ ብዓይኒ ፍቕሪ ዝጥምትዎ ንኸውን። ንሓጥያትን ንዓለምን ድማ ዝሓርሙ ሰባት ንኸውን።

አብ ተዋህዶ፤ አብ ኮቶሊክ፤ አብ ፕሮተስታንት (ከኒኻ) ቢተሰብ፤ ሕብረተሰብ፤ ባህሊ፤ ሃገር ምዕባይ ረብሓኡ ክቃለል ዘይግብኣ ዓቢ እዩ። ናብዚ እንዛረበሉ ዘሎና ደረጃ ናይ ክርስትያን ምዃን ክንኣቲ መታተዪና፤ ደገ ዚኸፍተልና ክኸውን ይግባእ። ማለት፤ ናብዚ ብእምነት ብጉይታና የሱስ ክርስቶስን ብንስሓን ብሓዲስ ልደትን መንፈሳውያን ሰባት ኳንና እንልወጡ፤ መንፈሳዊ መርዓናን ሓዳርናን እንገብራ። ዘሳገረና ክኸውን ይግብኣ። ባህላዊ ክርስትናና ናብ እንዛረበሉ ዘሎና ስጉምቲ በቲ ተሓቢሩ ዘሎ መገዲ ዘየሳገረና እንተ ኩይኑ፤ ኩታፍ ኩይኑ ይተርፍ።³⁷

4.2 ክርስትያን ምዃን ብጸጋ ዝግዘዙ ህይወት ምንባር እዩ።

አቐዲሙ ከም እተገልጸ ገደሩ መሰረትን መንቀልን ዝገበረ ክርስትያን ከመይ ኩይኑ መንፈሳዊ ሓዳሩ ይቕጽልን ይጓብን? ብግቡእ ይሃንጽ ወይ ይቕጽል ምህላዉ ይልለ እዩ። ብዙሓት መለለዩ ሓበሬታታት ተዋሂቦም ኣለዉ? ሰለስተ ዓበይቲ ሓበሬታታት አብ ነፍስ ወከፍ አማኒ ክርእዩ ዝግብእም ናይ ጸጋ መለለዪታት ሓሪና ንዛተየሉም። ቀዳማይ፤ ህይወት ናይ ክርስትያን አብቲ ዕለታዊ ናብራኡ አብ ኩሉ ኩነታት በቲ አብ የሱስ ክርስቶስ ዘለዎ ብርቱዕ ምጥባቕ ይልለ። ካልኣይ፤ ናይ ቅድስና ህይወት፤ ባልሳይ ናይ ፍቕሪ ህይወት ብምዃኑ ይልለ።

ሀ. ናብ ጉይታ የሱስ ክርስቶስ ዝጠበቐ ህይወት እዩ። ከም ሻኽራም ብመስተ መሊኡ ዚሰክር፤ እቶም ቀዳሞት አመንቲ ብየሱስ ክርስቶስ ጉይታ ዝሸኩ ኩይናም ስለ እተራእይዎም፤ ጨረቕተ፤ ክርስትያን ዚብል ላን ከም ዘጥበቑሉም ንዘክር። ቀጺልና ነቲ ክርስትያን ህይወት ከም ምስ አምላኽ ተፋሊጥና፤ ተሓጺና፤ ተመርዒና እንነብሮ ሊላይን አድሃውን መንፈሳዊ ሓዳር መሰልናዮ ኔርና። ህይወት ክርስትያን ከምዚ ምንባሩ ዛንታ ናይቶም ቀዳሞት ክርስትያናት አብ ጽሑፋት ኪዳን ኣንቢብና ንረኽቦ። (ሮሜ.14፡8)።

³⁷ ናይ ብሓቲ ክርስትያን ምዃን ብምምስራት ሓዲስ ርክብ ይጀምር ዝበልጥዮ ዓቢ ነጥቢ መጠረፍታ ነገሩ ደጊምኩም ተዛተዩሉ።

ተፋሊጦም፣ ተፋትዮም፣ ኪዳን እሲሮም ሓዳር ዝጅምሩ ሳሕቲ ዘይኩነስ ወትሩ እዮም ብሓንሳእ ዝነብሩ። እቲ ክርስትያን ድማ ምስ ክርስቶስ ከምኡ እዩ። ወትሩ ኣብ ሃዋህው ህልውና የሱስ ክርስቶስ ይነበር፣ ብጸጋ ኣምላኽ ይፃቢ፣ እሞ እቲ ኣማንን ክርስቶስን ኣዝዮም ዝፋላጡ ብጸት ይኹኑ።

ዘየቋርጽ፣ ዘይሃስስ፣ ሃልሃል ዝብል ፍቕርን ኣኽብሮትን ንክርስቶስ ከህልወካ መለዮ ናይ ክርስትያን ምዃን እዩ። ከምቲ ብዘበን ሃዋርያት እዚ መለዮ እዚ ኣብቲ ድሕሪ ዘመን ሃዋርያት ዝነበረ ዘመን ኣበዋት ድማ ንርእዮ። ንምስክር ሓደ ጥራይ ንጥቀስ። ፖሊካርፕ (65-156 ድ.ል.ክ.)፣ ሓደ ካብቶም ኣበዋት ክርስትያን ኣብ ከተማ ሰሚርና ናይ ሎሚ ሃገር ቱርኪ ነበረ። ፖሊካርጸፕ ኣብ እርጋኑ፣ ብኣማኢታት ጨደርቲ ተጻባእቱ ተኸሲሱ ኣብ ቅድሚ ስትራትዩ ኪድራቱስ ዝሰሙ ምስሌኑ ቀረበ። እቲ ምስሌኒ ሽበትን ዕድመን ናይ ፖሊካርፕ ኣስተብሂሉ፣ ደንገጸሉ እሞ፣ “ከም ኣዋጅ መንግስቲ፣ ብስም ቄሳር እምሕል ኣለኹ። ንክርስቶስ ድማ ሓረመዮ ኣለኹ በል፣ ሽዑ ብምሕረት ነጻ ክለቀካ እዩ” ይብሉ። ፖሊካርፕ ቅድም ናብቲ ህዝቢ፣ ድሓር ናብ ሰማይ ገዱ ጠመተ። ዓው ኢሉ ድማ ከምዚ ኢሉ መለሰ፣ “ሰማንያን ሽዱስተን ዓመት ምስኡ ተመላሊሰን ኣገልጊለዮን። በዲሉኒ ድማ ኣይፈልጥን። ንንጉሰይን መድሓንዩይንሲ ከመይ ገይረ ሓረመ ክጠልዋ?” ሽዑ ህዝብን ምስሌኑን ብኣራዊት ተበጃጂሉ ከም ዝቐተል፣ ብሓዊ ከም ዝነድድ ኣፈራርህዎ። ፖሊካርፕ ግና ካብታ ንክርስቶስ ዝነበረቶ ፍቕሪ ስድሪ እኳ ኣየድሓርሓረን። መጋርያ ኣጉዶም ድማ ኣንደድዎ። ምእንቲ ካብ ሓዊ እናሃደመ ከየሸግሮም ኣብቲ ጉንዲ መጋርያ ክጠምርዎ ደለዩ። ንሱ ግና፣ “ንሓዊ ክጻወር ዘኸለለኒ ኣሎኒ እሞ ምጥማሪይ ኣየድልን እዩ” ኢሉ ብህድሓት ኣብ ማእከል እቲ ኣዕጫው ቁይሙ ተቐጽሎ ሞተ።

ንኩላትና ምስ የሱስ ብፍቕርን ብእምነትን ብምርዳእን ጥብቕ ኢልና ከንመላለስ ዝጀመርና፣ ክፈናትዮና ዝመጽእ ብዙሕ ኣሎ። ነቲ መሰረታዊ ሓቅነት ናይ ወንጌል፣ ማለት ነቲ ህላውነትን መንነት ናይ ሰላሲ ክንጠራጠሮን ክንክሕዶን ዝመጽና ናይ እእምሮ ፈተናታት ኣለዉ። ክርስትያን ሽዑ ርዳእ ኣማኒ ብምዃን ይልል። ሉቃስ ርዳእ ኣማኒ ምንባሩ፣ ኣብ ሉቃ 1፡1-3 ከምዚ ይብል፣ “ነዚ ኣባና ብርግጽ እተኣምን ነገር ዛንታኡ ... ንኸሉ

ኣዳላዲላ ኸብ ጥንቲ ሰዓቢዮ እዩ ...” ጳውሎስ ብዛዕባ ትንሳኤ ከዛረብ ከሎ ከመይ ድማ ዝበለ ርዳእ ኣማኒ ምንባሩ ኣብ 1ይ ቈረ 15፡12-19 ንኣብነት ኣንበብዎ። ጴጥሮስ ድማ ብዛዕባ እቲ ዝኣመኖ ነገራት ከምስክር ከሎ ከምዚ ይብል፣ ሰባት “እተጣበብዎ ጽውጽዎያት ኣይሰዓብናን።” (2ይ ጴጥ 1፡16)። ክርስትያን ናብ ክርስቶስ ወትሩ ጥብቕ ኢሉ ይርከቡ። ምኽንያቱ? ርዳእ ኣማኒ ብጉይታና የሱስ ክርስቶስ ስለ ዝኹን።

ከምኡውን፣ ነዚ እንዛረበሉ ዘሎና ክርስትያን፣ ዓለም ዓዚማ ካብ ክርስቶስ ከተርሕቕ ትፍትን። ግናኽ ኣይኩነላን። ምኽንያቱ? እቲ ኣማኒ ብዝዓበዩ ምርዳእን ፍቕርን ብዝያዳ ብየሱስ ክርስቶስ ድሮ ተዓዚሙ ስለ ዘሎ ኣይሰልልን። ጥብቕ ዝበለ ሰዓቢ ምዃን፣ ነቲ ክርስትያን፣ ብርቲዕ ሽግራት፣ ክሳዕ ሕሎም ሞትውን ከም ዘኸትለሉ ታሪኽ ዝምስክሮ ሓቂ እዩ። ስለዚ ድማ እዩ፣ ሃዋርያ ጳውሎስ ኣብ ከንዲ ኩሎም ምእንቲ የሱስ ክርስቶስ ዝግፍዑ ኩይኑ ከምዚ ዚብል፣ “... ካብታ ኣብ የሱስ ክርስቶስ ጉይታና ዘላ ፍቕሪ ኣምላኽ ከቶ ኸፈልዮና ኸም ዘይኩነሉ፣ ኣርጊጸ ኣለኹ እሞ፣ በዚ ኸሉ ቦቲ ዘፍቕረና ኣጸቢቕና ንስዕር ኢና።” ሮሜ 8፡39።

ለ. ክርስትያን ብቕድስና ህይወት ይልል።
ክርስትያን ብቅዱስ ህይወት ይልል። ጴጥሮስ ነቶም ኣብ ጳንጦስ፣ ገላትያ፣ ቀጳዶቅያ፣ እስያ (ምዕራብ ቱርኪ) ቢቲንያ (1ይ ጴጥ 2፡9) ዝበሃሉ ዓድታት ዝነበሩ ኣመንቲ መንነቶም ከለልዩ ኪሕብረሎም ከሎ፣ “ንሸካትኩም ... ቅዱስ ህዝቢ ኢኹም።” ይብሎም። እቲ ክርስትያን ቅዱስ ሰብ ክኸውን ትእዛዝ ድኣ እምበር ኣማራጭ ኣይኩነን። ጴጥሮስ ኣብ 1ይ ጴጥ 1፡15-16 ከምዚ ይብል፣ “ኣነ ቅዱስ እዩ እሞ። ቅዱሳት ኩኑ፣ ዚብል ጽሑፍ ስለ ዘሎ፣ ከምቲ እቲ ዝጸወፃኩም ቅዱስ ዝኹን፣ ንሸካትኩምውን ብኸሉ ንብረትኩም ቅዱሳት ኩኑ።”³⁸

ቅዱስ ህይወት ናይ ክርስትያን ክልተ ባህርያት ኣለዉዎ። ቦቲ ሓደ ምርሓቕ ካብ ሓጥያት እዩ። ጳውሎስ ነቶም ኣብ ከተማ ቁረንቶስ ዝነበሩ ኣመንቲ ካብ ሓጥያት ርሒቑም ክከብሩ ዝግብእም መምርሒ ከህቦም ከሎ ዝበሉም ንሰማዕ።

³⁸ ዘይቅዱስ ክርስትያን ኣንተኹኸ? ከምኡ ኣሎዶ እዩ?
መንዩ ክርስትያን - 61

“ምስቶም ዘይኣምኑ ኣብ ሓደ ኣርዑት ኣይትጸመዱ። ማለት ንጽድቅን ሓጢአትን እንታይ ኣረኪብዎ? ወይስ ንብርሃን ምስ ጸልማት እንታይ ሕብረት ኣልይዎ? ክርስቶስከ ምስ ብልያል እንታይ ምስምማዕ ኣለዎ? ወይስ ንኣማኒ ምስ ዘይኣማኒ እንታይ ግደ ኣለዎ? ንመቐደስ ኣምላኽከ ምስ ጣኦት እንታይ ስምምዕ ኣለዎ? ኣምላኽ፡ ኣባታቶም ክክብር ኣባታቶምን ክመላለስ እየ፤ እኒ ኣምላኽኩም ክኸውን ንሓቶምን ህዝበይ ክኹኑ እየም፤ ከም ዝበለ፤ ንሕና ቤተ መቐደስ ህያው ኣምላኽ ኢና። ሰለዚ፡ ካብ ማእከሎም ውጹን ተፈለዩን ርኽሱ ኣይትተንኩዩን፤ ኣነውን ክቐበሉኩም እየ፤ ይብል እግዚአብሔር።” 1ይ ቈረ. 6:14-17።

ምንዝር፡ ርኽሰት፡ ዕብዳን፡ ኣምልኮ ጣኦት፡ ጥንቂላ፡ ጽልኢ፡ ባእሲ፡ ቅንኢ፡ ቊጥዓ፡ ሻራ፡ ምፍልላይ፡ ዝርግርግ፡ ቅትለት፡ ሸኽራን፡ ንይላ፡ ምረት፡ ኩራ፡ ታዕታዕ፡ ጸርፊ፡ ዘይጠቅም ዘረባ፡ ተንኩል፡ ሓሶት፡ ሰሰዐ፡ ግቡእካ ዘይምፍጻም፡ ትህኪት፡ ሞባእን ዕ ሽርን ንቤት ኣምላኽ ዘይምሃብ፡ ቂም፡ ሕሜት፡ ሰርቂ፡ ናብራ ሕንቃቅ፡ ህልኽ፡ ... ወዘተ ካብ ህይወት ክርስትያን ተጸልጹል ናይ ግድን ክጠፍእ ዘለዎ ምዃኑ፡ መጽሓፍ ቅዱስ ይምህረና።

ካብ ሓጥያት ከይተፈለኻ፡ ኣብ ሓጥያት ከም ድላይካ እናነበርካ፡ በቲ ሓደ ወገን ድማ ኣማኒ እየ፤ ክርስትያን እየ ምባል ቃል ኣምላኽ ናይ ሃይማኖት ምንዝርና ይብሉ። ብኣንጻሩ እቲ ክርስትያን ምስ ኣምላኽ ዝነበሮ ህይወት ከም ምጥልላምን ምምናውን ዘይብሉ ናይ እምነትን ኣድሃን ናይ ኪዳን ሓዳር ገደሩ ይምስሉ። ብኣበር ናይ ሃይማኖታዊ ምንዝርና እተረኩን ኣይኩነን። (1ይ ዮሃ 3:14-12)

እቲ ሓደ ክፍሊ ናይ ባህሪ ቅዱስ ህይወት፡ ኣቐዲምና ከም ዘተምባህናዮ፡ ደይመደይ ኢልካ ካብ ሓጥያት ምርሓቕ ክኸውን ከሎ፡ እቲ ካልኣይ ክፍሊ፡ ብጽድቅን ብንጽህናን፡ ማለት በቲ ኣምላኽ ዝፈትዎን ዝሓንጸጸን መገዲ ምምልላስ እየ። ናይዚ መምርሒናን ኣርኢያናን ክርስቶስ ባዕሉ ይኸውን። ብጸጋ ኣምላኽ፡ ብብርሃን ቃሉ፡ ብሓገዝ መንፈስ ቅዱስ፡ ብደገፍ ሕብረት ኣመንቲ ዓቕሚ ርኪብና ድማ እንኸእሎ ናብራ፡ እንኸእሎ መንፈሳዊ ሓዳር ይኹነልና።

ካብ ሓጥያት ተፈሊኻ በቲ ንጹህን ቅኑዕን መገዲ ህይወት ክትከይድ ቀሊል ኣይኩነን። ብርቱዕ እየ። ቃልሲ ኣለዎ። ግናኽ ብዘይምፍላጥ ከይንጋገ፡ ዘድሊ ሓበሬታ፡ ተቓሊስና ክንዕወት ድማ ዘኸለል ጸጋ ኣሎ። ኣርኢያን መለበምን ናይ ቅድሚና በዛ መገዲ ዝኸዳውን ተዋሂቡና ኣሎ። እብራውያን ምዕራፍ 11 ናይ ብዙሓት ኣርኢያ ዝኹኑና ብመገዲ ቅዱስና ዝኸዱ ምስ ዘርዘረልና እብ. 12:1-3፡ በቲ ሽዑ ዝዝውተር ዝነበረ ናይ ኣሊምፒክ ስፖርት ምስላ ከምዚ ገደሩ ይድምድሞ፡ “... ንሕና ድማ ብኸንድዚ ዚኣክል ደበና ምስክር ተኸቢብና ኽሎና ... ።” ነቶም ብመገዲ ቅድስና ዝኸዱ ዘለዉ ኣመንቲ ከምቶም ኣብ ቅድድም ጉያ ዝሳተፉ ዘለዉ ይምስሉም። ነቶም በዛ መገዲ እዚ ሓሊፎም እተዓ ወቱ እሞ ነቶም ገና ዝጉዩ ዘለዉ ኣጃኻ ዝብሉ ተዓዛብቲ ድማ ከም ከቢቡ ዘሎ ደበና ምስክር ይምስሉም። ልዕሊ ኩሉ ድማ በዛ መገዲ እዚኣ ክንከይድ ከሎና ወትሩ ናብኡ እተኩርና እንጥምቶን ዝድግፈናን ክርስቶስ ከም ዘሎ ይሕብረና። ከምዚ ገደሩ ብቐድስና ክንግበግበ ምስ እተባባዓና፡ ዘረባኡ ከምዚ ኢሉ ይድምድሞ፡ “ብዘይ ቅድስና ሓደ እኳ ንእግዚአብሔር ኣይኪርእዩን እዩ እሞ፡ ንቐድስናን ንሰላም ምስ ኩሉ ሰብን ሰዓብወን።” እብ 12:14።

ሐ. ክርስትያን ፈቃር ብምዃኑ ይልለ።

ፈቃር ምዃን ክልተ ባህርያት ኣለዎ። መፍቀሪ በቲ ሓደ ወገን ንዝኹን ሰብ ኣይጉድእን፤ ኣውራ ድማ፡ በቲ ካልእ ወገን፡ ንዝኹን ሰብ ገባር ጽቡቕ ኩይኑ ይርከብ። መጽሓፍ ቅዱስ ኣብ ክርስትያን ክርኣዩ ካብ ዝግብእም ደግነታት ፈቃር ምዃን ዝለባለት እያ ይብለና። ንሳ እንተ ድኣ ኣልያ እቲ ካልእ ደግነታትውን ክህሉን ክሰዕብን እዩ። ንሳ እንተ ጉደለት ግና ክርስትና ኣበረኛ፡ ጉደሎ፡ ኩታፍ፡ ኣምላኽ ዘይሕጉሰሉ ይኸውን።

ኣብ ቈረንቶስ ዝነበሩ ኣመንቲ ብዛዕባ ሓደ ክርስትያን ብመንፈስ ቅዱስ እተመልኦ ምዃኑ ብእንታይ ይልለ ብዚብል ክርክር ኣትይዎም ነበረ። ገሊኦቶም ድማ ብልሳን ምዝራብ ዝገብዩ ምልክት ዝገበርዎ ነይሮም። ጳውሎስ ነዚኦቶም ክእርጥም ከሎ፡ እቲ ዝገብዩ ምልክት ናይ ብመንፈስ ቅዱስ እተመልኦ ክርስትያን፡ ከም ክርስቶስ ፈቃር ምዃን ድኣ እምበር ብልሳን ምዝራብ ከም ዘይኩን ይምህሮም። ብዘይ እዛ ፍቕሪ እዚኣ፡ ክርስትያን እየ ንዝብል ኣማኒ ጳውሎስ ይብሉ፡ “ብቋንቋታት ሰብን መላእኽትን

እንተ ዝዛረብ፡ ፍቕሪ ኻብ ዘይትህልዉ፡ ከም ዚድሂ እስራዚ ወይስ ጭጭል ከም ዚብል ጸናጽል ምኹንኩ።” (1ይ ቈረ 12:31። 13:1-13።)

ከመይ ጊርና ከም ነፍቅር ካብ ቃል እምላኽ፡ ብእብነት ናይ መፍቀርቲ ዝኹኑ ክርስትያናት፡ ብዝግበዩ ድማ ካብ ኣርእያ ክርስቶስ ኢና ንምሃር። ከም ክርስቶስ ጊርና መፍቀርቲ እንተ ድኣ ኳንና እኻሊ እዩ። “... ፍቕሪ መደምደምታ ሕጊ እያ።” (ሮሜ.13:10። ዮሃ 13:34-35።)

እቲ ክርስትያን ንመን የፍቅር፡ ከመይ ገይሩኽ የግህዶ? ቅድሚ ኩሉን ልዕሊ ኩሉን ንእምላኽ የፍቅር። የሱስ ክርስቶስ ጉይታና ኣብ ማር.13:30 ከምዚ ይብላና፡ “ንእግዚአብሔር እምላኽካ ብምሉእ ልብኻን ብኸሉ ነፍሳኻን ብኸሉ ሓሳብኻን ብኸሉ ሓይልኻን ኣፍቅር። እታ ቐዳመይቲ ትእዛዝ እዚኣ እያ።” እንተ ድኣ ኣርእያ ክርስቶስ ወሲድና ንእምላኽ ኣፍቀርናዮ ምስኣ ናይ ግድን ተቋሪና እትኸይድ ምፍቃር ንሰባት እያ። ጴጥሮስ ኣብ 2ይ ጴጥ 1:7 ከምዚ ይብላና፡ “ኣብ ፍርሃት እግዚአብሔር ድማ ምፍቃር ኣሕዋት፡ ኣብቲ ምፍቃር ኣሕዋትውን ፍቕሪ ኽኸሉ ሰብ” ወሰኹ።” ንኣሕዋትን (ንኣመንቲ ክርስትያናት ከማና)፡ ኽኸሉ ሰብን ብክርስቶሳዊ ፍቕሪ ምፍቃር ዝግበዩ መለዮ ናይ ክርስትያን ምዃንና እዩ። ሃዋርያ ዮሃንስ ድማ ከምዚ ገይሩ የጽንዖ፡ “ኣቲም ፍቁራተይ ፍቕሪ ኻብ እምላኽ እያ እሞ፡ ንኣድሕድና ንፋቕር። ዚፍቅር ዘበለ ኩሉ ኻብ እምላኽ እተወልደ እዩ። እምላኽ ፍቕሪ እዩ እሞ፡ እቲ ዘየፍቅር ንእምላኽ ኣይፈልጦን እዩ።” (1ይ ዮሃ 3:7-8። 4:15-21)።

ምፍቃር ብክርክር፡ ብብልሒ መገታት እትረትዓሉ ነገር ኣይከውንን። ብግብሪ ዝግሃድ፡ ማንም ክርድኣ ዝኸእል ደጊ ባህርን ጠባይን እዩ። ምፍቃር ኣብ ዘለዎ ምረት፡ ነድሪ፡ ኩራ፡ ታዕታዕ፡ ጸርፊ፡ ክፍኣት፡ ዓመጽ፡ ሕሜት፡ ምንኣስ፡ ምብላጽ፡ ቅንኣት፡ ሻራ፡ ጽልኢ፡ ምቕያም፡ ቅትለት፡ ቊጥጥ፡ ርኽበት፡ ዕብዳን፡ ሰኽራን፡ ... ወዘተ ቦታ የብሉን። ኣብ ክንድኡ ሓጉስ፡ ዕርቂ፡ ዓቕሊ፡ ለውሃት፡ ሕያውነት፡ እምነት፡ ህድኣት፡ ምድግጋፍ፡ ይቕረታ፡ ህርኩትና፡ ... ወዘተ ይሰሰን።

ምፍቃር መስዋዕቲ ናይ ውህበትካን ጊዜኻን ይሓትት። ተገዲድካ ዘይኩነስ ኣንቂድካ፡ ብበለጽ ዘይኩነስ ብመንፈስ ልግሲ ድማ ትገብር።

እምብኣርከስ ክርስትያን ምዃን ንጹርን ዝተሓንጸጸን ዝልላ ህይወት እዩ። ናብ ክርስቶስ ብምርዳእን ብፍቕርን ጥብቕ ዝበለ ብምዃኑ ይልላ። ብድርብ ዝባህርይኡ ህይወት ቅድስናን ብክርስቶሳዊ ፍቕሪ ዘፍቅር ብምዃኑ ድማ ይልላ። ክርስትያን ኢና እንብል በዚ ክንሰፈር ግድን ካብ ኩነ ነፍሳና ንመርምር።³⁹

4.3 ክርስትያን ምዃን ናይ እምነት ሰብ ምዃን እዩ።

ሓደ ሰብ ክርስትያን ምዃኑ ዝልላ ቀዳማይ ናብ ክርስቶስ ጥብቕ ዝበለ ህይወት፡ ካልኣይ ጸጋ ዝግበዞ ህይወት ናይ ቅድስናን ፍቕርን ብምንባር እዩ ኢልና። ሳልሳይ፡ ክርስትያን ናይ እምነት ሰብ ብምዃኑ ድማ ንመልከቶ። ነፍስ ወከፍ ኣማኒ፡ ክርስትያን ተባሂሉ ብቐፅ ኩይኑ ኪርከብ፡ ነጥቢ ብነጥቢ፡ ከም ስነ-መለኮታዊ ስነ-ሓሳብ፡ እንታይ ከም ዚኣምንን፡ ስለምንታይ ከም ዚኣምንን፡ በቲ ዝኣምኖ መሰረት ገይሩ ከም ዚምራሕን ናይ ግድን ክፈልጥ ይግባእ። ክርስትያን ናይ ግድን ናይ እምነት ሰብ እዩ።

እምነት ዝብል ቃል ክልተ የስምዕ። በቲ ሓደ ወገን ተረጺእና ፈቲና እንቕበሎ ስነ-መለኮታዊ ስነ-ሓሳብ፡ ሓቂ፡ መትከል (Doctrine)፡ በቲ ሓደ ድማ ብመሰረት ናይ እቲ ዝተረጸጸናዮ ሓቂ እንነብር ህይወት (Faith) እዩ። እምነት መሰረታዊ መለኮታዊ ስነ-ሓሳብን ኣብኡ ሰሪትና እንነብር ህይወትን ይፃምም። እንዛተየሉ ዘሉና ብዛዕባ እቲ ቀዳማይ ክፍሊ እምነት፡ ከም ስነ-መለኮታዊ ሓቂ፡ ናይ ክርስትያን ምዃን መለዮ ምዃኑ እዩ።

እምነት ምስ እምላኽ ሕብረት እንገብረሉ፡ መንፈሳዊ ህይወት እንገንጸሉ፡ ማሕበራት ኣመንቲ እንተኸለሉ፡ መንፈሳዊ ዓወታት እንጭብጠሉ ወሳኒ መሰረት ስለ ዝኹን እምነቶም ዝፈልጡን ዝፃዩሉን ክንከውን ናይ ግድን እዩ። ብዛዕባ እምነቲ ይብልዎ።

³⁹ ኣብ ልዕሊ ተሓንጸጸን ዘለዎ ክልተ መለዮ ናይ ክርስትያን ምዃን ተዛተዩለን።

አይፈልጥን፤ እንደዚህ ዝብል አማኒ ጉድለቱ ተገንዟል፤ ከምሃር ይግባሉ። “በዘይ እምነት ግና ንአምላክ ኪስምርዎ አይከኣለን እዩ” ዚብል ሓባሪ ቃል ናይ መጽሓፍ ቅዱስ ነቐልበሉ። እብ 11፡7።

ክርስቲያን ተባሂሉ ከብቅዕ እቲ ክርስቲያን ብመሰረቱ እንታይ ወይስ ብመን ከም ዝእምን ደጊምና እስከ ነስተብህሉ።

ክርስቲያናት ናይ ግድን ብምስጢረ ሰላሲ፣ ማለት፣ ብሉብ፣ ብወልድ፣ ብመንፈስ ቅዱስ ይእምኑ። ሰላሲ ዝብል ስነ-መለኮታዊ ቃል፣ ሓደነትን ሰለስተነትን ናይ አምላክ ንምግላጽ እንጥቀመሉ ቃል እዩ። ነዚ እምነት እዚ ዓቕሚ ሰብ ክበላሓቶ ዘይከኣል፣ ምስ ተገልጸውን ሚእቲ ብሚእቲ ተረዲሖ ዘይበጽሖ ዓሚቑን እጹብን ምኻኑ ክንፈልጥ ምስጢር ዚብል ቅጽል አልጊብናሉ አሎና። ምስጢረ ሰላሲ ብምግላጽ አምላክ ተዋሂቡ አብ መጽሓፍ ቅዱስ እተመዝገበልና ሓቂ እዩ። ብምስጢረ ሰላሲ ዘይእምን፣ ከም ናይ የሆዋ መሸኸር፣ ክርስቲያን ዚብል መጽዋዕታ ኪለብስ መሰል የብሉን። እምነት ብምስጢረ ሰላሲ፣ ነቲ ክርስቲያን ካብቶም አብ ዓለም ዘለዉ ሰዓብቲ ካልኣት ሃይማኖታትን ፍልስፍናታትን ፊልዩ ዘነጽሮ እምነቱ ምስጢረ ሰላሲ እዩ። እምነት ብምስጢረ ሰላሲ ዝዓ በየን ቀዳማይን መዘና ዘይብሉን እዩ። ብዛዕባ ምስጢረ ሰላሲ መጽሓፍ ቅዱስን ታሪኽን ዝህቡና እዞም ዝስዕቡ ነጥባት፣ ብዘይ ትንታኒ፣ ከስተብህል ንክእል።

1. ምስጢረ ሰላሲ አብ ታሪኽን ተመክሮን ህዝቢ እስራኤል ብክፈልን ቊንግሮን ብስወርን ተአሚቱ ንረክቡ።
2. አብ ታሪኽን ተመክሮን እምነትን ትምህርትን ናይቶም ቀዳሞት ክርስቲያናት ብብዝሒ ተነጺሩ ንርእዮ።
3. ካብ ጥንቲ ዝጸንሖ እምነት እኳ እንተ ነበረ ብሲኖዶስ ኒስያ ብስነ መለኮታዊ አገባብ ብዕሊ ንመጀመርያ ጊዜ ብ325 ድ.ል.ዘ. ብጉባኤ ተአወጀ። መናፍቓት ከም ብዓል ሰባልዮስ ንሓደነት አምላክ ከኸርሩ ንሰላሲነት ናይ አምላክ ዝጅልሑ፣ ከም ብዓል ኢሮዮስ ንመለኮትነት የሱስ ክርስቶስ ዝኸሕዱ ምስ ተላዕሉ፣ መራሕቲ ክርስቲያን ሃይማኖት ንምስጢረ ሰላሲን ንትስብእቲ የሱስ ክርስቶስ ጉይታናን ብስነ-መለኮታዊ አገባብ ክገልጽዎ ናይ ግድን ኩኖም። እዚ አብ 100 - 451 ድ.ል.ዘ. ዝነበረ መዋእል ቤተ ክርስቲያን ተፈጸመ።

ንእተጠቕሰ ዘመንን ምእመናኑን እንወቕሱሉ ነገራት ብርግጽ አሉ። እንተኹነውን፣ ብጽቡቕ ብሓንቲ ዓባይ አበርክቶ ንዝክሮም። ነቲ እምነት ናይ ምስጢረ ሰላሲን ንምስጢረ ትስብእትን ካብ ሃዋርያት ከም ሕድሪ ተቐቢሉ፣ ብመናፍቓት ከይተረኩን፣ ከይሃሰሱ፣ ከይተመንቱስ ዓቕሚም ብስነ መለኮታዊ አገባብ አተሓላቢፎምልና።⁴⁰

ክርስቲያን ተባሂሉ ከብቅዕ መጀመርያን ልዕሊ ኩሉን ብምስጢረ-ሰላሲን ምስጢረ ትስብእትን ክእምን ናይ ግድን ምኻኑ ተሓቢሩልና አሉ። ምስዚ እተጀረኑ ካልኣት መሰረታውያን ናይ እምነት ነጥባት ድማ አለዉ። ሓደ ካብዞም መሰረታውያን ነጥባት ዘይእምን ክርስቲያን ክብሃል አይበቅዕን እዩ። ክርስቲያን ናይ ግድን ናይ እምነት ሰብ እዩ።

ክርስቲያን እንታይ ወይስ ብመን ከም ዝእምን ምንጩን ወሳኒኡን መጽሓፍ ቅዱስ እዩ። ንውሳኔታት ሲኖዶሳት፣ ንትምህርቲ ሊቃውንቲ ስነ-መለኮትን መምህራንን፣ ንታሪኽ ቤተ ክርስቲያን ከቐቐለሉ ይግባእና። ግናኽ ብኣታቶም ከንቅዮድ ናይ ግድን አይኩነን። ናይ ስነ-መለኮት ክርክራት ካብ ዘመን ሃዋርያት (33-100 ዓ.ም) አትሒዙ ከም ዝነበረ ጊናውን ይቕጽል ምህላዉ ንርዳእ። እቲ ብግርህና ምርዳእ እተቐበልናዮ ሓቂ አብ ህይወትን ማሕበርን ምእመናን ክዓዩ ዝጸንሖ እምነት፣ አድላዩ ኩይኑ ምስ ተረኸበ፣ በብእዮኑ ብስነ-መለኮታዊ ሳይንስ፣ ብዓቢ ጥንቃቄ ጽዕዩ ተመዝጊቡ ይእከበልና አሉ።

ክርስቲያን ብመሰረታውያን ዝኹኑ ነጥባት እምነቱ ይልለ ኢልና፣ አቐዲምና። መሰረታውያን ትብል ቃል ንክርራ። ንኣብነት፣ ብሰላሲ ምእማን መሰረታዊ ስለ ዝኹኑ ነፍስ ወከፍ ክርስቲያን ተባሂሉ ከብቅዕ ክእምን ናይ ግድን እዩ። ሰላሲ ሓደነትን ሰለስተነትን ናይ መንነት አምላክ ክንገልጽ እንጥቀመሉ ስነ-መለኮታዊ ቃል እዩ። እዚ መሰረታዊ እዩ። ብድሕሪኡ ሰላሲ ከመይ ኢሉም እዮም ሰለስተ ዝኹኑ፣ ከመይ ኢሉምከ ሓደ ይኹኑ ዚብል ምርምር ክርክር ምስ ተላዕለ እተፈላለዩ ገለጻ ከውሃብ ይከኣል እዩ። ቁም-ነገርን ጓል ነገርን ዝብሃል አምር ከም ዘሉ ንገንዘቡ።

40 ብምስጢረ ሰላሲ፣ ብትስብእቲ ክርስቶስ፣ ዘይእምን ሃይማኖተኛ ክርስቲያን ክብህልዩ ደብቅዕ? አለዉዩ ከምኡ ዝኹኑ?

የሱስ ክርስቶስ ፍጹም አምላክን ፍጹም ሰብን ምዃኑ፤ እዚ ክልተ ባህርያት ድማ ተወሃሂዱ፤ የሱስ ክርስቶስ ጉይታና ምዃኑ መሰረታዊ እዩ፤ እቲ ቁምነገር እዩ፤ ኩላቱም እቶም ቀዳሞት አመንቲ ድማ በዚ አመኑ፤ ሓቢሮም ድማ ንመናፍቅን መፍረስቲ ትስብእቲ ከም በዓል ኦርዮስ ተቐሊሶም ተዓወቱሉም፤ ግናኹ፤ ብድሕራኡ እቲ ፍጹም አምላክ ምዃኑን ፍጹም ሰብ ምዃኑን፤ አብ የሱስ ክርስቶስ ተወሃሂዱ ምንባሩ እኳ እንተ አመኑ፤ ከመይ ኢሉ እዩ ተወሃሂዱ ነይሩ ዚብል ክርክር ምስ ተላዕለ እቶም ሓይ ባህርይ ዝብል ስነ-መለኮት ሒዞም እተነጸሉ፤ ተዋህዶ ኩኑ፤ ካቶሊካውያን፤ ኦርቶዶክሳውያን፤ ቀጺሉም ድማ ኩሉም ከኒሻታት ብስነመለኮት ክልተ ባህርይ ገለጽዎ፤ እዚ ዓል ነገር እዩ።⁴¹

እምብኣርከስ፤ ክርስትያን ብእምነቲ ይልል ክንብል ከሎና በቲ መሰረታዊ ዝበልናዮ ነጥብታት ምዃኑ ነቐልበሉ፤ ቅዱስ ኣጎስቲኖ ዝሃበና ዲማዊ ማዕዳ መምርሒና ንግበሮ ከምዚ ዚብል፤ ኣብቲ መሰረታዊ ወይ ቁምነገር ዝኹን ነጥብታት ሓድነት፤ ኣብቲ ዓል-ነገር ዝኹን ድማ ነጻነት፤ ኣብ ኩሉ ድማ ፈቃር ምዃን ይሃልወና።

4.4 ክርስትያን ምዃን ኣባልን ኣካልን ማሕበር አመንቲ ምዃን እዩ።

ብዛዕባ ኣባልነት ኣካልነት ኣቐዲምና እንጸፍናዮ ዘሎና መሰረት ንዝክሮ፤ ኣባላትን ኣካላትን ናይ ማሕበር አመንቲ ዝሕብሮ ክልተ ኣምራት ነቐልበሉ፤ ኣባልነት ቊጽርና ኣብቲ ማሕበር አመንቲ ምህላዉ፤ ኣካልነት ድማ ተሳታፊቲ ምዃንና የመልከት፤ ኣባላትን ኣካላትን ማሕበር አመንቲ ከንከውን ትእዛዝ አምላክ ስለ ዝኹን ግዴታ ድህ እምበር አማራጭ ከም ዘይኩን ኩቱት ገርና ንወሰዱ፤ ግላዊ ወይ ውልቃዊ ክርስትያን ብዘይ ኣባልነትን ኣካልነትን ኣብ ማሕበር አመንቲ ዘይክኣል ምዃኑ ርዳኣት ንኹን።

እንታይ እዩ ማሕበር አመንቲ? ማሕበር አመንቲ ክልተ ክፍሊ ዘለዎ ኣምር እዩ፤ በቲ ባህላዊ ትርጉሙ እቲ ካቶሊክ፤ ተዋህዶ፤

⁴¹ ቁም-ነገርን ዓል-ነገርን ዝኹን ኣብነታት ነጥብታት እምነት ተዛተዩሉ።
መንዩ ክርስትያን - 68

ኦርቶዶክስ፤ ከኒሻ ተባሂሉ ዝጽዋዕ ዘሎ ማሕበራት ናይ አመንቲ እዩ ክንብሎ ንክእል፤ ማሕበር መትከላዊ ጥርናፊ ዘለዎ ሕብረት ሰባት ክኸውን ከሎ፤ ኣብ እንዛረበሉ ዘሎና ኣርእስቲ፤ አመንቲ ብዝብል ቃል እተነጸረ ምዃኑ ነስተብህለሉ፤ ስለዚ እቲ ክርስትያን ኣብ ሓይ ኣብዞም እተጠቐሱ ኣባልን ኣካልን ኩይኑ ክርከብ ናይ ግድን እዩ።

ናይ ክርስትያናት ማሕበር አመንቲ ብዘይካ ባህላውን ናይ ወገንን ምዃኑ መንፈሳዊ ትርጉም ድማ ኣለዎ፤ ኩሉ እቲ ካቶሊክ፤ ኦርቶዶክስ፤ ተዋህዶ፤ ከኒሻ ተባሂሉ ዝስመ ባህላውን ወገናውን ብዘይ መንፈሳዊ ትርጉም ኩይኑ ክርከብ ከም ዝክኣል ግሁድ ትምህርቲ ናይ መጽሓፍ ቅዱስ እዩ፤ ኣብ ማቴዎስ 13:24-30,36-43 ነቲ ማሕበር አመንቲ ከም ጥዑይ እኽልን ክርዳድን ዝበቐሉ ግራት፤ ኣብ 13:47-51 ድማ ነቲ ማሕበር አመንቲ ከም ጽቡቕን ክፋእን ዓሳታት ዝገፍፍ መርበብ ይምስሉ፤ እቲ ዳሕራይ፤ ኣብ መወዳእታ ዓለም፤ ካብቲ ጽቡቕ ስርናይ ተፈልዩ ብሓዊ ዝኖድ ክርዳድ ወይ እቲ ሕማቕ ዓሳ ካብቲ ጽቡቕ ዓሳ ተለልዩ ዝድርበ ምስላ ናይ ባህላውያን ወገናውያን ዘይመንፈላውያን ክርስትያናት እዩ።

እምብኣርከስ ኣባልን ኣካልን ናይ ማሕበር አመንቲ ባህላውን መንፈሳውን ኣምር ኣለዎ እሞ ኩታፍ ክርስትና ሒዝና ከም ክርዳድ ከይንነድድ ወይ ከም ዝድርበ ዓሳ ከይንኸውንሲ፤ ቃል አምላክ ከም ዝሕብረልና ክልቲኡ አማሊእና ንረኽብ።

ኣባልነትናን ኣካልነትናን ኣብ ማሕበር አመንቲ ህያው፤ ማለት ብግብሪ ዝርእ ክኸውን ይግባእ፤ ኣቐዲምና፤ ክርስትያን ምዃን ከም ምስ አምላክ ናይ ኪዳን መርዓ ገርካ ምስ አምላክ እትነብሮ ኣድሃዊ ሓዳር መሰልናዮ ኔርና፤ መጽሓፍ ቅዱስውን ከማኡ ገይሩ ይምስሉ እሞ ነቶም ክርስትያናት ስድራ አምላክ ኢኹም ይብልና፤ ሓዳርን ስድራን ምህላው ድማ እሙን ኪንካ ብፍታው ሓላፍነት ምስካም ይሓትት፤ ከም መጓሰ ሓቢሩ ዝወፍርን ዝእቱን፤ ከም ህንጻ ኣብ ቦቦታኡ ተጋጢሙ ዝቐውም፤ ... ወዘተ ይምስሉ።

እስከ ነፍስ ወከፍና ክርስትያን ዚብል ስም ዝለበሰና ነፍስና ንሕክኸ፤ ኣብቲ ስድራ አምላክ፤ ኣብቲ መጓሰ አምላክ፤ ኣብቲ ህንጻ አምላክ ... ወዘተ ግቡእ ሰፈርናዶ ሒዝና ኣሎና? ከመይ

አሎኛ? አብቲ እኸባታት አምልኮ ናይ ማሕበር አመንቲ ብዘይ ብኩራትዶ ንርከብን ንሳተፍን አሎኛ? መባእናን ዕሽርናን ወትሩዶ ንህብ አሎኛ? አብቲ ኩሉ ዝሰራሕ አገልግሎታት ናይታ አባላታ ዝኹንና ማሕበር ግዴናዶ ንገብር አሎኛ? አብቲ ሕድሪ ናይ ምስታፍ ወንጌል ከም መመከሊትና ንሳተፍዶ አሎኛ? ነቶም ማሕበር አመንቲ የሱስ ክርስቶስ ዝሃዎም ሕድሪ፡ “ንሸካትኩም ጪው ምድሪ፡ ንሸካትኩም ብርሃን ዓለም ኢኹም” ይብል። ማለት ከም ማሕበር ሓላፍነት ናይ ምርሃውን ምርሕራሕን ንዓለም አሎኛ። ጪው ሓቂቂ የመቅር። ብርሃን ነዲዱ የብርህ። ክልቲኡ ምስላ፡ ከም ማሕበር፡ ንዓለም፡ መስዋእቲ ክፈልፍ ነጸብቕን ነምዕ ሮን ከም ዘሎ ይነግረና። ንገብሮዶ አሎኛ? አባልን አካልን ናይ ማሕበር አመንቲ ምዃን በረኽታት አለዎ፤ ዘይነምልጠሉ ግዴታታ ድማ ከምኡ። በዛ ሚዛን እዚአ ክንምዘንን ክንፍረድን ናይ ግድን እዩ። ነፍስ ወከፍና ከመይ ንምዘን?

4.5 ክርስትያን ምዃን አብቲ እተዋህበ ሕድሪ ናይ ምብሳር ወንጌል ክርስቶስ ተሳታፊ ምዃን እዩ።

የሱስ ክርስቶስ ቅድሚ ሞቱን ድሕሪ ትንሳኤኡን ኸሉም ደቀ መዛሙርቲ ደጋጊው ዘማሕጸኖም ዓቢ ሕድሪ አሎ። ቅድሚ ሞቱ ከምዚ ኢሉዎም፡ “እዚ ወንጌል መንግስቲ ኸአ ንምስክር ኩሎም አህዛብ አብ ብዘላ ዓለም ኪሰበኽ እዩ፤ ሽዑ መወዳእታ ይመጽእ።” ማቴ. 24:14። ድሕሪ ትንሳኤኡ ድማ “ስለዚ ኺዱ ኸሉም አህዛብ ብስም አቦን ወድን መንፈስን ቅዱስ እናአ ጠመቕኩም፤ ዝአዘዝኩኹም ኸሉ ኺሕልዉ ከአ እናመሃርኩም፤ ደቀ መዛሙርቲ ግበርዎም። እንሆ ድማ እነ ክሳዕ መወዳእታ ዓለም ኩሉ መዓልቲ ምላሽትኩም እየ።” ማቴ 28:19-20። (ማር 16:15። ሉቃ 24:46-48። ዮሃ 20:21። ግብ 1:8 ድማ አንብቡ)።

ተዋሂቡ ዘሎ ሕድሪ ናይ ምብሳር ወንጌል ክሳዕ መወዳእታ ዓለም ዝቕጽል ምዃኑ ድማ ነስተብህሉ። ስለዚ ንነፍስ ወከፍ ክርስትያን አብ ኩሉ ዘመናት እዚ ሕድሪ ናይ ምብሳር ወንጌል ዝምልከቱን ብዛዕባኡ ተጠያቂ ምዃኑን ንገንዘቡ። ነቶም ቀዳሞት ክርስትያናት ጥራይ እይተዋህበን።

እንታይከ እዩ እቲ ከነበሰሮ ሕድሪ ተዋሂቡና ዘሎ ወንጌል? መንከ እዩ ዘበሰሮ? ከመይ ጌርናኽ ኢና ነበሰሮ? ንመንከ ኢና ነበሰሮ? ናይዚ መልሲ አብ ምሉእ ሓዲስ ኪዳንን አብ ህይወትን ማሕበርን እቶም ቀዳሞት ክርስትያናትን አብ ድሕሪኡ ዘሎ ዛንታ ሚሰዮናውያንን ተሓቢሩ ንረኽቡ። ነቲ መን እዩ ክርስትያን ዚብል ሕቶና ድማ ሓምሻይ መልሲ ይሕንጽጻልና።

እቲ እነበሰሮ ወንጌል ዝሰዕቡ መሰረታውያን የጠቓልል።

1. እቶም ጽሑፋት ናይ ብሉይን ሓዲስን ብዛዕባ የሱስ ክርስቶስ መድሓኒና ዝብልዎ ኸልእት ምክፋል እዩ።
2. ብዛዕባ እቲ እተበጀወና የሱስ ክርስቶስ ጉይታና ልደቱን ትምህርቱን ሞቱን ትንሳኤኡን ትርጉሙን አብ ሓዲስ ኪዳን ተዋሂቡና ከም ዘሎ ጌርና ንሰባት ምንጋርን ምምሃርን እዩ።
3. ብእምነትን ንሱሓን ነፍስ ወከፍ ሰማዒ ነቲ እተበሰረሉ ወንጌል ተቐቢሉ ስጉምቲ ክወስድ እሞ ጸጋ እምላኽ ብተመክሮ ክፈልጦ ክንምህር እዩ።
4. ነቶም ንየሱስ ክርስቶስ ጉይታና ብእምነትን ንሱሓን ዝቐበሉ ካብ እምላኽ ሕድገት ሓጥያት ከም ዝረኽቡ፤ ደቂ እምላኽ ከም ዝኹኑ፤ መንፈስ ቅዱስ ከም ዝቐበሉ፤ ብኹሉ ጸጋታት ናይ እምላኽ ከም ዝባረኹ፤ ዘለአለም ህይወት ከም ዝወርሱ ምብሳር እዩ።
5. ነቶም ዝእመኑ ብቓል እምላኽ ምኽሶስኪስ፤ በረኽታቶምን ሓላፍነቶምን (ንግዚ ርእሶም፤ ንማሕበር፤ ንዓለም) ከለልዩ ምምሃር የጠቓልል።

ምብሳር ወንጌል ከቢድ ሓላፍነት እዩ። ታሪኽ እቶም ቀዳሞት ክርስትያናትን ጽሑፋት ሓዲስ ኪዳንን ታሪኽ ሚሰዮናትን ከም ዘርእዩና ከአ መስዋእቲ፤ ሰማእትነት፤ ፍቕሪ፤ ትዕግስቲ፤ ሜላ፤ ዕላማ፤ ምውጣን፤ ምምሕዳር፤ ... ወዘተ ዝጥይቑ እዘዩ ከቢድ ጉዳይ ምዃኑ ግሁድ እዩ። እቶም ቀዳሞት ክርስትያናትን ካልእት ነዚ ተልእኾ እዚ እተዓጥቁን ከም ዝኸከልዎ ንፈልጥ ኢና። ሕጂውን ወንጌል አብ ምሉእ ዓለም ተዘርጊሑ ዘሎ ዘበሰሮም ሰለ እተረኸቡ እዮም። ክርስትያናት ኢና እንብል፤ ነፍስ ወከፍና ከምቲ ዝግብእና አብቲ ምብሳር ወንጌል፤ ከምቶም ቀዳሞትን፤ ካልእት እተዓጥቁሉን ተሰሊፍና ገግዴና ንግበር እንተ ንህሉስ ዓወትና ክንደይ ኮን ምበርከተ? እምላኽና ድማ ክንደይ ኮን ምተሓጉስ!

ብዛዕባ እቶም ቀዳሞት ክርስቲያናት፤ ምስጢር ናይ ኣሳልጥ እም እንታይ ከም ዝነበረ ክንምሃርን ክንልብመሉን ይግባእ። እቶም ኣብ ብዛዕባ እቲ ፍቕሮም ንየሱስ ክርስቶስን ናብሉ ጥብቕ ዝበለ ህይወቶምን ተዛቲኖ። ከምኡውን ብዛዕባ እቲ ዝነበሮም ጥርናፊ ናይ ሓደ ማሕበር ምዃን ድማ ኣስተብሂልናሉ። እዚ ንባዕሉ ንተዓዘብቶም ናብ ክርስቶስ ዝስሕብ ብሰራት ምንባሩ ርኢናዮ። ቀጻልና እቲ ምስጢር ናይ ዓወቶም ኣብ ምብሳር ወንጌል ተሳታፍነትን ተወፋይነትን ናይ ኩላቶምን ናይ ነፍስ ወከፍምን ምንባሩ እጸቢቕና ንገንዘብ። እንተኹን-ውን፤ እቶም ቀዳሞት ኣመንቲ ዘሰለጥሙ ሰራሕ ናይ ምብሳር ወንጌል ብመንፍፃት ሰብ ጥራይ ዝግለጽ ኣይኩነን። ዘብቅዮም ካልእ ምስጢራት ነይሩዎም። ምብሳር ወንጌል ብመሰረቱ ሰራሕ እምላኽ ድኣ እምበር ሰራሕ ሰብ ኣይኩነን። እቶም ወንጌል ዘበሰሩ ዝነበሩ ኣመንቲ ብዘያዳ ዘብቅዮም ክልተ መለኮታዊ ሓይልታት ለቢሶም ነይሮም። እቲ ኣባታቶም ዝነበረ ምስጢር ናይ መለኮታዊ ሓይሊ ድማ ኣብ ኩላትና ክርስቲያናት ኢና በሃልቲ ክማሃድ ይግባእ። ክልተ ኣባታቶም ጉሊሆም ዝርኣዩ ዝነበሩ፤ ኣባናውን ክህልዉ ዝግባእ፤ ሓይሊ ናይ ጸሎትን ናይ መንፈስ ቅዱስን ምንባሩ ተደጋጊሙ ክንገር ይግባእ።

ከም ናይ ዘመንና ናይ ቅልጡፍ መረኽብን መሳለጥን (መገዓዝያ፤ ቤት ማሕተም፤ ተለፎን፤ ተለሺኹን፤ ራድዮ፤ ...) ዘይነበሮም ክስሉ ኣብ ውሽጢ ሰብዓ ዓመታት ኣቢሉ ንሶርያ፤ ንክፍለ ሃገራት ሎሚ ቱርኪ ተባሂሉ ዝጸዋዕ ዘሉ ሃገር፤ ንቆጵሮስ፤ ንግሪኽ፤ ንቅሪጤስ፤ ንኣካያ፤ ንመቄዶንያ፤ ንማልታ፤ ንኢጣልያ፤ ንስጳና፤ ንግብጺ፤ ንኢብያ፤ ንኢትዮጵያ ... ወንጌል ኣበሰሮም። ኣብ መብዝሕትኡ ድማ ማሕበራት ናይ ኣመንቲ ተኸሉም። ክሳብ ህንድን ሃገር እንግሊዝን-ውን ከም ዘበሰሩ ያታ ኣሉና። ከመይ ገይሮም ክኣልዎ ኢልና ክንድነቕን ክንመራመርን ይግባእ።

ሓደ ግሁድ ምላሹ ነፍስ ወከፍን ኩላቶምን ኣብ ምብሳር ወንጌል ተሳተፍቲ ስለ ዝነበሩ እዩ። የሱስ ክርስቶስ ነቶም ደቀ መዛሙርቱ ወንጌል ከበሰሩ ከምልምሉምን ሕድሪ ክህዩምን ከሎ ከም ወፍሪ ገይሮም ክሓስብዎ ኣብ ኣተሓሳስባእም ሰሪጾም ነበረ። ወፍሪ ኣንቂድካ እትኸዶን ኣተሰልጦን ሰራሕ ድኣ እምበር ንሱ ባዕሉ ናብኻ ዝመጽእ ኣይኩነን። ማር.16:15።

ምብሳር ወንጌል ወፍሪ ምዃኑ የሱስ ብቻል ጥራይ ዘይኩነስ ብኣርኣያ ድማ ምሂሩዎም። ማቴ.4:23 ከምዚ ይብል፤ “የሱስ ድማ ኣብ ኩላ ገሊላ፤ ኣብ ቤት ጸሎቶም እናመሃረ፤ ወንጌል መንግስት-ውን እናሰሸኸ፤ ... እናሕወዩ ይዘውር ነበረ።” (ማቴ 9:35። ማር 1:38)

ኣብቲ ዘመን ቀዳሞት መዛሙርቲ ምብሳር ወንጌል ናይ ፍሉያት ሰብ ሞያ ሰባት ኣይነበረን። ነፍስ ወከፍ ኣማኒ ከከም ተውህቦሉ ኣብ ምብሳር ወንጌል ዝወፍር ኣካል እዩ ነይሩ። እቲ ክርስቲያን ዚብል መጽውዒ ብ44 ድ.ል.ክ. ኣብ ኣንጾኪያ ብመውጻእቲ ሳን ነቶም ኣመንቲ ዝጠብቑም ምዃኑ ንዘከር። እዚ ብርቱዕ ማሕበር ድማ ብፍሉያት ሰባት ከም ሃዋርያት ኣይኩነን ተመሰሪቲ፤ ብተራ ኣመንቲ ሽኩሉ ወንጌል ዘበሰሩ ዝነበሩ ድኣ እምበር። ቦታ መዓልቲ ተንቲኮስተ ብመንፈስ ቅዱስ ተመሊእም “ብዛዕባ እቲ ዓብዪ ግብሪ ኣምላኽ” ዝሃረቡ ዝነበሩ እቶም ሃዋርያት ጥራይ ኣይነበሩን። ሚእትን ዕስራን ሰብሉትን ኣንስትን የበሰሩ ከም ዝነበሩ ንፈልጥ። (ግብ 1:14,15። 2:4,11)። ኣብ ምብሳር ወንጌል ዘካይድዎ ዝነበሩ ጉሰንስ ከም ውሕጅ ወይ ከም ባርዕ እዩ ነይሩ ክንብሎ ሽክለል። በዚ ምክንያት እዚ ድማ እዩ እቶም ደቀ መዛሙርቲ ተኸሲሶም ኣብ ቅድሚ ሞላ ምስ ተጸውዑ፤ “እቲ ሊቀ ኻህናት ... በዚ ስም እዚ ኸይትምህሩዶ ኣምሪርና ኣይነገርናኩምን፤ እንሆ ኸኣ ንዩሩላም ብትምህርትኹም መሊእኩምዎ ... ” ኢሉ ዝጨደረሉም። ሉቃስ ጸሓፊ ግብሪ ሃዋርያት ድማ ወሲኹ፤ “ኣብ ቤተ-መቐደስን ኣብ በቤትን ብሰራት የሱስ ክርስቶስ ምምሃርን ምስጢኽን ኣይብኩሩን ነበሩ” ይብለና። ግብ 5:28,42። 8:4-5,25. ..

ንሰባት ወንጌል ከበሰሮም ከለዉ ኣብ ጳጢር፤ ኣብ ቤተ ክርስቲያን ጥራይ ኣይነበረን። የሱስ ክርስቶስ ነታ ሳምራዊት ሰበይቲ ናብ ኣምላኽ፤ ዝመለሳ፤ ናብ እምነት ብክርስቶስ ዘብጽሓ ኣብ መገዲ፤ ኣብ ጥቓ ዓላ፤ ከም ዕላል ገይሩ እዩ። ጳውሎስን ሲላስን ነቲ ሓላው እሱራት ናብ ምድሓን ዝበጽሖም ኣብ ቤት ማእርቲ ከሎ ድኣ እምበር ኣብ ቤተ ክርስቲያን ኣይነበረን። ኣረ ቤተክርስቲያን ዝብሃል ፍሉይ ህንጻ ናይ ኣምልኮ ድሕሪ 250 ድ.ል.ክ. እዩ ጀሚሩ።

ድሕሪ 100 ዘሎ ዘመናት ግና አብቶም ምእመናን ጽቡቕ መሲሉ መጥቶም ዝኾነ ኩነታት ላቲናዊ ዝባህሩ ጽልዋታት ክልዓል ጀመረ። እቲ ምብሳር ወንጌል ናይ ፍሉያት ሰባት፣ ናይ ፍሉይ ክእለት ዘለዎም ሰባት ክኸውን ጀመረ። ፍሉያት ሰባት ፍሉይ ክእለት ዘለዎም መምህራን፣ ወንጌላውያን፣ ካህናት፣ ፓስቶራት ... ወዘተ ከም ናቶም ጥራይ ገርካ ምሕሳብ ተላዕለ። እቲ ነፍስ ወከፍ እማኒ ክሳተፎን ክዕጠቕሉን ክወፍረሉን ዝግብእ አገልግሎት ምኻኑ ተገዲፉ ናይ ቤተ-ክህነት አገልግሎት ኩነ። ክኢላታት ምህላው ጌጋ የብሉን። ብዘመን እቶም ቀዳሞትውን ነይሩ እዩ። ግናኽ አገልግሎት፣ ጥራይ ናይ ፍሉያት፣ ናይ ቤተ-ክህነት ሰባት ምስ ኩነት እቲ ተራ ምእመናን መንፈሳዊ ዕጥቁን ወፍሩን ዝፈትሖ ጃለ ኩነት። እቲ ምህርቲ ድማ ወሓደ።

ነቶም ቀዳሞት አመንቲ፣ መንፍዓት፣ ምስጢር ናይ ዓወቶም አብ ምብሳር ወንጌል ከም ዝነበረ፣ ማለት ተወፋይነት፣ ዕጥቂ፣ ወፍሪ፣ መስዋእቲ፣ አገባብ፣ ሚላ፣ ጥርናፊ፣ ምምሕዳር፣ ምምሃር ... ወዘተ ከም ዝጥይቑ ከም ዘማልእዎን አሕጺርና ተዛቲፍሉ አሎና። እንተኹንውን ዘሰለጥዎ ብመንፍዓት ጥራይ ዘይግለጽ እዩ። ምብሳር ወንጌል ብመሰረቱ ሰራሕ አምላኽ እዩ። ልዕሊ መንፍዓት ሰብ፣ ብቐዓት ዝገበርም መለኮታዊ ምስጢር ድማ ነይሩ። ክልተ አባታቶም ጉሊሁ ዝርእሖ ሓይሊ ናይ ጸሎትን ሓይሊ መንፈስ ቅዱስን ለቢሶም ነይሮም መሰለጥቲ ዝገበርም።

ጸሎት፣ አምላኽ አባናን ብአናን ገይሩ ፍቓዱ ከዓዲ ልብና፣ አአምሮና፣ አካላትና፣ ትሕዝቶና፣ ኩለንትናና እንኸፍተሉ ናይ ርክብ መገድን፣ ናይ ዓወት አጽዋርን እዩ። የሱስ ክርስቶስ ነቶም ደቀ መዛሙርቲ ከምልምሎም ከሎ ሓንቲ ነገር አጸቢቕም ክፈልጡዎ ዝደለዩም ጸላይቲ ክኹኑ ነበረ። ብቻልን ብኣርአያኡን ድማ ኣርአዮም።

"... አብ ሓንቲ ስፍራ ኪጽሊ ጸኒሑ፣ ምስ ወድኢ፣ ሓደ ኻብ ደቀ መዛሙርቲ፣ ጉይታይ፣ ከምቲ ዮሃንስ ንደቀ መዛሙርቲ ዝመሃርም ምጽላይ ምሃረና፣ በሎ።" ሽዑ የሱስ ንደቀ መዛሙርቲ ብዛዕባ ምጽላይ ዝመሃርም አብ ሉቃ 11:1-13 ተመዝጊቡ ንረኽቡ። አብ ጥቕስታት 2-4 ብዛዕባ አብ ጸሎቶም ክዓምሞም ዘለዎም ዓበይቲ ጉዳያት ይምህርም። አብ ጥቕስታት 5-12 ድማ ንመንን ብኸመይ ዝበለ መንፈስ ከም ዝጽልዩን ብምሳሌ

ይምህርም። አብ ጥቕስ 13 ድማ ጸሎቶም ብዝዓበዩ ደረጃ ከም ዝምለስ፣ ማለት አምላኽ ንምህላእም መልሲ ክህቦም ከሎ፣ ብምርሃው ጥራይ ዘይኩነስ፣ መንፈስ ቅዱስ ብምሃብ ከም ዝዝገጥ ይሕብረሉም።

እቶም ቀዳሞት ደቀ መዛሙርቲ ብቻል የሱስን ኣርአያኡን ተማሂሮም ጸላይቲ ከም ዝነበሩን፣ ዘሰለጥዎ ድማ ብመልሲ ናይ ጸሎት ምንባሩን ግብሪ ሃዋርያትን መልእኽትታት ሓዲስ ኪዳንን ዝምስክርዎ እዮም። ከም ናይ ዘመንና ናይ ቅልጡፍ መራኽብን መሳለጥን (መጉዓዝያ፣ ቤት ማሕተም፣ ተለፎን፣ ራድዮ፣ ተለቪዥን ...) ዘይነበርም ክነሱስ አብ ውሽቲ ሰብዓ ዓመታት ወንጌል ዘበሰርወን ዓድታታ ገሊአን ሰሚናየን አሎና።

እቲ ካልኣይ መለኮታዊ መልሲ ነቲ ከመይ ገይሮም ክኣልዎ ዝበል ሕቶ ድማ ሓይሊ መንፈስ ቅዱስ ለቢሶም ነይሮም እዩ። ነቶም ሰለስተ ዓመታት ብቻልን ብኣርአያን መልሚሉ ዘሰልጠናዎ ደቀ መዛሙርቲ፣ ድሕሪ ትንሳኤኡ፣ ወንጌል ከበሰሩ ብኡብኡ ኣይለእኸምን። ምድላዎም ገና ዝጉደሎ ዕጥቂ ነይሮም።

ስለዚ ድማ እዩ፣ አብ ግብ 1:4-5,8 ከምዚ ኢሉ ዘማሕጸናም፣ "...የሃንስ ብማይ እዩ ዘጥመቐ፣ ንሸኻትኩም ግና ድሕሪ ቕሩብ መዓልቲ ብመንፈስ ቅዱስ ክትጥመቑ ኢኹም እጥ፣ ነቲ ኻባይ ዝሰማዕኩም ተስፋ አቦ ተጸበዩ፣ ኢሉ ኻብ የሩሳሌም ከይወጹ አዘዘም። ... መንፈስ ቅዱስ ናብኻትኩም ምስ ዚወርድ ግና፣ ሓይሊ ኸትቅበሉ፣ አብ የሩሳሌምን አብ ይሁዳንን አብ ሰማርያን ክሳዕ ወሰን ምድሪ ምስክርት ክትኩኑኒ ኢኹም በሎም።"

እቶም ደቀ መዛሙርቲ ንምብሳር ወንጌል ዘብቅዮም መለኮታዊ ሓይሊ ልዕሊ ዓቕሚ ሰብ ለቢሶም ምንባርም ክስቁረና ሓዲስ ኪዳን ንምግላጹ ዝጥቀሙሉ ቃላት ነስተብህሉ። ከም ሓይሊ መንፈስ ቅዱስ እተቐበሉ (ግብ 1:8)፣ ብመንፈስ ቅዱስ እተጠመቑ፣ (1:5)፣ ብመንፈስ ቅዱስ ዝመልኡ (2:4)፣ መንፈስ ቅዱስ ኣብኣም ዝፈሰሰ (2:33)፣ መንፈስ ቅዱስ ዝመርሖም (ሮሜ 8:14)፣ ... ወዘተ እናበለ ይዛረቡሉም።

እዚ ንምብሳር ወንጌል ዘብቅዕ መንፈስ ቅዱስ ነቶም ቀዳሞት መዛሙርቲ ጥራይ እተዋህበ ፍሉይ ውህበትዶ እዩ ነይሩ? እቲ

ክብረር ዘለዎ ወንጌል ክላዕ መወዳእታ ዓለም ከየቋረጸ ዝቐጽል ሕድሪ ካብ ኩነት ንዕሉ ብቐዓት ዚግብረና ውህበት መንፈስ ቅዱስ ድማ ከማኡ እዩ። ከምኡ ምዃኑ ድማ ተስፋታት ናይ ቃል እምላኽ፣ ኣብነታት ናይ ኣመንቲ ኣረጋጊጹ እዩ ዚምስከረልና። ንኣናብዶ እዩ? እወ ንኣና ድማ እዩ ብርግጽ።

መንከ እዩ መንፈስ ቅዱስ? መንፈስ ቅዱስ ሳልሳይ ኣካል ናይ ሰላሲ እዩ። በቲ ኣብ መጽሓፍ ቅዱስ ተዋሂቡዎ ዘሉ (1) መለኮታዊ መጽውዒ ስማቲ፣ (2) በቲ መለኮታዊ ባህርያቲ፣ (3) በቲ መለኮታዊ ተግባራቲ መንፈስ ቅዱስ ኣምላኽ ምዃኑ ርዳኣት ንኹን።

ኣብ ዮሃ 14:16, 26, 26:11 15:26:11 16:7 የሱስ ክርስቶስ ንመንፈስ ቅዱስ ጸራቅሊጦስ ዚብል ስም ሂብዎ ነንብብ። እዚ ስም እዚ ንመንፈስ ቅዱስ ዚሃበሉ እዋን ንደቀ መዛሙርቲ ኪሰናበቶም ከሎ እዩ። ሽዑ በቲ ካብታቶም ምፍላዩ ዘተምብሃሉም ጉህዮምን ፈሪሆምን ተደናጊሮምን ክጸሩዎ ኣይከኣሉን። በዚ እዋን እዚ እናኣጸናንዐ ብዛዕባ መንፈስ ቅዱስ ጸራቅሊጦስ ከም ዝኹነሉም መሃሮም።

ጸራቅሊጦስ ናይ ግሪኽ ቃል እዩ። ንሱ ጠርኒፋዎ ዘሎ ኣምር ኣዝዩ ሰፊሕ ስለ ዝኹን ድማ ናብ ዝኹን ቋንቋ ብሓደ ቃል ክትርጉም ኣይተኻለለን። ጸራቅሊጦስ መጻናንዒ፣ ጠበቓ፣ ረዳኢ፣ ግርኪ፣ መሓዛ፣ ብጻይ፣ ተሓላቂ፣ ተኻፋሊ፣ ኣማኸሪ፣ ወኪል፣ ዋልታ ... ወዘተ ከስምዕ ይኸእል እዩ። መንፈስ ቅዱስ ንነፍስ ወኸፍ ኣማኒ ብጻይ ይኹኖ እሞ ኩሉ ከም ፍቓድ ኣምላኽ ዘበለ የማልኣሉ።

4.6. ክርስትያን ናይ ተስፋ ኣማኒ ብምዃኑ ይልሉ።

ተስፋ ኣብ መጽሓፍ ቅዱስ ኣዝዩ ዓቢ ስነ-መለኮታዊ ኣምር ሓዚ ይርከብ። ኣምላኽ ንኣመንቲ ብዙሕ ተስፋታት ሂቡዎም ኣሉ። ካብኡ፣ ክልተ ዓበይቲ፣ መለዮ ናይ ክርስትያን ዝኹኖ ኣለዎ ነቲ መን እዩ ክርስትያን ዚብል ሕቶና መልሲ ዝህባና። እታ ሓንቲ ተስፋ ናይ ዘልኣለም ህይወት ክትከውን ከላ፣ እታ ካልኣይቲ ተስፋ ናይ ምምላስ የሱስ ክርስቶስ እያ።

እምነት ብምምላስ የሱስ ክርስቶስ ኣብ ህይወትን ቃልስን ብሰራት ወንጌልን ናይቶም ቀዳሞት ኣመንቲ ዓቢ ግደ ሓዚ ነይሩ። የሱስ ናብ ሰማይ እናዓረገ፣ ጌና ካብ ዓይኖም ክይተኸወለ፣ መላእኽቲ ነቶም ደቀ መዛሙርቲ ዘበሰርዎም፣ ኣብ ግብ 1:11 ከምዚ ይበል።

“ኣቲም ሰብ ገሊላ፣ ስለምንታይ ናብ ሰማይ እናጠመትኩም ደው ኢልኩም ዘሉኹም? እዚ ኹላትኩም ናብ ሰማይ ሺዓርግ ከሉ ዝርእኹምዎ ኹምኡ ገይሩ ኸኣ ኪመጽእ እዩ፣ በልዎም።”

ቅድሚ ሕጂ ኣብ ታሪኽ መዘና ብዘይብሉ ደረጃ ዝዓበየ ፍጻሜ ዝሓዘ ምግሃድ የሱስ ክርስቶስ ጉይታና ብትስብእቲ ክኸውን ከሎ እቲ ብድሕሪ ሕጂ ዝፍጸም ካልኣይ ምምላስ የሱስ ክርስቶስ እዩ። ብዳግማይ ምጽኣት የሱስ ክርስቶስ ብተስፋ ምጽባይ መለዮ ናይ ክርስትያን ምዃን እዩ ነይሩ። ብዳግማይ ምጽኣት የሱስ ክርስቶስ ተስፋ ገይሮም ዘይኣምኑ “ነብያት ሓሶት፣” “ከም ፍትወት ርእሶም ዚመላለሱን ዚላግጹን መላገጽቲ” ይብሉም ሃዋርያ ጴጥሮስ (1 ጴጥ 2:11፣ 3:1-4)።

ምምላስ የሱስ ክርስቶስ ዓበይቲ ቡብመደቦም ዝፍጸሙ ናይ ትንቢት ጉዳያት ይዓምም። ብዛዕብኡ ክንዛረብ ሕጂ መስመሩ ኣይኩነን። ብጃምላዊ ኣዘራርባ ግና፣ ብምምላስ የሱስ ክርስቶስ፣ ኣበራት ዘይብሉ፣ ጽድቂ ዝኽበሉ ሓድሽ ሰማያትን ምድርን (መንግስቲ ኣምላኽ ብፍጻሜ) ክትከል ምዃኑ መጽሓፍ ቅዱስ ይምህረና። ዳግማይ ምጽኣት ኣብ ምሉእ መጽሓፍ ቅዱስ ብፍላይ ድማ ኣብ ሓዲስ ኪዳን ኣማእታት ጊዚ ተጠቒሶ ንረኽቦ።

ካልኣይ ነቶም ቀዳሞት ኣመንቲ ብዓቢ ቁላሕታ ዘጠምቶም ከኣ ተስፋ ትንሓኢን ናይ ዘልኣለም ህይወትን ነበረ። ሞት መወዳእታ ህይወት ከም ዘይኩን እቶም ክርስትያናት ርዳኣት ነበሩ። እቲ ታሪኻዊ ሓቅነት ዘለዎ ትንሓኢ የሱስ ክርስቶስ፣ ንቶም ኣመንቲ ዘልኣለም ህይወት ከም ዝወርሱን ካብ ምወታት ከም ዝትንስኡን ዲግ ዝበለ ውሕስነቶም ነበረ።

በዞን ክልተ ዓበይቲ ተስፋታት ነፍስ ወከሮም ርግጸኛታት ብምዃን ክርስትያናት ምዃናም ይልለዩ ነይሮም። ሃዋርያ ዮሃንስ ኣብ 1ይ ዮሃ.3:13 “እዛ ተስፋ እዚኣ ኣባሉ ዘላቶ ዘበለ ኹሉ፣ ከምቲ ንሱ ንጹሀ ዝኹን፣ ንርእሱ የንጽህ ኣሉ፣ ይብል። ሃዋርያ

ጴጥሮስ ድማ ከምኡ፡ “... ነቲ ብምግሃድ የሱስ ክርስቶስ እትረክብዎ ጸጋ ምሉእ ተስፋ ግበሩ” ይብላና። (1ይ ጴጥ 1፡13።) በዘን ክልተ ተስፋታት እዚአተን ርግጽታት ኩይኖም ኣብ እዋን መከራን ሽግርን ምጽንናዕ ይረክቡ፤ ሓይሊ ይረክቡ ነይሮም። ንኹሉ ወንጌል ከበሰሩን ከምህሩን ከለዉ ድማ ንዛረበሉ ዘሎና ተስፋ ዘይዝንግዕም ኣርእስቲ ነበረ። ብኣንጻሩ ናይ ዘልኣለም ፍርዲ ከም ዝህሉ ድማ ይኣምኑን የጠንቅቂን ነበሩ።

እምብኣርከስ መን እዩ ክርስትያን ዚብሃል ከሎ፡ ትምህርቲ ሓዲስ ዚኣን ምስ ተመክሮ እቶም ቀዳሞት ኣመንትን ኣቋራኒ እነለልዩሉ ምሉእ ሰእሊ ሂቡና ኣሎ። እነለልዩሉ መንነት ወይስ መልክዕ ናይ ክርስትያን ምዃን ሽዱሽተ መለለዪታት ከንጥምት ይገብረና። እቲ እዚ መልክዕ እዚ ዘለዎ ነቲ ክርስትያን ዚብል ስም ብግዞት ለቢሰዎ ኣሎ ማለት እዩ። ነፍስ ወከፍና፡ ነንዝእርእስና በዚ ሓዲስ ዚኣን ሂቡና ዘሎ መለለዪ ንርእስና ንጠምታ እዋ፤ ኣበይ ጉዲልና ከም ዘሎና ኣለሊና ብእምነትን ብንስኣን ብምእዛዝን ናብቲ ምሕረተኛናን በዓል ጸጋን ዝኹን ኣምላኽ ንቕረብ ጉድለትና ከምልኣልና። እምብኣርከስ መን እዩ ክርስትያን ንዚብል ሕቶና ተማራማርና ዝረከብናዮ ዝጸፃዩ መልሲ - ሰእሊ ናይ ክርስትያን እንሆ።

1. ክርስትያን ምዃን ብእምነት ብየሱስ ክርስቶስ ጉይታ፡ ብንስኣ፡ ብሓዲስ ልደት ናይ ሓድሽ ርክብ ምስ ኣምላኽ መሰረት ዝገበረ ሰብ እዩ።
2. ክርስትያን ምዃን ጸጋ ኣምላኽ ዝፃዘዙ ህይወት ምንባር እዩ።
 - 2.1 ናብ የሱስ ክርስቶስ ጥብቕ ኢልካ እትነብሮ ህይወት እዩ።
 - 2.2 ቅዱስን ፈቃርን ህይወት ክትነብሮ ዘኽእለካ እዩ።
3. ክርስትያን ብሰነ-መለኮታዊ መሰረታዊ ምርጻእ ብመንን እንታይን ስለምንታይን ከም ዝእምን ዝፈልጥ ሰብ እዩ።
4. ክርስትያን ኣባልን ኣካልን ናይ ማሕበር እመንቲ ብምዃኑ ይልላ።
5. ክርስትያን ኣብቲ እተዋህበ ሕድሪ ናይ ምብሳር ወንጌል የሱስ ክርስቶስ ወትሩ ተሳታፊ እዩ።
6. ክርስትያን ብትንሳኤ እመንትን ብምምላስ የሱስ ክርስቶስን ብዘልኣለም ህይወትን ምሉእ ተስፋ ዘለዎ ኣማኒ እዩ። ከምኡውን ብዘልኣለም ፍርዲውን ይኣምን።

ምዕራፍ 5 ቀሪም

መን እዩ ክርስትያን ዚብል ሕቶ ንንፍስ ወከፍ ሰብ፡ ብፍላይ ድማ ንምእመናን ዚምልከት፡ ሓይ እኳ ጉስይዎ ኪሓልፍ ዘይግብእ ኣዝዩ ዓቢ ጉዳይ ስለ ዝኹን፡ ኣዕጋቢ መልሲ ከንረክቡ ተዛቲና። መልሲ ከንረክብ ከሎና ዝቐላቐሰናዮ ሕቶታት፡ ዝዘንጋዕ ናዮውን ከም ዝህሉ ዘይስሓት እዩ። ነዚ ተመሊስና ንጸጽዮ ዘሎና ጉዳይ ቀሪም ዝብል ስም ንሃቦ። ኣሕጽር-ኣሕጽር ኣቢልና ድማ ነስተብህለሉ።

5.1 ባህላውን መንፈሳውን ክርስትያን።

እቲ ዘጽዕናዮ መልሲ ዝህበና ሰእሊ እቲ ክርስትያን ብዕድመ ማዩ ዝሰተየ፡ ተረዲኡ ዝእምን፡ ዝንሳኦ፡ ካልኣት ኣድለይቲ ስጉምትታት እናወሰደ ዝቐጽል ይመስል። ኣብ ተዋህዶ፡ ካብኢኩ፡ እርቶዶክስ፡ ከኒሻ ስድራ ቤትን ባህልን ዓብዩ፡ ብሕጻኑ እተጠመቐስ፡ ክሳብ ተሓቢሮም ዘለዉ ተረዲኡ ናይ ሰብኣዊ ስጉምትታት ዝወሰድሲ ክርስትያንዶ እዩ? እዚ ሕቶ እዚ፡ ብመትከል፡ ኣብ ሓዲስ ዚኣን ተሓቲቱን ተመሊሱን ንረክብ።

ኣቐዲምና ከም ዝተዓዛብናዮ ነቲ ዕድሉ ኣጸቢቑሉ ኣብ ክርስትያናዊ ስድራን ባህልን ተወሊዱ ዝዓቢ ሰብ ባህላዊ ክርስትያን ሰሚናዮ ኒርና። እንተኹሃውን እዚ ባህላዊ ዕድል ናብቲ መንፈሳዊ ትርጉም ናይ ክርስትያን ምዃን ንምስጋር ምቕእ ዝገብረልና ድልድል እምበር ንባዕሉ መደምደምታ ኣይኩንን። ኣብ ዮሃ.8፡30-59 የሱስ ክርስቶስ፡ ኣብ ሮሜ.2፡17-29። 3፡1-31። 4፡1-24 ድማ ጳውሎስ ብመትከል እናመሃሩ ዝህቡና ዘለዉ መልሲ ብዛዕባ እንዛረቡ ዘሎና ኣርእስቲ እዩ።

ኣብ እተሓበሩ ጥቕስታት፡ ኣይሁድ ንየሱስ ክርስቶስ ንሕና ዘርኢ ኣብርሃም ኢና፡ ኣቦና ኣብርሃም እዩ፤ ስለዚ ድማ ኣምላኽ ኣቦና እዩ እናበሉ ምስ ተነዩትሉ ዝበሎም ንስማዕ። ዘርኢ ኣብርሃም ምዃኖም ይእመንሉም። ግናኽ ኣብነት ኣብርሃም ወሲዶም እምነትን ግብርን ናይ ኣብርሃም ዘይምግባሮም ይነቕፎም። ኣረ ከምቲ ዝተነዩትሉ ደቂ ኣምላኽ ምዃኖም ምቕባል ኣብዩ ብግብርኹም ደቂ ድያብሎስ ቸኹኑ ኣሎኹም ይብሉም።

ጳውሎስ ዝብሎ ድማ ካብ ሮሜ.2:17 ጀሚርኩም ከላዕ ራብዓይ ምዕራፍ ዘሎ ዝግ ኢልኩም እቅልብሉ። ቁም ነገር እቲ ጳውሎስ ዝማጉተሉ ዘሎ ጉዳይን ተዋሂቡ ዘሎ መትከላዊ መልስን ተመልከትዎ። ባህላዊ ብዘይ መንፈሳዊ ኣይሁዳዊ ምዃን፣ መሊእካ ኣሰር ኣብርሃም ምስዓብ ከም ዘይኩነ ይገልጽሉም።

እምብኣርከስ፣ ኣብ ቅድሚ ኣምላኽ ባህላዊ ዘይመንፈሳዊ ክርስትያን ምዃን ጉደሎ ክርስትያን ምዃኑ ክቲት ጊርና ንረድኣዮ። ባህላዊ ክርስትያን ምዃን ኣበር ወይ ስሕተት ኣይኩነን። ግናኽ መደምደምታ ከም ዘይኩነ፣ መሳገሪ ናብ መንፈሳዊ ክርስትያን ምዃኑ ንረዳእ።

5.2 ኣርባዕተ ሃይማኖትዶ እዮም?

ካቶሊክ፣ ተዋህዶ፣ ኦርቶዶክስ፣ ኬኒሻ ኣርባዕተ እተፈላለዩ ሃይማኖታትዶ እዮም? ኣይኩነን። ኣርባዕተ ማሕበራት ናይ ሓደ ክርስትያን ሃይማኖት፣ ኣርባዕተ እንዳ ናይ ሓደ ስድራ ኣምላኽ፣ ኣርባዕተ ጨንፈራት ኣብ ሓደ ጉንዲ ክርስትያን ሃይማኖት ዘለዉ ድኣ እምበር እተፈላለዩ ኣርባዕተ ሃይማኖታት ከም ዘይኩኑ ንረዳእ። ከምኡ ዘስምዕ ቋንቋ ድማ ንጠቐም። ኣብ መንጎእም ዝልዓል ክርክራት ድማ ናይ ኣብ ሓደ ደምበ ዘለዉ መጉተን ባእስን ጊርና ጥራይ ንወሰዱ። ንኣብነት፣ ሓደ ለማኒ ካብ ሓደ እተጠቐሱ ኣርባዕተ ማሕበራት ኣባልነቱ ናብ ሓደ ካልእ ካብቶም ኣርባዕተ እንተ ሰገረ ሃይማኖት ቀይሩ ኣይንበል። ነቲ ክርስትያን ዝብል ቃል ባህላውን መንፈሳውን ትርጉም ከም ዘለዎ ኣስተብሂልናሉ ኔርና። እንተ በዚ እንተ በቲ ነቲ ቃል ተጠቐምናሉ፣ እቲ ኣንድነትን ሓደነትን ሃይማኖት ናይ ህዝበ ክርስትያን መሰረታውን ስነ-መለኮታዊ ሓቅን ምዃኑ ንፍለጥ። እዚ ዝጠቐስናዮ ሰብ ተሳጊሩ ኣባል ናይ የሆዋ መሸኸር ወይ ኣሰላማይ እንተ ዝኸውን ግና ሃይማኖት ቀይሩ ክንብል ንክእል።

ሃዋርያ ጳውሎስ ኣብ ኤፌ.4:4-6 ንኣንድነትን ንኣንድነት ናይ ክርስትያን ሃይማኖት እናኣኸረረ ዝድርድርም ነጥብታት ነስተብህለሉ።

“ነቲ ሕብረት መንፈስ ብማእለር ሰላም ጊርኩም ክትሕልውዎ ተጋደሉ። ከምቲ ብሓንቲ ተሰፋ ጽውቁኹም እተጸዋዕኩም ድማ፣ ሓደ ስጋን ሓደ መንፈስን እዩ። ሓደ ጉይታ፣ ሓንቲ እምነት፣

ሓንቲ ጥምቀት፣ እቲ ልዕሊ ኹሉን ብኹሉን ኣብ ኹሉን ዘሎ ሓደ ኣምላኽን ኣብ ኹሉን ንሱ እዩ።”

5.3 መን ይፍረዶ?

ኣብ ውሽጢ እቲ ሓደ ክርስትያን ሃይማኖትን ኣብ እቶም ካብቲ ጉንዲ ጠቢቕም ጠቢቦም ዝግልጹ ማሕበራትን ክርክር ከቶ ኣይክቋርጽን እዩ። ከምዚ ኪኸውን ከሎስ ከመይ ኢሉ ይሸምገልን እወንታዊ መፍትሕን ይርከቦ?

መጽሓፍ ቅዱስ ከንንብቦ ከሎና ሰለስተ መትከላዊ መምርሒ ይሃልወና። ሽዕ ጽቡቕ ምርዳእ ክንረከብ ኣና። ቀዳማይ እንታይ እዩ ዚብል ዘሎ ኢልና ኣዳቂቕና ንፍለጠ። ካልኣይ እንታይ ማለቱ እዩ ኢልና ንመርምሮ። ሳልላይ ንኣይ ብቐዳሚነት ንኸልኦት ድማ ከምኡ ብከመይ ይምልከተና ኢልና ንመርምሮ። በዚ መምርሒ እዚ ንምስትውዓልና ክቕለስ ነላምዶ። በቲ መጽሓፍ ቅዱስ ዚብሉን ማለቱን ዘይድገፍ ዘበለ ኹሉ፣ ብግለ ሰብ ወይስ ብጉባኤ ወይስ ብሲኖዶስ ወይስ ብማሕበራት እንተ መጽውን ዋጋ ኣይገሃዱ። ኣድላዪ ምስ ዝኸውን ድማ ኣዳዕዲዕና ንቃወም። በዚ መትከል እዚ ክንሸምገል፣ ክንምራሕ፣ ክንቐየድ ግና ኣብ ማእከል ኣመንቲ ፍልጠት ቃል ኣምላኽ ክድንፍዕ የድሊ።

ሃዋርያ ዮሃንስ ብዛዕባ የሱስ ክርስቶስ ኪዛረብ ከሎ፣ “ጸጋን ሓቅን መሊእም” ነበረ እናበለ ይዛረበሉ። ጸጋ ብዘይ ሓቂ ቅብጥር፣ ሓቂ ብዘይ ጸጋ ድማ ሰይፊ እዩን። ክልቲኣን ተዋሃሂደን መትከልናን መምርሒናን ክኹና ከለዋ ግና ኣድሃን ህይወትን ይኹንልና። እቲ ብቅዱስ ኣንስቲኖ እተዋህበና ማዕዳ ድማ መምርሒና ንግበሮ።

ዘይብዳህን ወላንን መምርሒና መጽሓፍ ቅዱስ እኪ እንተ ኹነ፣ ንልቦና ታሪኽ ቤተ ክርስትያን፣ ንተመክሮ ምእመናን፣ ንሊቅነት ኣበዋት፣ ንባይቶ ጉባኤታትን ሲኖዶላትን ግቡእ ሚዛን ንሃዕ ድኣ እምበር ከም ዋጋ ዘይብሉ ንዮ ኣይንበሉ።

5.4 ኣየናይ ሰርዓት?

ኣብተን ኣርባዕተ ማሕበራት ናይ ክርስትያን ሃይማኖት ዝፍጽሙ ሰርዓታት ናይ ቤተ ክርስትያን ብእተፈላለዩ ቅዲ ከፍጽሙ ንርኢ። ከምኡውን ቍጽሪ እቶም ሰርዓታት ድማ ኣብ

ሐደ ካብቲ ሐደ ይፋላለዩ። እዚ እዩ እቲ ቅዱስ፤ እዚ ድማ ጌጋ ዝበሃሉዎ እሎ? የልቦን። ነፍስ ወከፍ ማሕበር ከም ባህላን ታሪኻን ትግበር። እንቲኹኑውን ክልተ ኣብ ኩላተን ማሕበራት ዝርከባ ስርዓታት ናይ ጥምቀት ማይን ቅዱስ ቊርባንን እየን።

ብዛዕባ ጥምቀት እንታይ እዩ ኪብሃል ከሎ ብሰነ-መለኮታዊ ሕቶ እተፈላለዩ መልስታት ይውሃቡና። ንገሊኦቶም ጥምቀት ነቲ ዝጥመቑ ሕጻን ናብቲ ደምብ ኣምላኽን ናብ ጸጋታቲን ዘእትዎ ስርዓት እዩ። ንገሊኦቶም ናይ ብጸጋ ምሕረት ኣምላኽ ከም ብሓድሽ ከም እተወልዱ ምስክር እዩ። ንገሊኦቶም ድማ ኣምላኽ ነቶም ናባኡ ዝቐርቡ ብጥምቀት ማይ ገይሩ ዘድሕኑሉ መሳርያ እዩ። ብመሰረት ናይ እዚ እተፈላለዩ ሰነ-መለኮታዊ ምርጻእ ብዛዕባ ጥምቀት ድማ እተፈላለዩ ኣገባባት ናይ ጥምቀት ክጥቀሙ ይርእዩ።

ቅዱስ ቊርባን እውን ከም ጥምቀት ኣብ ኩላተን ቤተ ክርስቲያን ዝዝውተር ስርዓት እዩ። እንቲኹኑውን እተፈላለዩ ሰነ-መለኮታዊ ትርጉምን ኣገባብ ምዝውታርን ሓዘ ንረኽቦ። ክርክር ብዛዕባ ቅዱስ ቊርባን ካብ 130 ድ.ል.ክ. ጀሚሩ ክሳብ ሎሚ ኣይቀየመን። እንቲኹኑውን ናብ ምርድዳእ ገጹ ይጽዓ ኣሎ። እውራ ድማ፤ ብተግባር፤ ምእመናን ኣባላት ናይ እተፈላለዩ ቤተ ክርስቲያናት ሓቢሮም ብሓደ ቅዱስ ቊርባን ክካፈሉ ምርኣይ ዓቢ ሰጉምቲ ናይ ምርድዳእ ይሕብር።

5.5 ኣየናይ ቅዲ ኣምልኮ?

ኣመንቲ ተኣኪቦም ብሓባር ንኣምላኽ ዝኸብርሉ፤ ዘመስገንሉ፤ ብዛዕባ መንፈሳዊ ምስጢራት ዝምሃርሉ፤ ነቲ ናይ መንፈስ ሕብረቶም ዘጠናኽርሉ ስርዓት ኣምልኮ ንብሎ። ኣየናይ እዩ እቲ ቅዱስ ኣገባብ ናይ ኣምልኮ ኣኼባታትና ነካይደሉ? የልቦን። እዚ ማለት ቅዲ ዋጋ የብሉን ማለት ኣይኩነን። ዝኹን ኣኼባ ኣምልኮ፤ ህልውና ኣምላኽ ከኣ ዘለዎ ዝኹን ዝኸተሎ ቅዲ ኣምልኮ ቅቡል እዩ። የሱስ ክርስቶስ ነታ ሳምራዊት ሰበይቲ ዝነገራ (ዮሃ.4:23-24) ሓቂ ብዛዕባ ትሕዝቶ ኣምልኮ፤ ሰባት ከመይ ገይሮም ንኣምላኽ ከም ~~መልኮ~~ ንስምዓኖ።

ኣምላኽ መንፈስ እዩ፤ እቶም ዚሰግድሉ ድማ ብመንፈስን ብሓቅን ኪሰግዱ ይግብእም። ኣቦ ኸምዚ ዝበሉ ሰገድቲ እዩ

ዚደሊ እሞ፤ እቶም ናይ ሓቂ ሰገድቲ ነቦ ብመንፈስን ብሓቅን ኪሰግዱ ሰዓት ክትመጽእ እያ፤ ንሳ ኸኣ ሕጂ እያ።

5.6 ኣየናይ ተመክሮ?

መን እዩ ክርስቲያን ንዚብል ሕቶና ተመራሚርና ዘጽዓናዮ መልሲ መጽሓፍ ቅዱስ ዝሃበና እዩ። ባህሪ ናይ ተመክሮ ድማ ኣለዎ። እንታይ እዩ ተመክሮ? ተመክሮ ኣብ ህይወትካ እተፈጸመ፤ ዝጠዓምካዮ፤ ዘሕለፍካዮ፤ ከምኡ ሰለ ዝኹን ከኣ ብኢድ ኣዙር ዘይኩነስ ብቐዳማይ ደረጃ እትፈልጦ ተመክሮ ንብሎ። ንኣብነት፤ መዓር ምቁር ምጂኑ ብዛንታ ክንፈልጦ፤ ብዛዕባ መቐረቲ ከኣ ኢሎም ኢልና ክንዛረብ ንክእል ኢና። ግናኽ ባዕልና ምስ ጠዓ ምናዮ ካልኣት ጠቐስና ዘይኩነስ ብመሰረት ናይ ገዛ ርእሰና ናይ ተመክሮ ፍልጠት ክንዛረብ ንክእል። ብዛዕባ መቐረት መዓር ዘይኩን ክዛረብ ከሎ ንዘሰማዕናዮ ሰብ፤ ረጂና ክንብድሆ ንክእል ኢና።

ብመንፈሳዊ ምስጢራት ብዚምልከት ድማ ነፍስ ወከፍ ክርስቲያን ንኣምላኽ ብተመክሮ ይፈልጦ እዩ። ንጉስ ዳዊት (1010-970 ቅ.ል.ክ.) ካብ ተመክሮ፤ “እግዚኣብሄር ሰናይ ምጂኑ ጥዓሙን ርእዩን፤ ኣባኡ ዚውከል ሰብ ብጹእ እዩ” ይብለና (መዝ. 34:8)። ሃዋርያ ጴጥሮስ ድማ (33-68 ድ.ል.ክ.) ድሕሪ ሓደ ሽሕ ዓመታት ኣብ ተመክሮ ተመርኩሱ “እግዚኣብሄር ሕያዋይ ምጂኑ ጥፂምኩም እንተ ኳንኩምሲ...” ይብለና። 1ይ ጴጥ 2:3።

ሰባት ዝረኽብዎም መንፈሳውያን ወይ ናይ ኣምላኽ ተመክሮታት ብቑጽሪ ኩነ ብዓይነት መወዳእታ የብሎምን። እሞ፤ እቲ ክርስቲያናት ክንብሃል ዘብቅዓና ናይ ሓባር ተምክሮታት ድኣ እየን እዩ? ብእምነት ብጉይታና የሱስ ክርስቶስን ብንሱናን ናብ ኣምላኽ ቀሪብና እንረኽቦ ጸጋ ሕጽጉት ሓጥያትን ብመንፈስ ቅዱስ ሓድሽ ልደት ምርካብን ናይ ነፍስ ወከፍ ክርስቲያን ተመክሮ እዩ። ብዛዕባ እዚ ኣብ ምዕራፍ ኣርባዕተ ተዛቲናሉ ኣሎና። እቲ ከም ክርስቲያናት ቀጺልና እንነብሮ ህይወት ድማ ኣብዚ ድግ ዝበለ ናይ ሓባር ተመክሮ እተመስረተ እዩ።

ናይ ሓባር ዘይኩኑ፤ ማለት ናይ ኩሎም ክርስቲያናት ተመክሮ እዩ ክንብሎ ዘይንክእል ተመክሮታት ኣለው። ነብዪ ዳንኤል በይኑ ጥራይ እዩ ብዛዕባ ተመክሮኡ ናይ ጉድጓድ

አናብስ ከዛሬዝ ገዢአል። ብዛዕ ተመክሮ ምስጋር ባሕሪ ኤርትራ ከዛሬዝ ገዢአል ሙሴን ምስኡ እተሰገሩ ብጽቱን ጥራይ እዮም። መንፈስ ቅዱስ ተቐቢልና፤ ናቲ ምልክት ድማ ብልሳን ምዝራብ እዩ ዝብሉ ክርስትያናት ቀጽሮም ኣገዩ ብዙሕ እዩ። ብኣንጻሩ ብመንፈስ ተመሊእም ክሰም ብልሳን ዘይዛሬዝ ድማ ካብታቶም ይበዝሑ። ስለዚ ብልሳን ምዝራብ ናይ ሓባር ምልክት ናይ ክርስትያን ምዃን ኣይኩነን።

5.7 መናፍቕነት?

ብሰነመለኮታዊ ኣዘራርባ ነቶም ካብቲ ሱርን ጥንድን ገዢ ክርስትያን ሃይማኖት ጫሊዶም ዝጥጥዑ ዘይኩነስ ተሰሊዖም ገዢዩ ሃይማኖታት መናፍቓት ንብሉም። ሃይማኖታት ሰይጣናውያን፣ ጥርጥን፣ ምስልምና፣ ቡድን፣ ... ወዘተ ካብቲ ክርስትያን ሃይማኖት ፍሉይት እኳ እንተ ኹን፣ ተሰሊዖም ገዢዩ ስለ ዘይኩነ መናፍቓት ኣይንብሉምን። ሃይማኖት ብሃዩ፣ ንኣብነት፣ ካብ ምስልምና ጫሊዩ ዘይኩነስ ካብኡ ተሰሊዖ ገዢዩ ስለ ገዢነ መናፍቕ እዩ ንብሉ። ከምኡ ድማ ናይ የሆዋ መሸሻኽር ሃይማኖት ካብ ክርስትያን ሃይማኖት ተሰሊዖ ዝኮደ ስለ ገዢነ መናፍቕ እዩ። ተሰሊዖ ገዢዩ ርእሱ ገዢኣለ ሃይማኖት ድኣ እምበር ከም ጨንፈር ናይ ክርስትያን ሃይማኖት ክቕጽር ኣይግባእን።

ስለምንታይ ወይ መን እዩ ክርስትያን ክብሃል ከሎ ቀኖናዊ መስፈር ከም ዘሎና ንፍለጥ። ቀዳማይን ወሳንን መሰረታውን ቀኖና እቲ ዘይብዳህ መጽሓፍ ቅዱስ እዩ። ምስ እዚ ተሰንዩ ገዢድ፣ ነቲ በፍርን ወሳንን ገዢነ መጽሓፍ ቅዱስ፣ ዘብርሆ ድማ እቲ ንእኡ ኣሰንይዎ ገዢድ ታሪኽ ቤተ ክርስትያንን ተመክሮ ኣመንትን እዩ።

ሃይማኖት ናይ የሆዋ መሸሻኽር ከም ክርስትያን ሃይማኖት ዘቕጽሮ ብምሰጠረ ሰላሲን ብትሰብእቲ የሱስ ክርስቶስን ዘይትኣምነሉ ሃይማኖት ስለ ገዢነ እዩ። ኣብ መን ክርስትያን ሃይማኖትን ናይ የሆዋ መሸሻኽርን ዘሎ ፍልልይ መሰረታውን ቀኖናውን ድኣ እምበር ቅል ነገር ኣይኩነን።

ጸሐፊ

መምህር ተኪአ መብራህቱ ብሩለ (BA, MS, M.Div) ቅድም ከም አቦ መንበር ናይ እምነት ምስዮን ኤርትራን ኢትዮጵያን ከምኡውን ናይ ካልኣይ ደረጃ ቤት ትምህርቲ እምነት ምስዮን ኤርትራ ክሳብ 1984 ኣገልጊሎም። ካብ 1988 ጀሚሮም ከኣ ዲረክተር ናይ ብስራት ሕብረት ወንጌላውያን (ብሕወ) ኩይኖም ኣብ ኣመራካ የገልግሉ ኣለዉ።

መምህር ተኪአ ኣብ ኤርትራ፡ ኢትዮጵያ፡ ሱዳን፡ ግብጺ፡ ጀርመን፡ ዓዲ ሽወደን፡ ዓዲ እንግሊዝ፡ ኣመራካ ከምኡውን ካናዳ እናዞሩ ብወንጌል ኣገልጊሎም፡ ጌኖውን የገልግሉ ኣለዉ።